

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КАФЕДРА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ТА ПРАВ ЛЮДИНИ**

МАТЕРІАЛИ

**НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО КРУГЛОГО СТОЛУ
«ВПЛИВ СУЧАСНОЇ НАУКИ НА ПРАВА ЛЮДИНИ»
(08 грудня 2023 року)**

КИЇВ 2023

УДК 340.12; 342; 342.7

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Сьох Катерина Ярославівна – завідувач кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Славна Оксана Володимирівна – доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ 22.12.2023 № 15

Матеріали подані в авторській редакції:

Вплив сучасної науки на права людини: матеріали науково-практичного круглого столу (м. Київ, 8 грудня 2023 року). Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2023. 184 с.

Національна академія внутрішніх справ, 2023

ЗМІСТ

№	Прізвище ініціали учасника круглого столу	Тема доповіді	№ стор.
1.	АВРАМЕНКО В.С.	Конституційні права людини і громадянина України	7
2.	АНДРОНІК Т.М.	Право на захист людини або громадянина в Європейському суді з прав людини.	9
3.	БЕЗДОЩУК С.Я.	Система конституційних прав та свобод людини і громадянина.	13
4.	БЕЗНОСЮК М.Б.	Механізм захисту прав пацієнтів у національному та міжнародному медичному законодавстві.	16
5.	БОЙКО В.М.	Концепція верховенства права і права людини.	19
6.	ВЕЛИЧКО М.Г.	Застосування поліцейськими заходів примусу: склад порушення ст. 3 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.	23
7.	ВИСКОБОЙНИК А. Ю.	Конституція України як особливий об'єкт охорони та захисту прав громадян з боку суспільства і держави.	27
8.	ВИСОВЕНЬ А.А.	Доктрина та практика застосування захисту прав людини в умовах воєнного стану.	31
9.	ГАРАСЕМЧУК Ю.В.	Міжнародний захист прав людини під час збройних конфліктів.	35
10.	ГІНЕВСЬКА В.Б.	Гендерний аспект захисту прав людини в умовах воєнного стану.	37
11.	ГОЛОВКО О.	Питання реформування ради безпеки ООН: пропозиції, проблеми та перспективи шляхів у контексті України.	39
12.	ГОРА М.І.	Особливості конституційного курсу на європейську та	43

		північноатлантичну інтеграцію України.	
13.	ГРИНЕНКО Б.А.	Актуальні питання прав людини. Спадкове право в умовах воєнного стану.	47
14.	ДЕМІЧ Д. С.	Щорічна доповідь Уповноваженого верховної ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні.	49
15.	ДОМАШЕНКО А.	Особисті права та свободи людини і громадянина.	55
16.	ДОРОХОВИЧ В. Б.	Конституційний захист прав виборців під час дії воєнного стану в Україні.	59
17.	ДУБОВА К. О.	Міжнародний досвід захисту прав людини та впровадження його в Україні.	62
18.	ДЯЧЕНКО Т.О.	Захист прав дитини в умовах збройних та військових конфліктів	66
19.	ЗАВАДСЬКА О.О.	Обмеження прав людини в умовах дії воєнного стану.	70
20.	ІВЧУК Ю.	Четверте покоління прав людини: переривання вагітності в Україні : за чи проти?	73
21.	ІСАЮК В.	Конституційні права людини і громадянина в Україні	76
22.	КОРШАК Л.	Захист права на освіту в Україні під час воєнного стану.	79
23.	КУЗМІЧОВА А. І.	Впровадження інституту реєстрованих партнерств в Україні: погляд суспільства.	82
24.	КУЗНЄЦОВА В.Ю.	Право на недоторканість житла в умовах воєнного стану	86
25.	КУКСА Ю. Ю.	Правове обмеження засобів і методів ведення збройної боротьби.	89
26.	МАМОЙЛИК Ю. А.	Забезпечення конституційного права людини і громадянина на судовий захист.	92
27.	МЕЛЬНИЧУК А.М.	Порушення прав військовополонених під час	96

		повномасштабного вторгнення в Україну.	
28.	МУРАТОВА В. О.	Реалізація права на освіту в умовах воєнного стану.	99
29.	НАЙДЮК В. В.	Міжнародно-правовий механізм захисту прав людини: впровадження в Україні.	101
30.	НЕСТЕРЯК І.В.	Обмеження права власності порушників закону в умовах воєнного стану.	105
31.	ОГРЕНИЧ А.В.	Вплив сучасної науки на права людини	110
32.	ОВЕЗОВА К.Р.	Динаміка розвитку інформаційного суспільства в умовах глобальної трансформації.	113
33.	ПИЛИПЕНКО А.	Міжнародний захист прав людини в цифрову епоху.	116
34.	ПОЛЩУК П. С.	Правовий захист прав жінок від домашнього насильства в Україні.	118
35.	ПОНОМАРЕНКО Є. В.	Конституційні права людини і громадянина на забезпечення охорони здоров'я.	123
36.	ПЯТЕЦЬКА С.О.	Механізм захисту прав людини під час воєнного стану в Україні	126
37.	РУЖНІЛОВА В.В.	Забезпечення дотримання конституційних прав людини в умовах воєнного стану в Україні.	128
38.	САЛИМОНОВ І. І.	Право людини вільно користуватися рідною мовою у суспільному та приватному житті	134
39.	САЛЮК І.О.	Права людини в умовах воєнного стану: загальноправовий дискурс.	138
40.	СЄДОВА О. О.	Цифрова реалізація права на доступ до інформації як результат впливу науки.	141
41.	СЛУЧАНОВА Н.	Негативні прояви дискримінації представників ЛГБТ-спільноти в Україні: проблематика та шляхи вирішення.	144

42.	СОКОЛ О.І.	Захист прав українських військовополонених в російсько-українській війні.	147
43.	СТЕЛЬМАХ О.Л.	Захист прав дітей в умовах воєнного стану.	151
44.	ТАРАСОВА Ю. С.	Конституційне право людини на вираження особистих поглядів та думок.	153
45.	ТОПІНКО Т. В.	Дотримання конституційних принципів в системі захисту прав людини і громадянина в Україні.	158
46.	ФРАНЧУК Ю.О.	Актуальність захисту прав дітей в умовах дії воєнного стану в Україні.	161
47.	ХОМЕНКО С. С.	Розвиток реалізації прав людини у ХХ столітті: історіографічні витoki.	165
48.	ЧЕКАРСЬВА Т. В.	Забезпечення захисту прав жінок як об'єкта гендерної нерівності в Україні.	167
49.	ЧИЖОВ Д.А.	Повноваження суб'єктів права у сфері захисту національної безпеки України, їх правовий статус.	169
50.	ШАТИЛО А.Д.	Правовий зв'язок між сучасною наукою та правами людини	175
51.	ШЕВЧУК К. В.	Впровадження інституту уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.	177
52.	ШУМАНЕВСЬКА К.А.	Презумпція невинуватості як гарантія забезпечення прав людини.	182

Авраменко Вікторія Станіславівна
студентка 2 курсу, ННІ №1,
Національна академія внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Чижов Денис Анатолійович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національна
академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ

Права людини та права громадянина є ключовими поняттями у сучасному правовому та політичному дискурсі. Україна як незалежна, правова та соціальна держава зацікавлена у захисті прав і свобод людини. У Конституції України чітко визначено місце міжнародних актів у системі джерел конституційного права. Також пріоритетом є відповідальність за захист прав і свобод людини та громадянина, яку відповідно до Основного закону здійснюють органи державної влади [2, с. 102].

Права людини є універсальними та недоторканими правами, які належать кожній особі внаслідок її гідності та просто належать їй як людині. Термін «права людини» використовується для визначення широкого спектру прав - від права на життя до права на культурну самобутність [4].

Ці права включають в себе, але не обмежуються: правом на життя та особисту недоторканість; правом на свободу та безпеку; правом на свободу виразу та думки; правом на релігійну свободу; правом на освіту та культурний розвиток; правом на працю та справедливі умови праці.

Ці права визнаються як незмінні та абсолютні, і держави зобов'язані захищати їх для всіх осіб на своїй території. Права людини є фундаментом глобальних документів, таких як Всесвітня декларація прав людини, та міжнародних угод, які визначають стандарти захисту прав людини.

Права громадянина визнаються та забезпечуються державою для її громадян, відповідно до законів та конституцій кожної окремої держави. Ці права можуть включати в себе: право на участь у виборах та політичному процесі; право на рівні можливості та справедливий доступ до ресурсів та послуг; право на національну безпеку та захист від зовнішніх загроз; право на соціальний захист та соціальні послуги; права громадянина визнаються національними законами та конституціями, і вони можуть варіюватися від держави до держави. Однак, вони повинні бути у відповідності до загальних принципів прав людини та не суперечити їм.

Права людини та права громадянина мають важливий взаємозв'язок. Права людини є загальними та універсальними, і вони формують основу прав громадянина. Громадянські права доповнюють права людини та розширюють

їх, надаючи громадянам додаткові можливості та обов'язки в контексті конкретної держави. Наприклад, право на участь у виборах є громадянським правом, яке доповнює право на свободу виразу та право на участь у політичному процесі, що визнається як право людини.

Окрім цього науковці розділяють права людини і громадянина на три покоління. Покоління прав людини - це класифікація прав людини, відповідно до їх історичного розвитку. Традиційно, їх прийнято ділити на три, але все частіше з'являється думка про відокремлення четвертого покоління. [7]

Конституційні права і свободи є фундаментальною основою існування та розвитку Українського народу, а тому держава зобов'язана створювати ефективні організаційно-правові механізми для їх реалізації. Відсутність таких механізмів нівелює сутність конституційних прав і свобод, оскільки призводить до того, що вони стають декларативними, а це є неприпустимим у правовій державі.

Права людини в Україні визначені в Конституції України як один з основних розділів, що називається «Глава II. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина». Цей розділ Конституції визнає та гарантує права та свободи кожної людини на території України і встановлює основні принципи їх захисту та реалізації. [1]

Ця частина Конституції України встановлює основні правові засади захисту та гарантування прав і свобод усіх осіб на території України, наголошуючи на їх непорушності та універсальності. Однак слід також зазначити, що права і свободи людини, які гарантуються Конституцією України, не вичерпуються тими, що містяться в статтях Основного Закону України, про що зазначено в частині першій статті 22: „Права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними“. [5]

Принцип невичерпності переліку конституційних прав і свобод людини і громадянина (частина перша статті 22) означає, що в майбутньому Конституція України буде доповнюватися новими положеннями, які встановлюватимуть нові права і свободи людини і громадянина. Це пов'язано з тим, що з розвитком суспільства усвідомлюються нові й нові права і свободи, притаманні людині від народження або необхідні для повнокровної участі громадянина в суспільному та державному житті. [6]

Права людини, які гарантує Конституція України, є невідчужуваними та непорушними (ст. 21) [1]. Існують права людини, що мають ранг так званих абсолютних прав, зокрема право на життя, заборона катувань тощо. Тобто неможливо жодних відступів та жодних обмежень у здійсненні цих прав, навіть при умові надзвичайного та воєнного стану. [3, с. 13]

Узагальнюючи, права людини та права громадянина є важливими складовими сучасного правового порядку і політичного життя. Вони взаємодіють та доповнюють одне одне, сприяючи створенню справедливого та гідного суспільства. Розуміння цього взаємозв'язку є ключовим для забезпечення розвитку правової держави та захисту прав та свобод кожної особи.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1875- IV URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/1875-IV> Page 2 10
2. Повалена М. Конституційно-правовий аспект міжнародних засобів захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*, вип. №5, 2022. С. 102-106
3. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану: матеріали наукового семінару (23 червня 2022 р.) / упор. М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, Н. Я. Лепіш. Львів: ЛьвДУВС, 2022. 315 с.
4. Класифікація прав людини | Офіційний сайт Павлограда. *Офіційний сайт Павлоградської міської ради та виконкому*. URL: <https://pavlogradmrada.dp.gov.ua/news/klasifikaciya-prav-lyudini.html>.
5. Принцип невичерпності переліку прав | Конституційний Суд України. *Конституційний Суд України | Офіційний вебсайт*. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/313-pryncyp-nevycherpnosti-pereliku-prav>.
6. Сучасна концепція прав людини, її втілення в основних принципах конституційно-правового статусу людини і громадянина | Коментар. *Меґо-Інфо - Юридичний портал України №1, Коментар ЦПК, КПК, КУПАП, ККУ, ЦК*. URL: <http://mego.info/>.

*Андронік Тетяна Михайлівна,
судентка 2 курсу, ННІ №1,
Національна академія внутрішніх
справ*

Науковий керівник:

*Чижов Денис Анатолійович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національна
академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАВО НА ЗАХИСТ ЛЮДИНИ АБО ГРОМАДЯНИНА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СУДІ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Захист прав людини в Європейському суді з прав людини є важливою складовою міжнародного правозахисного механізму в Європі. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод сьогодні на повних підставах оцінюється як одне з найбільших досягнень Ради Європи. Являє собою фундаментальну основу всього комплексу міжнародно-правового регулювання в галузі прав і свобод людини, її законних інтересів та потреб. Рада Європи, до складу якої входять 47 держав-учасниць, відіграла ключову роль у просуванні прав людини в Європі. Від самого початку діяльності Ради Європи принцип поваги прав людини став одним з наріжних каменів цієї організації. Місцезнаходженням Європейського суду є м. Страсбург

(Франція). Засідання Європейського суду проводяться в Палаці Прав Людини.[1]

Організація його діяльності, правила процедури, порядок здійснення реєстрації заяв, їх розгляду, винесення рішень установлені Конвенцією та Регламентом Європейського суду. Рада Європи забезпечує високі стандарти захисту прав людини в державах-членах насамперед завдяки дії Конвенції. Вона була підписана 4 листопада 1950 року десятьма європейськими державами в Римі. Актом міжнародного визнання України як демократичної правової держави став вступ нашої країни 9 листопада 1995 року до Ради Європи та ратифікація Верховною Радою Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Протоколів до неї. З часу набрання чинності Конвенцією було прийнято 11 Протоколів, які стали її невід'ємною частиною. Протоколи розширили діапазон гарантованих прав і свобод людини та вдосконалили механізм їх захисту. [1]

Тому права людини стала фундаментом усього комплексу міжнародно-правового регулювання в галузі прав людини, її законних інтересів та потреб, відправною точкою на шляху цивілізованих європейських держав до втілення в життя загальнолюдських цінностей. Разом з тим Конвенція встановлює, що з метою захисту інтересів держави, національної безпеки, економічного добробуту, здоров'я та моралі суспільства, прав і свобод інших людей чи запобігання злочинам або заворушенням країни-учасниці можуть обмежувати права людини, проголошені Конвенцією.

Однак таке право держав також не є абсолютним, і за жодних обставин не можуть бути порушені зобов'язання держави поважати право особи на життя, обов'язки щодо заборони катувань, рабства, неприпустимості зворотної дії закону. З набранням Конвенцією чинності для України, після її ратифікації Верховною Радою 17 липня 1997 року наша держава визнала для себе обов'язковою юрисдикцію Європейського суду.[2]

В Україні було запроваджено механізм гармонізації правової системи нашої держави з нормами й стандартами Ради Європи. Ключова роль у забезпеченні чіткого і дієвого контролю за реалізацією державами - учасницями Конвенції взятих на себе зобов'язань щодо забезпечення прав та основних свобод людини належить Європейському Суду з прав людини. Європейський суд функціонує на постійній основі з метою забезпечення виконання високими договірними Сторонами зобов'язань за Конвенцією. [2]

Його юрисдикція визнана обов'язковою всіма державами-учасницями й поширюється на всі спори, що пов'язані із застосуванням і тлумаченням норм Конвенції та Протоколів до неї в національних правових системах. Конституція України (ч.4 ст.55) гарантує кожному право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.[3]

Однією з найефективніших міжнародних судових установ, до яких мають право звертатися громадяни України, є Європейський суд з прав людини, юрисдикція якого визнана нашою державою. [1]

Основні аспекти захисту прав людини Європейському суді прав людини включають: Подання скарги: Громадяни та резиденти країн-членів Ради Європи можуть подавати скарги до Європейського суду з прав людини, якщо вони вважають, що їхні права та свободи, які гарантовані Конвенцією, були порушені. Адвокатське представництво: Особа, яка подає скаргу, може бути представлена адвокатом або правозахисником, який надає їй юридичну допомогу в процедурі розгляду справи. Розгляд справи: Європейський суд з прав людини розглядає скарги відповідно до встановленої процедури. Цей процес може включати в себе аудієнції, допит свідків, аналіз доказів та подальше прийняття рішення. Вирок: Після розгляду справи суд виносить вирок, в якому визначається, чи були порушені права скаржника. Якщо так, суд може призначити компенсацію та наказати відповідну країну-члена припинити порушення прав. Виконання рішення: Країни-члени Ради Європи зобов'язані виконувати рішення і компенсувати постраждалим. У випадку відмови від виконання рішення суду, Європейському суді прав людини може вживати подальших заходів для забезпечення його виконання.

Процедура розгляду скарг Європейським Судом з прав людини є безкоштовною і не вимагає суттєвих витрат з боку заявника, а судовий процес не передбачає обов'язкової участі адвоката. Діяльність Суду фінансується за рахунок бюджетних коштів Ради Європи. Регламентом Європейського Суду з прав людини передбачена можливість, за певних умов, надання заявникові безоплатної правової допомоги у разі, якщо вона є необхідною для належного ведення справи в Палаті Суду, а заявникові бракує достатніх коштів, щоб сплатити вартість усіх або частини послуг. Суд не розглядає заяви, які: є анонімними; є необґрунтованими; є зловживанням правом на подання скарги; уже були розглянуті Судом раніше або є предметом розгляду іншою міжнародною судовою установою та не містять нової інформації щодо суті справи.[2]

Офіс Комісара Ради Європи з прав людини було створено у 1999 році. Обов'язки особи, призначеної на цю посаду, зводяться до затвердження концепції прав людини, так і забезпечення дотримання та ефективної реалізації прав людини в країнах – членах Ради Європи. Комісара обирає Парламентська Асамблея строком на шість років, без права переобрання. Комісар з прав людини – це несудовий інститут, чия діяльність має доповнювати роботу інших інститутів Ради Європи, які займаються затвердженням прав людини. [4]

Комісар повинен здійснювати свої функції з повною незалежністю і неупередженістю, одночасно поважаючи правомірність різних наглядових органів, створених відповідно до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод або згідно з іншими угодами Ради Європи з прав людини. Комісар може, згідно зі своєю посадою, займатися будь-якою

проблемою в межах своєї компетенції. І хоча Комісар не може займатися індивідуальними скаргами, він може, у контексті своїх функцій з просування прав людини, вживати заходів на підставі будь-якої інформації, яка причетна до справи щодо загальних аспектів захисту прав людини, як їх проголошено в документах Ради Європи. Така інформація з проханням прийняти за нею відповідні заходи може надходити до Комісара від урядів, національних парламентів, національних уповноважених з прав людини або аналогічних установ, а також від окремих осіб і організації. [4]

Отже, метою Європейського суду з прав людини є забезпечення додержання прав і свобод, закріплених в Конвенції, в усіх країнах-членах Ради Європи. Цей суд є важливим інструментом для прав і свобод громадян в Європі та сприяє правовій державності та розвитку правозахисних стандартів на континенті. Захист прав людини є важливим аспектом правової системи Європи, і подання скарги до Європейського суду є одним із способів забезпечення дотримання прав та свобод громадян. Бажано звертатися до фахівця з правових питань чи адвоката для отримання конкретної допомоги щодо процедур та вимог, пов'язаних із поданням скарги до Європейського суду з прав людини.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та Європейський Суд з прав людини, міністерство юстиції України URL:<https://minjust.gov.ua/m/konventsija-pro-zahist-prav-lyudini-i-osnovopolojnih-svobod-ta-evropeyskiy-sud-z-prav-lyudini>
2. Як захистити свої права у Європейському Суді з прав людини, офіційний сайт Могилів- Подільської міської ради URL:<http://mpmr.gov.ua/ak-zahistiti-svoi-prava-u-evropejskomu-sudi-z-prav-ludini.html>
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами)(Європейська конвенція з прав людини) Офіційний вебпортал парламенту України URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004Text
4. Юридичний захист прав людини - Посібник з освіти в області прав людини за участі молоді - www.coe.int) Посібник з освіти в області прав людини за участі молоді URL:<https://www.coe.int/uk/web/compass/legal-protection-of-human-rights>

*Бездошук Святослав Ярославович,
студент 2 курсу, ННІ №1,
Національна академія внутрішніх
справ*

Науковий керівник:

*Чижов Денис анатолійович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національна
академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

СИСТЕМА КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Конституція України є найвищим законом держави, який закріплює основоположні права і свободи людини і громадянина. Ці права і свободи є гарантією гідного існування людини, її свободи і самореалізації. У сучасних умовах, коли у світі спостерігається тенденція до обмеження прав і свобод людини, актуальність дослідження цієї теми ще більш зростає [1].

Всі права людини і громадянина рівноцінні і взаємопов'язані і тому однаковою мірою повинні захищатися державою. Неприпустиме нехтування

одними правами під приводом реалізації інших прав. Всі права людини і права громадянина повинні захищатися державою. З цією метою в Україні створені певні державні інститути. Гарантом права і свобод людини і громадянина є Президент України. Парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. [2].

Варто погодитися з думкою М. О. Єльнікової про те, що найхарактернішими ознаками досліджуваної категорії прав є те, що вони опосередковують найбільш важливі, найзначніші відносини між особою і державою; отримують різне правове закріплення в Основному Законі держави; носять загальний характер; є юридичною базою для всіх інших прав, свобод і обов'язків, закріплених у поточному законодавстві [3].

У доктрині конституційного права можна знайти такі групи конституційних прав і свобод: «права людини» та «права громадянина»; «основні» і «додаткові», «права» і «свободи», «позитивні» і негативні; «права однієї людини» і «колективні права» тощо. Однак єдиного підходу щодо визначення системи конституційних прав і свобод людини та громадянина серед науковців поки не існує. Так, Конституція України розмежовує такі категорії як «права людини» та «права громадянина». Права людини - це права, які належать кожній людині від народження, незалежно від її громадянства, раси, статі, релігії, політичних переконань та інших ознак. Права людини є універсальними та невідчужуваними.

Вони визначають те, що є справедливим і гідним для всіх людей. Права громадянина - це права, які належать громадянам певної держави. Вони

впливають з громадянства, тобто з належності до певної політичної спільноти. Права громадянина, як правило, закріплені в конституції та інших законах держави [4].

Крім цього, важливим є розмежування таких понять як «права людини» та «свободи людини», оскільки між ними є суттєві відмінності.

Як зазначає у своєму дослідженні Н. В. Федіна, свобода людини - це можливість людини діяти за своїм вибором і на власний розсуд, без втручання з боку держави або інших осіб. Свобода людини є основою для прав людини. Натомість, права людини - це гарантії, які забезпечують свободу людини. Права людини захищають людину від свавілля та дискримінації [5].

У зв'язку з цим, можна констатувати, що основна відмінність між свободою людини та правами людини полягає в тому, що свобода людини - це можливість, а права людини - це гарантії.

Свобода людини - це сфери діяльності людини, в які держава не повинна втручатися. Держава лише окреслює за допомогою правових норм кордони, територію, на якій людина діє за своїм вибором і на власний розсуд. Попри це, держава має забезпечити захист цих кордонів від втручання інших осіб. Водночас, права людини - це конкретні сфери, напрями діяльності індивіда. Держава зобов'язана забезпечити та захистити законні дії людини в зазначеній сфері.

Конституційні права і свободи людини можуть бути поділені на два типи: права, які надають людині певні блага або послуги, і права, які захищають людину від втручання з боку держави або інших осіб.

Перший тип прав називають позитивними. До них можна віднести право на освіту, право на медичну допомогу, право на соціальне забезпечення. Держава зобов'язана надавати ці блага або послуги людям, які мають такі права.

Другий тип прав називають негативними. До них належать, наприклад, право на життя, право на свободу, право на повагу до гідності. Важливим моментом є те, що держава не повинна втручатися в реалізацію цих прав.

Крім цього, зважаючи на масштабну імплементацію міжнародного та європейського законодавства, конституційні права і свободи людини і громадянина поділяють на наступні групи.

1. Політичні права та свободи - це можливості людини брати участь у політичному житті суспільства. Вони дозволяють людині впливати на процеси, що відбуваються в державі, і формувати її майбутнє. Прикладами конституційних політичних прав є права на свободу слова та мирні зібрання.

2. Економічні права та свободи - це можливості людини і громадянина в економічній сфері суспільних відносин, які гарантуються державою. Вони пов'язані з правовим режимом власності та господарської діяльності. Наприклад, економічними правами є право на підприємницьку діяльність та право на власність.

3. Соціальні права і свободи - це права людини, які забезпечують їй гідне існування і розвиток. Вони включають в себе права на охорону здоров'я, освіти, працю тощо.

4. Культурні права і свободи - це можливості людини, які гарантуються державою і забезпечують їй доступ до культурних цінностей, участь у культурному житті суспільства і розвиток власної культурної ідентичності [6].

Конституція не лише містить досить широкий і демократичний перелік прав і свобод людини і громадянина, але закріплює гарантії їх реалізації і захисту. Вказані гарантії – це відповідні умови і способи, сприяючі реалізації кожною людиною і громадянином прав, свобод і обов'язків, закріплених Конституцією України. Вони диференціюються на особисті, політичні, економічні, ідеологічні і юридичні.[7]

У сучасному світі спостерігається тенденція до посилення захисту конституційних прав і свобод людини. Ця тенденція проявляється в наступних напрямках: 1) права і свободи людини розглядаються як природні, невід'ємні від людини і не залежать від волі держави; 2) певна конкретизація змісту деяких прав; 3) обмеження прав і свобод людини повинні бути обґрунтованими і необхідними в демократичному суспільстві; 4) права і свободи людини повинні бути викладені в Конституції в системному і логічному порядку.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Конституційні права і свободи людини і громадянина в Україні. Вашковецька сільська територіальна громада URL: <https://vashkovetska-gromada.gov.ua/news/1635404865/>

3. Єльнікова М. О. Класифікація конституційних прав і свобод людини в контексті праворозуміння. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки. Випуск 2. Том 1. 2015. С. 77-81.

4. Афанасенко С. І. Конституційні гарантії прав і свобод людини і громадянина в Україні. Південноукраїнський правничий часопис. 2019. № 3. С. 3-5. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2019.3-1>

5. Федіна Н.В. Сучасні погляди на розуміння прав і свобод людини та громадянина в умовах реформування в Україні. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2015. № 4. С. 65-74.

6. Конституційні права і свободи людини й громадянина. Білопільська районна державна адміністрація, 2020. URL: <http://blp.sm.gov.ua/index.php/uk/potochna-diyalnist/bilopilske-byuro-pravovoji-dopomogi/16085-konstitutsijni-prava-i-svobodi-lyudini-j-gromadyanina>

7. Конституційні права людини і громадянина. Механізм їх захисту. Старосамбірська міська рада. URL: <http://sts-mrada.gov.ua/?p=6097>

*Безносюк Мар`яна Борисіна,
студентка 2 курсу, група 201 ННІ
№1, Національна академія
внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Чижов Денис анатолійович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національна
академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ПАЦІЄНТІВ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ МЕДИЧНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Стаття 49 Конституції України зазначає, що кожен має право на охорону здоров'я, медичне страхування та медичну допомогу.[1] Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 року надає більш розширені визначення конкретних прав. Зокрема, охорона здоров'я - система заходів, спрямованих на збереження та відновлення фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості її життя.[2] Закріплення даних конституційних прав можна знайти і в Цивільному кодексі України(Книга друга – Особисті немайнові права фізичної особи).

Згідно ст.3 «Основ законодавства України про охорону здоров'я», пацієнт - фізична особа, яка звернулася за медичною та/або реабілітаційною допомогою або медичною послугою та/або якій така допомога або послуга надається. [2]

Таким чином, згідно із Конституцією України, Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» та Цивільним кодексом України пацієнти мають такі права: право на медичні профілактичні заходи;право на згоду про медичне втручання та право на відмову від медичного втручання; право на свободу вибору в галузі охорони здоров'я(право на вільний вибір лікаря, право на вибір методів лікування згідно до рекомендацій лікаря); право на медичну таємницю; право на якісну та безпечну допомогу; право на донорство; право на оскарження неправомірних рішень і дій працівників, закладів та органів охорони здоров'я; право на відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю та інші.

Ст.8 «Основ законодавства України про охорону здоров'я» визначає державу як гаранта механізму захисту прав пацієнта на охорону здоров'я. У разі порушення законних прав і інтересів громадян у сфері охорони здоров'я відповідні державні, громадські або інші органи, підприємства, установи та організації, їх посадові особи і громадяни зобов'язані вжити заходів щодо поновлення порушених прав, захисту законних інтересів та відшкодування заподіяної шкоди.

Право оскарження неправомірних рішень і дій (бездіяльності) працівників, закладів та органів охорони здоров'я закріплено у пункті «ї» статті 6 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»

Механізми захисту прав пацієнтів в національному законодавстві можна поділити на судовий та позасудовий.

До позасудового механізму можна віднести такі способи захисту прав(скарга): до посадової особи чи головного лікаря медичного закладу; до департаменту охорони здоров'я територіальних органів влади; до Міністерства охорони здоров'я України; до Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками(порушення пов'язані з якістю медичних препаратів чи лікарських засобів); парламентський контроль за додержанням прав людини(звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини). Скаргу можна подавати в усній та письмовій формі, але ефективнішою буде письмова форма.

Для ефективності оскарження визначений порядок органів є важливим, оскільки практика свідчить про повернення скарги до органу нижчого рівня з метою розібратись в ситуації і доповісти вищому органу.

Якщо позасудовий механізм не дав жодних результатів або є не доцільним для конкретних обставин, застосовується судовий механізм. Він полягає в зверненні до суду в порядку цивільного, адміністративного чи кримінального судочинства, залежно від обставин та характеру порушення прав. В порядку цивільного судочинства звертаються для відшкодування шкоди заподіяної здоров'ю; адміністративного – скарга на дії чи бездіяльність працівників або керівників закладів охорони здоров'я; кримінального – при вчиненні стосовно пацієнта правопорушення передбаченого Кримінальним кодексом України(ст.139-ненадання допомоги хворому медичним працівником, ст.145-незаконне розголошення лікарської таємниці).

Таким чином, національний механізм захисту прав пацієнтів являє собою організовану, визначену і закріплену законодавством структуру з чітким механізмом державного впливу на заклади охорони здоров'я та встановлену відповідальність за дії чи бездіяльність в межах галузевого законодавства.

Ряд країн Європейського Союзу закріпили положення «кожен має право на охорону здоров'я» в своїх Конституціях: ст. 68 Конституції Республіки Польща, ст. 64 Конституції Португалії, ст. 34 Конституції Румунії, ст.40 Конституції Словаччини, ст. 58 Конституції Хорватії, ст. 31 Конституції Чехії (Хартії основних прав та свобод), ст. 32 Конституції Італії та інші. Цікаво, що наприклад, Конституція Португалії у ст. 64 також зазначає, що всі не лише мають право на охорону здоров'я, а також прописані обов'язки його охороняти та зміцнювати. А отже, дана Конституція встановлює не лише право, а також і обов'язок щодо охорони здоров'я [5,с.134-135].

Не всі країни Європейського Союзу закріплюють в своїх Конституціях «право на охорону здоров'я»(Англія, Ірландія, Латвія, Мальта, Кіпр,

Німеччина, Данія, Швеція та Франція). Якщо звернутись до Ірландії, то охорона здоров'я тут має дворівневий характер, існує державний і приватний сектори. Система державної охорони здоров'я регулюється Законом про охорону здоров'я 2004 р., який створив новий орган, відповідальний за надання медичних і особистих соціальних послуг для всіх, хто живе в Ірландії (служба охорони здоров'я). Нова національна служба охорони здоров'я і її нові структури поступово створювались, оскільки програма реформ продовжується. Окрім державного сектору, існує також великий приватний ринок охорони здоров'я [5, с.125,127].

Серед міжнародних документів у сфері прав пацієнтів, прийнятих уже у ХХІ столітті, варто виділити, зокрема, Європейську хартію прав пацієнтів від 15.11.2002, яка закріплює чотирнадцять прав пацієнтів. Нарівні з охарактеризованими раніше правами (на доступність медичних послуг, на інформацію про стан свого здоров'я, про методи лікування, на вибір лікаря, медичного закладу чи методів лікування) заслуговують на увагу такі: 1) право на повагу до часу пацієнтів, тобто на отримання необхідного лікування без затримки, протягом заздалегідь визначеного строку; 2) право на дотримання стандартів якості медичного обслуговування на підставі специфікації й у точній відповідності за стандартами; 3) право на безпеку, тобто на захист від шкоди, що може бути спричинена неналежним функціонуванням системи охорони здоров'я, халатністю чи помилками медичних працівників; 4) право на доступність медичних інновацій; 5) право на індивідуальний підхід у лікуванні, 6) право на подання скарги; 7) право на отримання компенсації в разі спричинення пацієнту фізичної, моральної або психічної шкоди діями медичного закладу (European Charter of Patients' Rights. Basis Document. Rome, November, 2002). [6]

Механізм міжнародного захисту прав пацієнтів визначається у відшкодуванні шкоди, завданої невдалим лікуванням чи діями медичних працівників. Зокрема, у Європі першою країною, яка запровадила концепцію страхування відповідальності за шкоду, завдану невдалим лікуванням, була Швеція у 1975 році, де було створено Консорціум страхових компаній із відшкодування шкоди за спеціально встановленими лімітами, розмір яких час від часу змінюється.

Систему відшкодування шкоди у медичній сфері можна прослідкувати у справах Європейського суду з прав людини. Зокрема у справі Мехмет Шентюрк та Бекір Шентюрк проти Туреччини (Mehmet Şentürk and Bekir Şentürk v. Turkey). Справа стосувалась відмови в проведенні термінової операції вагітній жінці через її нездатність оплатити надання медичних послуг, що призвело до смерті жінки та ненародженої дитини. ЄСПЛ в контексті конкретної справи визначив розмір відшкодування обом заявникам – 65 000 євро.[7]

Таким чином, міжнародний механізм захисту прав пацієнтів вирізняється більш м'якими нормами порівняно з національним законодавством України. У міжнародному законодавстві та правових

інститутах перевагу віддають матеріальним нормам, а в національному законодавстві України переважають імперативні норми та розгалужений інститут звернень пацієнтів у разі порушення основоположних конституційних прав.

Список використаних джерел:

1. Конституція України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 4, ст.19
3. Цивільний кодекс України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356
4. Кримінальний кодекс України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131
5. Назарко Ю. В, Дисертація: «Конституційне право на охорону здоров'я в Україні та державах європейського союзу: порівняльно-правове дослідження».с.125-135
6. Права пацієнтів у міжнародних документах і національному законодавстві України, Ольга Лісничка <https://doi.org/10.51647/kel.m.2020.4.2.14>
7. Правові позиції Європейського суду з прав людини у сфері охорони здоров'я / І.Я.Сенюта – Х. : Фактор, 2020. – 192 с.

Бойко Вероніка Максимівна

курсант 202 н.г. ННІ № 2
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Славна Оксана Володимирівна

доцент кафедри конституційного
права і прав людини Національної
академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

КОНЦЕПЦІЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА І ПРАВА ЛЮДИНИ

Тема концепції верховенства права і прав людини є надзвичайно актуальною і має велике значення в сучасному світі, оскільки є підґрунтям для захисту основних прав і свобод кожної людини. Усі країни повинні дотримуватися цих принципів, щоб забезпечити гідність, рівність і справедливість для всіх своїх громадян. Концепція верховенства права сприяє стабільності суспільства. Недодержання прав людини можуть бути викорінені шляхом утвердження концепції верховенства права і розробки відповідного правового механізму для її захисту. У світлі цих факторів, дослідження теми концепції верховенства права та прав людини є важливим для подальшого розвитку правових систем, забезпечення прав і свобод громадян, а також

підтримки принципів демократії, справедливості та гідності в сучасному суспільстві.

Верховенство права є основоположним принципом права, а також тим ідеалом, до якого повинні прагнути сучасні демократичні держави. Незважаючи на довгу історію, значний інтерес серед дослідників та закріплення на національному і наднаціональному рівнях, і досі зміст цього принципу та його складових частин залишається досить невизначеним. У закордонній літературі часто наголошується на тому, що верховенство права є «сутнісно суперечливим» та «надзвичайно невловимим» концептом [1, с. 197].

У поділі на реальний та ідеальний виміри верховенства права можна також виокремити два аспекти: а) перший пов'язаний із природою самого права, що відповідає вирізненню Робертом Алексі таких двох його вимірів, як ідеальнокритичний, або моральний, з одного боку, та реально-фактичний, або організаційний, - з другого; б) другий пов'язаний із природою соціальних (культурних) феноменів взагалі, що відповідає розрізненню Б. Кістяківським правової держави як певного «ідеального типу», з одного боку, і як його реального втілення в життя у певних історичних та культурних умовах, здійсненого в тих чи інших організаційних формах, - з другого. Перший аспект відображає полеміку позитивістської та неопозитивістської концепцій права і дає онтологічні й методологічні підстави для виникнення субстанційної та формальної концепцій верховенства права та їх подальшого втілення у соціальній практиці. Другий аспект дає підстави для пошуку міри у співвідношенні універсальних вимог верховенства права та його особливостей у певному цивілізаційнокультурному середовищі, а також виявлення готовності соціальних суб'єктів до реалізації вимог практичного розуму в життя (насамперед, наявності політичної волі у носіїв влади). Саме в межах цього аспекту виникають питання на кшталт: чи є Україна правовою державою? [2, с. 29].

Зведення принципу верховенства права до формальної законності відбиває суто позитивістське праворозуміння, що робить зазначений підхід вкрай дискусійним. Водночас вимоги, вироблені в рамках формальних концепцій, мають велике значення, адже в подальшому вони стали підґрунтям для розроблення субстантивних концепцій, які висувають також додаткові змістові вимоги до принципу верховенства права. Більшість авторів нині заперечують абсолютний антагонізм між формальними та субстантивними концепціями, уважають, що реалізація верховенства права в сучасному світі має передбачати дотримання як формальних, так і змістових вимог цього принципу [1, с. 201].

Верховенство права - це ідея, що у своїй основі містить філософський характер, і вона становить підґрунтя певного світогляду. Йдеться про правовий світогляд. Обмеженість будь-якої дії правилами, принципами, законами дає впевненість у завтрашньому дні, гарантує передбачуваність наслідків своїх дій. Особа, зокрема, знає, що буде відповідати перед державою. Уже цей момент значною мірою є більш привабливим, ніж ситуація, коли

людина є повністю залежною від розсуду владного суб'єкта. Проте в такій установці нема нічого особливого, вона притаманна людині протягом усіх епох і містить лише елементарну правову установку, або мінімальну підставу правового світогляду [2, с. 30].

З огляду на міжнародні та національні інструменти, праці науковців і практиків, зрештою досягнуто консенсусу щодо ключового значення поняття «верховенство права» та щодо елементів, охоплених ним. На їхню думку, позиція Т. Бінгема якнайкраще висвітлює істотні елементи верховенства права: «Усі особи та владні інститути в межах держави – публічні чи приватні – повинні підкорятися публічно створеним законам, які набувають чинності (загалом) і на підставі яких публічно здійснюють правосуддя, вони також повинні мати змогу користуватися благами цих законів». Цей автор виокремив вісім складників верховенства права, а саме: 1) доступність закону (закон має бути зрозумілим, чітким і передбачуваним); 2) питання юридичних прав мають бути вирішені нормами права, а не шляхом дискреції; 3) рівність перед законом; 4) влада має реалізовуватися в правомірний, справедливий і розумний спосіб; 5) права людини мають бути захищені; 6) необхідно забезпечити засоби для вирішення спорів без надмірних матеріальних витрат і тривалості; 7) суд має бути справедливим; 8) дотримання державою міжнародно-правових зобов'язань, а також тих, що визначені національним правом [3, с. 201].

Верховенство права - це реальне відображення нормальної ситуації випереджувального розвитку природних прав людини порівняно з розвитком системи об'єктивного юридичного права та й правової системи. Суб'єктивне право, природні права людини завжди вищі, перші, оскільки мають «вести» за собою об'єктивне юридичне право. Принцип верховенства права є однією з основних ознак сучасної соціальної правової держави, в якій право підкоряє собі державну владу, а основні права людини та її соціальна безпека становлять зміст свободи, заснованої на законах, які приймаються і піддаються зміні законним шляхом. Вітчизняне правознавство визнає необхідність існування закону, правового за своїм змістом та сутністю. Сучасне розуміння права передбачає визнання людини найвищою соціальною цінністю, а забезпечення та реалізацію невід'ємних прав і свобод людини громадянина - головною метою діяльності державної влади, яка реалізує свою компетенцію тільки в межах Конституції та законів України [4, с. 186].

Гармонізація законодавства України з правом ЄС вимагає реформування національної правової системи. Одним із важливих чинників зазначеного реформування є визнання та гарантування принципу верховенства права, яке є можливим за сучасних умов суспільно-державного розвитку тільки в межах правової держави. Необхідно переосмислити багато наших традиційних уявлень для встановлення в країні верховенства права. [5, с. 47].

У зв'язку з цим у літературі прийнято говорити про правовий характер закону. «Закон буде правовим, якщо законодавець - представницький орган держави - адекватно відобразить волю народу. В іншому випадку закон, у тому

числі й приписи Основного закону - Конституції, не є правовими і потребуватимуть відповідних змін». Цій вимозі відповідає ч. 3 ст. 22 Конституції України, яким встановлена пряма заборона антиправового закону. Аналогічною є норма ч. 1 с. 64 Конституції України, відповідно до якої конституційні права і свободи не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією. Верховенство права у суспільстві як основний принцип правової держави зумовлює й інші принципи, зокрема підпорядкування закону самої держави та її органів, посадових осіб, інших організацій, громадян. Він повинен бути справедливим, гуманним, закріплювати невід'ємні природні права кожної людини: право на життя, на свободу, на особисту недоторканість [4, с. 186].

Аналіз підходів до визначення змісту верховенства права в закордонній правовій доктрині, дозволяє розрізняти формальні та субстантивні концепції верховенства права, перші з яких акцентують увагу на формальних вимогах до законодавчих приписів та процесуальних вимогах до належної судової процедури, а другі – на вимогах до змісту закону. [1, с. 202].

Концепція верховенства права наголошує на тому, що жоден індивід не повинен бути підпорядкованим ніяким правилам чи владі, якщо вони суперечать загальноприйнятим нормам права. Права людини є невід'ємною частиною цієї концепції і включають в себе основні громадянські, політичні, соціальні та економічні права, які гарантують гідність та свободу кожної особи. Захист прав людини та додержання концепції верховенства права вимагають дієвого правового механізму, судової системи, надання доступу до правосуддя і посилення правозахисних організацій.

Список використаних джерел:

1. Цувіна Т. Формальні та субстантивні концепції верховенства права в сучасному дискурсі. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/11/35.pdf> (дата звернення: 02.12.2023).
2. Максимов С.І. Верховенство права: світоглядно-методологічні засади. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»* № 4 (31) 2016. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vnuuauph_2016_4_5.pdf (дата звернення: 02.12.2023).
3. Копча В. В. Верховенство права як принцип сучасної держави. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvknuvs_2018_3_19.pdf (дата звернення: 02.12.2023).
4. Чепульченко Т.О. Верховенство права як основоположний принцип сучасного правотворення. URL:

https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/3257/1/34_cher.pdf (дата звернення: 02.12.2023).

5. Загребельна Н.А. Верховенство права як фундаментальний принцип сучасної правової держави. 2020. URL: <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/download/283/230> (дата звернення: 02.12.2023).

*Величко Марина Геннадіївна,
старший інспектор Сектору
дотримання прав людини
Конотопського районного відділу
поліції Головного управління
Національної поліції в Сумській
області*

Науковий керівник:

*Сьох Катерина Ярославівна, доцент
кафедри конституційного права та
прав людини Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент*

ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ: СКЛАД ПОРУШЕННЯ СТ. 3 ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ «ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД»

Першим документом, що вмістив у собі перелік основоположних прав та свобод людини став кодекс Вавилонського царя Хаммурапі у 1750 році до н.е. [1]. Прошло майже чотири тисячі років, а в сучасних правових документах і досі є відголос перших законодавчих норм. Це і відповідальність за надання свідками неправдивих свідчень, і за крадіжку чужого майна, і за привласнення та самовправство, і за відмову свідка надавати свідчення у справі. Чого немає у законах Хаммурапі, то це презумпції невинуватості та гендерної рівності.

Проїшов час. Змінилося суспільство. Питання визначення та дотримання прав та свобод набувало усе більшої актуальності. Найпершою Конституцією в світі стала «Конституція прав і свобод війська Запорізького», Пилипа Орлика у 1710 році [2]. Для порівняння, у США Конституцію прийняли лише через 77 років.

З виникненням інституту міжнародного права Україна стала активним його учасником, ратифікуючи міжнародні правові акти та, впроваджуючи дію їх норм на території нашої держави. 17 липня 1997 року було ратифіковано Європейську Конвенцію «Про захист прав людини і основоположних свобод». Країни учасниці повинні забезпечувати ефективне виконання будь-якого з положень Конвенції. Це стосується к позитивних, так і негативних зобов'язань держави перед її громадянами.

У розрізі роботи Національної поліції України акцент робиться здебільшого на ст.3 – заборона катуванню (Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поведженню або покаранню) [3].

Склад порушення ст.3 Європейської Конвенції «Про захист прав людини і основоположних свобод» включає наступне:

- катування;
- нелюдське поведження;
- поведження та покарання, що принижує гідність особи.
- На нашу думку, основні напрямки профілактики порушень ст. 3 Конвенції повинні відбуватися через наступні заходи:
- детальне ознайомлення з рішеннями Європейського суду щодо правомірності застосування поліцейськими заходів примусу до осіб;
- аналіз рішень Європейського суду та виділення тих фактів, що визнані порушенням прав чи свобод людини;
- проведення просвітницької роботи серед поліцейських щодо недопущення аналогічних фактів у службовій діяльності.

З цією метою було проаналізовано рішення Європейського суду з прав людини за 2022-2023 роки, у яких задоволено вимоги позивачів та визнано дії поліцейських незаконними.

Хрус проти України [4]:

а. Затримка в оформленні протоколу затримання (протокол було складено через вісім годин після фактичного затримання з відображенням невірного часу затримання).

б. Спричинення тілесних ушкоджень та психологічний тиск (є висновок Судово-медичної експертизи про наявність тілесних ушкоджень та Україна не змогла спростувати звинувачень, що ушкодження були спричинені не поліцейськими. Також Україною не проведені заходи по встановленню обставин виникнення тілесних ушкоджень. Та особу не визнано потерпілим).

с. Результат 13 000 євро моральної шкоди.

2. *Суслова та Батікян проти України [4]:*

а. Суслова – спричинення тілесних ушкоджень та ненадання можливості викликати захисника чи пройти медичну експертизу.

б. Її чоловік Батікян вказав на психологічне насилля, оскільки не міг допомогти дружині.

с. Результат 14,5 тис євро обом заявникам.

3. *Побокін проти України [4]:*

а. Не проведення належної перевірки факту жорстокого поведження із заявником з боку цивільних осіб. Порушення ст.3 Конвенції у неналежній перевірці з боку поліцейських. Тобто, маючи звернення постраждалої особи, поліція не провела належної перевірки за фактом отримання ушкоджень заявником, що визнано порушенням ст. 3 Конвенції.

б. Результат 3000 євро виплат.

4. *Меліксетян проти України [4]:*

а. Перевищення службових повноважень при застосуванні спеціальних засобів, що не має ознак катування. У даному випадку затісні кайданки;

б. Україна не провела належного розслідування скарг заявника на дії поліцейських, чим порушила ст.3 Конвенції.

с. Результат 9,5 тис євро виплат.

5. *Максименко проти України [4]:*

а. Порушенням ст. 3 Конвенції визнано застосування спеціальних засобів, а саме кайданків. Поліцейськими було дотримано умов застосування кайданків – обмеження за часом застосування, у тому числі. Але, зважаючи на спокійну та врівноважену поведінку затриманого, суд постановив, що для застосування спеціальних засобів підстав не було. Що визнано порушенням ст.3. Суд розцінив вказане, як приниження особистої гідності людини.

б. Результат – виплата 1950 євро.

6. *Клімов та Сливоцький проти України [4]:*

а. Особа отримала 8000 євро, оскільки Україна не змогла спростувати звинувачень щодо спричинення поліцейськими тілесних ушкоджень.

Дослідження такої практики показує, що порушення не є поодинокими та часто пов'язані не з умисним порушенням норм Європейської Конвенції з боку поліцейських, а з невмінням вірно трактувати склад катування, нелюдського поводження та приниження. Аналіз цих судових рішень дозволив нам визначити заходи, що можуть бути реалізовані через призму діяльності поліцейських:

1. Проведення повноцінної та справедливої перевірки за скаргами про застосування насильства, фізичного чи психологічного впливу. Обов'язкова реєстрація через оператора лінії 102. За необхідності, визнання особи потерпілою. Надання можливості пройти судово-медичну експертизу.

2. Здійснення постійного відеозапису, що є запорукою спростування звинувачень поліцейських у спричиненні тілесних ушкоджень.

3. Надання можливості виклику чи заміни захисника на будь-якій стадії роботи із затриманою особою.

4. З'ясування джерела отримання тілесних ушкоджень та, якщо т/у отримані при конфлікті із цивільною особою ініціювання подальшої перевірки за вказаним фактом. Поліцейський повинен роз'яснити можливість подальшого досудового розслідування.

5. Дослідження понять психологічного насильства, приниження особистої гідності, психологічних аспектів цих понять, що може викликати суб'єктивні страждання та скарги.

Крім того, ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію» передбачає, що обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним [5]. На нашу думку, це означає, що застосування спеціальних засобів, навіть у межах, дозволених законодавством України, не є обов'язковим заходом. Доцільність застосування визначається окремо у

кожному випадку. Та важливою ознакою є поведінка людини та ризик спричинення тілесних ушкоджень собі або оточуючим.

Вказана практика свідчить про те, що ст.3 охоплює не лише катування, але і не людське поводження, а також таке, що принижує особу. Приниження – поняття суб'єктивне, що ускладнює роботу поліцейських та розширює підстави звернення людей за захистом до Європейського суду з прав людини.

Задля попередження таких судових рішень, необхідно приділяти максимум зусиль та уваги з'ясуванню обставин отримання тілесних ушкоджень, дослідженню фактів, що можуть розцінюватися як психологічний вплив на людину, а також заглибитись у поняття суб'єктивного розуміння людської гідності та попередження принижень. Другий напрямок профілактичної роботи – слідування законній процедурі та дотримання часових норм.

Список використаних джерел:

1. Закони царя Хаммурапі як пам'ятка політичної думки Стародавнього сходу. Андрієвич В.М. Державний університет «Житомирська політехніка»: сайт. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/14.-gumanitarni-i-sotsialni-nauky.pdf>;
2. Чухліб Т. В. Пакти та конституції законів і вольностей Війська Запорозького 1710: сайт. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Pakty_i_Konstytutsiia_prav_i_volnostej_Vijska_Zaporozkoho_1710;
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). {Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97}: сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text;
4. Рішення щодо України, винесені Європейським судом з прав людини. Міністерство юстиції України: сайт. URL: <https://minjust.gov.ua/m/stattya-3-zaborona-katuvannya>;
5. Закон України «Про Національну поліцію». (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379): сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

*Воскобойник Анастасія Юріївна,
студентка 2 курсу, група 201 ННІ
№1, Національна академія
внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Чижов Денис анатолійович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національна
академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ ЯК ОСОБЛИВИЙ ОБ'ЄКТ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН З БОКУ СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ

Конституція України являє собою сукупність фундаментальних, юридично незаперечних норм, які поширюється на всі без винятку сфери суспільства. Будь-яка конституція встановлює соціально-політичне обличчя держави, фіксує вихідні принципи їх функціонування й розвитку.

Важлива роль прийняття Основного Закону для розвитку публічного права як науки. Її не можна применшити, адже саме конституція постає основним джерелом останнього, і законодавче закріплення основних принципів публічного права тільки посприє його входженню в життя суспільства. Основною умовою та гарантією реалізації публічного права є стійкість суспільства та його життєдіяльність, функціонування інститутів політичної, економічної, соціальної сфер. А ці умови, в свою чергу, забезпечує конституція як основний закон будь-якої держави.

Конституція – це особливий інститут правової системи держави, якому належить правове верховенство по відношенню до всіх її актів. Це не просто закон, а основний закон країни: закон законів. Конституція оформляє національну систему права, об'єднує діюче законодавство, визначає основи законності і правопорядку в країні. [1]

Конституція України відповідно до її ст. 160 набрала чинності з дня її ухвалення Верховною Радою України — 28 червня 1996 року. Моментом вступу в дію Конституції України є оголошення результатів голосування за проект Конституції України в цілому на пленарному засіданні Верховної Ради України. Важливе значення в Основному Законі мають питання взаємовідносин держави і громадянського суспільства, регулювання основних сфер життєдіяльності громадянського суспільства. Це проблеми власності, підприємництва, екологічної безпеки, сім'ї, діяльності громадських об'єднань, свободи інформації тощо.

Громадянське суспільство ґрунтується на засадах свободи і рівноправності людей, самоорганізації і саморегулювання. Держава підпорядковується служінню громадянському суспільству і спрямовує свою діяльність на забезпечення рівних можливостей для всіх як основи соціальної справедливості. Правове регулювання в громадянському суспільстві

здійснюється у визначених Конституцією України межах і спрямоване на забезпечення інтересів людини. Серед норм конституційного регулювання важливим є положення про те, що Україна визнає пріоритет загальнолюдських цінностей і дотримується загальновизнаних принципів міжнародних документів. Саме цінності, вироблені в процесі розвитку цивілізації, досвід країн з розвинутими демократичними інститутами спроможні інтегрувати наше суспільство у світове співтовариство і спрямувати активність його різних соціальних, політичних структур на досягнення загальних цілей соціально-історичного прогресу. [2]

Розвинута у монографії доктрина «охорона конституції» спрямована на відображення цінності конституції в її сучасному стані. В цій монографії розглянуто питання про стабільність, реальність конституції та непорушність конституційних цінностей. Саме враховуючи це можна стверджувати, що актуальність охорони конституції обґрунтовується важливістю суспільних відносин, що нею регулюються та охороняються, необхідністю забезпечення її верховенства у системі правових актів, відповідністю інших актів та їх норм нормам конституції. Така охорона спрямована на досягнення передусім непорушності суспільного та державного ладу, визначеного основним законом відповідної держави, стабільності правового статусу особи та неухильного виконання норм конституції усіма учасниками суспільних відносин та суб'єктами правозастосування, тобто на досягнення режиму конституційної законності.[3] У вузькому розумінні під охороною конституції слід розуміти сукупність лише юридичних засобів, що забезпечують і гарантують дію конституційних норм. Тобто тут мова йде вже про власне правову охорону конституції. В науковій літературі вона визначається по-різному.[4]

Механізм захисту Конституції України включає в себе такі засоби як:

- Конституційний лад України- має компетенцію розглядати конституційні скарги, тобто спори, пов'язані з порушенням конституційних прав та свобод громадян та інших нормативно-правових актів. Рішення Конституційного Суду є остаточним та обов'язковим для всіх органів державної влади.
- Парламент- він має право вносити пропозиції щодо змін до Конституції, а також контролювати дотримання їх положень. Парламент також може здійснювати процедуру імпічменту Президента України у разі порушення ним Конституції.
- Президент- має право на вето щодо прийнятих законів, які, на його думку, суперечать Конституції. Він також може виконувати функцію гаранта Конституції та забезпечувати її дотримання.
- Судова система- завдяки їй громадяни мають можливість захищати свої конституційні права та свободи через судових шлях. Суд розглядають конституційні скарги, а також вирішують спори, пов'язані з порушенням конституційних норм. Також Суди можуть визнати неконституційними законами та інші нормативно-правові акти, якщо вони суперечать Конституції України.

– Громадські організації та ЗМІ- вони виконують важливу роль у захисті Конституції шляхом моніторингу діяльності державних органів, публічної інформації про порушення конституційних норм та мобілізації суспільства для захисту своїх прав. Вони можуть звертатися до суду, органів виконавчої влади та національних та міжнародних органів захисту прав людини з питань порушень конституційних норм.

– Органи виконавчої влади. Органи виконавчої влади мають забезпечувати дотримання Конституції та інших законів, а також захищати права та свободи громадян. Вони можуть приймати рішення про зупинення неконституційних дій органів державної влади та їх посадових осіб.

– Національні та міжнародні органи захисту прав людини. Ці органи здійснюють контроль за дотриманням конституційних норм та прав людини в Україні. Наприклад, Верховний комісар ООН з прав людини може висловлювати свої зауваження щодо порушень прав людини в Україні та рекомендувати дії уряду для їх врегулювання. [5]

Отже, механізм правового захисту Конституції України включає в себе ряд гарантій та інституційних механізмів, які забезпечують дотримання та захист основного закону країни. Також цей механізм може включати в себе: законодавство, міжнародні договори, органи влади та контроль, громадську активність та освіту. Всі ці складові спільно забезпечують дотримання захисту Конституції України.

Основний Закон будь-якої держави потребує особливої охорони, захисту, забезпечення його дотримання як фізичними і юридичними особами, так і державою в особі її органів і посадових осіб.

Правова охорона конституції – це система правових заходів, встановлених державою, спрямованих на забезпечення вищої юридичної сили, верховенства і стабільності основного закону, а також неухильного виконання конституційних норм.

Завданням правової охорони конституції є контроль за правомірністю дій суб'єктів права, а у випадку виявлення правопорушень – вжиття заходів для відновлення порушеного правопорядку, застосування державного примусу до правопорушників, створення умов для запобігання правопорушенням.

По суті охорона (захист) конституції – обов'язок і завдання всіх державних органів і посадових осіб, які виконують їх шляхом застосування різноманітних правових засобів в межах наданої їм компетенції. При цьому особлива відповідальність покладається на вищі органи державної влади: главу держави, парламент, уряд.

Правова охорона конституції забезпечується певними засобами, тобто реалізацією відповідних правових гарантій. *Гарантії правової охорони конституції* – це інституційні та процедурні засоби та заходи, які забезпечують правову охорону і захист інститутів і принципів, закріплених в конституції, а також спрямовані на забезпечення стабільності останньої. Вони становлять єдиний механізм, систему взаємообумовлених і взаємозалежних

елементів. Щодо переліку цих елементів, тобто засобів, гарантій правової охорони конституції, то в науковій юридичній літературі з цього питання немає єдиної позиції. [6]

Загально визнаними гарантіями правової охорони конституції є:

- Конституційний контроль
- Конституційно-правова відповідальність
- Гарантії стабільності конституції

Вказані гарантії реалізуються в діяльності відповідних суб'єктів, які наділені конкретними повноваженнями щодо реалізації відповідних засобів правової охорони конституції.

В рамках інтерпретації правового захисту конституції виокремлюють:

1) широкий підхід – коли захист відбувається всіма правовими засобами, які притаманні правовій системі, охоплює діяльність всіх органів влади, посадових осіб і громадян;

2) вузький підхід – коли суб'єктами захисту конституції визнаються не всі органи влади (їх посадові особи), а лише деякі з них, а громадяни – лише у випадку реалізації права на непокору. За цього підходу органи влади та їх посадові особи також можуть брати участь в захисті конституції лише у 2 конкретно визначених випадках і формах, а не під час здійснення будь-якої своєї діяльності як такої. Більш поширеним є саме вузький підхід, який полягає у наявності спеціальних юридичних і інституційних механізмів захисту. [7]

Форми захисту конституції визначаються як сукупність правових засобів, що спрямовані на попередження спотворення та скасування ключових конституційних цінностей у тексті самого Основного Закону шляхом його зміни, на рівні законодавства у формі ухвалення нормативно-правових актів, а також у практиці застосування конституції.

Конституція України визначає місце Української держави в міжнародному співтоваристві, закріплює основні цілі та принципи зовнішньої політики України, які мають бути вільними від ідеологічних стереотипів минулого і базуватися на загально визнаних і загальнообов'язкових засадах міжнародного спілкування. Зовнішня політика України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом розвитку взаємовигідного співробітництва із членами міжнародного співтовариства на основі неухильного додержання принципів поваги до державного суверенітету і суверенної рівності; незастосування сили чи погрози силою; непорушності кордонів і територіальної цілісності держави; невтручання у внутрішні справи; поваги до прав і основних свобод людини; сумлінного виконання міжнародних зобов'язань; мирного врегулювання спорів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України як основний Закон держави і громадянського суспільства URL: [[konstitut.pdf\(kyivcity.gov.ua\)](http://konstitut.pdf(kyivcity.gov.ua))]
2. Черняк Є. В. Ч-49 Охорона Конституції України та конституцій зарубіжних країн: конституційно-порівняльний аналіз : монографія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 592 с. URL:[<https://lira-k.com.ua/preview/12820.pdf>]

3. Правова охорона конституції і права людини // Теоретичні засади та практика реалізації безпосередньої демократії в Україні: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. – Тернопіль: Галицький інститут ім. В. Чорновола, Підручники&посібники, 2009. – С. 112-115 <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream>

4. Розбудова України як демократичної, правової, соціальної держави, закріплення в Конституції України положення про найвищу соціальну цінність людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканості і безпеки вимагає формування нових підходів до захисту прав людини. URL: [https://minjust.gov.ua/m/str_9254#:~:text]

5. Поняття і система правової охорони конституції URL:[<https://studentam.net.ua/content/view/5895/93/>]

6. Правова охорона та захист Конституції України. URL:[http://nulau.edu.ua/materials/files/constitutional_law/0049/01.pdf]

Висовень Анна Андріївна

студентка 2 курсу, група 201 ННІ №1, Національна академія внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чижов Денис анатолійович,
доцент кафедри конституційного права та прав людини Національна академія внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДОКТРИНА ТА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Пріоритетом для будь-якої правової держави є забезпечення прав і свобод людини, оскільки саме людина виступає найголовнішою соціальною цінністю у сучасному цивілізованому суспільстві. Сьогодні, в умовах ведення війни з РФ, тематика забезпечення прав людини в умовах воєнного стану є вкрай актуальною для української юридичної науки. Конституційні гарантії та правові механізми сьогодні є особливо важливі для забезпечення комплексу основних прав людини. Введення воєнного стану в Україні значною мірою ускладнило забезпечення прав громадян за умов об'єктивної необхідності часткового обмеження державою окремих прав. Таке обмеження передбачає законодавче звуження змісту та обсягу прав і свобод людини.

В умовах конфліктів проблеми поваги, дотримання, реалізації та захисту прав людини набувають інших вимірів, ніж у мирний час. Зважаючи на особливі обставини, які виникають у зв'язку з конфліктами, можна вирізнити такі ключові аспекти:

1. Забезпечення прав людини під час конфлікту. Цей аспект можна розділити на два напрямки. 1) Забезпечення прав людини в зоні конфлікту.

Таке забезпечення спрямоване на осіб, що залишаються на відповідних територіях (зонах бойових дій та окупації, зонах на межі зіткнення тощо), а також тих, хто з різних причин потрапляє до зони конфлікту чи пересувається по ній. 2) Забезпечення прав людини поза зоною конфлікту. Воно спрямоване на осіб, які покинули зону конфлікту, осіб, які стикаються з будь-яким ураженням прав у зв'язку з конфліктом та осіб, які пов'язані з цими двома категоріями.

2. Забезпечення прав людини у постконфліктний період. Відповідна діяльність повинна ґрунтуватися на продуманій стратегії та усвідомленні того факту, що конфлікт може бути закінчено або визнано таким, однак це не означає вирішення більшості проблем, пов'язаних з його виникненням та перебігом. Крім того, у сучасних конфліктах може бути складно вирізнити момент завершення чи відділити такий момент від припинення гострої фази конфлікту.

Теорія права свідчить про існування сукупності прогресивних концепцій, які не лише підтверджують найвищу значимість конституційних прав, визначених із врахування ментальності громадян та унікальності нації. Так, Україна характеризується як держава, що прямує за соціально-орієнтованим вектором розвитку протягом усього періоду незалежності. Відповідно, конституційні права громадян визначені із дотриманням принципів побудови прогресивного, вільного, демократичного і гуманного суспільства. Умови воєнного стану спричиняють специфічні обмеження для життєдіяльності громадян, проте вони в жодному разі не стосуються скасування таких безумовних прав, як:

- невід'ємне право на життя (ст. 27);
- право на житло (ст. 47);
- рівність громадян щодо конституційних прав і свобод та рівність перед законом (ст. 24);
- заборона позбавлення громадянства, права зміни громадянства (ст. 25);
- право на повагу до гідності людини (ст. 28);
- право на свободу та особисту недоторканість (ст. 29);
- право направляти індивідуальні/колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових/службових осіб цих органів (ст. 40);
- право не виконувати злочинні розпорядження чи накази (ст. 60) тощо.

Водночас слід пам'ятати, що воєнний стан передбачає можливість законодавчого обмеження прав і свобод громадян і тимчасовий відхід від положень Конвенції про права та основні свободи людини. Однак мова йде не про обмеження прав і свобод, а про можливість обмежень, коли необхідно вжити термінових заходів для забезпечення безпеки держави [3, с. 381]. Під час війни найбільш очевидним має бути визнання суспільних інтересів (наприклад, оборона, національна безпека), в яких акумулюються індивідуальні права і свободи. Наприклад, обмеження пересування цивільного населення (комендантська година, блокпости) і конфіскація цивільного майна

в оборонних цілях спрямовані на захист самих основних прав і свобод людини – виживання, гідності і свободи (наприклад, захист від криміналу, діяльність диверсійних і підривних груп противника). Обмеження прав людини під час війни є навмисними і масовими, але очевидно, що в контексті особливого конституційного режиму – воєнного стану – обґрунтування таких обмежень відрізняється від обґрунтування в мирний час.

Загалом, питання про права людини і громадянина в умовах воєнного стану дуже складне і багатогранне. З 24 лютого 2022 року, коли почався збройний наступ РФ (а фактично він почався 20 лютого 2014 року), юридичні гарантії захисту прав людини опинилися під загрозою. Російська військова агресія на території України спричинила введення Президентом України воєнного стану, і нова реальність поставила під загрозу фундаментальні права людини, включаючи право на життя. Правила, які десятиліттями формувалися в цивілізованому світі, перестали існувати. Міжнародний правовий порядок виявився безсилим перед обличчям нових викликів. Сьогодні ми є свідками формування нових тенденцій у міжнародній політиці та нових механізмів виходу з кризових ситуацій. Чинний Закон України від 2015 року «Про правовий режим воєнного стану» забезпечує правову основу для введення воєнного стану. Зокрема, це Конституція України і Указ Президента України про введення воєнного стану, який був схвалений Верховною Радою України. Як було згадано раніше, в умовах воєнного стану не можуть бути обмежені права і свободи людини та громадянина, передбачені ч. II ст. 64 Конституції України.

Також, з початком збройної агресії Російської федерації та фактичної окупації окремих районів Донецької і Луганської областей з квітня 2014 року, та частин Херсонської, Запорізької, Миколаївської, Харківської, Київської областей України з 24 лютого 2022 року, РФ як держава, яка контролює частину даних областей, відповідає за дотримання і захист прав людини на цих територіях як за міжнародним гуманітарним правом, так і за міжнародним правом захисту прав людини. Але на практиці, ми бачимо, що Російська федерація не дотримується жодних міжнародних стандартів у галузі захисту прав людини. Це виявляється під час деокупації українських територій, так, станом на 14 березня 2023 року було зареєстровано 71 147 злочинів Російської Федерації проти України.

Правосуддя, здійснюване судами, лишається найбільш надійним і цивілізованим способом захисту прав і свобод людини і громадянина, а форма правосуддя, що забезпечує захист прав і свобод людини, – найбільш демократичною і максимально пристосованою до повного, всебічного і об'єктивного виявлення фактичних обставин та причини виникнення різних спорів, вчинених правопорушень та встановлення істини у справі, що перебуває на розгляді суду. Суди наділені всіма необхідними повноваженнями для виконання своїх функцій щодо захисту прав і свобод людини у випадках їх порушення або необґрунтованого обмеження. Умови воєнного стану, введені на всій території України 24 лютого 2022 року, є результатом

повномасштабного військового вторгнення Російської Федерації на територію суверенної держави, що має значні наслідки для всіх без винятку праввідносин, прав і свобод людини та здійснення повноважень органів влади, включаючи судову. У період дії воєнного стану повноваження судів не можуть бути припинені відповідно до статті 10 Закону України «Про правову систему воєнного стану». На території, на якій введено воєнний стан, його можуть виконувати тільки суди, створені відповідно до Конституції України. Скорочення або прискорення будь-якої форми судового розгляду заборонено. Якщо відправлення правосуддя судами, що діють на територіях, де введено воєнний стан, неможливо, українське законодавство може змінити юрисдикцію дій, що розглядаються в цих судах, або змінити місцезнаходження судів. Процедури, встановлені законом, створення надзвичайних і спеціальних судів не дозволено.

Отже, можна зазначити, що права людини є головною цінністю, а права на життя, житло, рівність тощо не можуть бути обмежені навіть в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Очевидним є той факт, що життя та здоров'я будь-якої людини та громадянина потребують захисту впершу чергу. Визначальною відмінністю демократичних та вільних державах є повага до прав і свобод людини навіть в умовах війни.

Проте, не зважаючи на широкі права людини, забезпечені державою, в країнах, які страждають від збройних вторгнень, ворог не слідує правилам, які встановлені в постраждалій країні. Тому, для реального захисту прав людини в умовах воєнного стану міжнародним організаціям необхідно контролювати, карати та засуджувати діяння країни-агресора.

Список використаних джерел:

1. Разметаєва Ю. С. Доктрина та практика захисту прав людини Навчальний посібник Київ. 2018 URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/phd_1_copy.pdf
2. Славко А. Обмеження прав і свобод людини і громадянина за умов дії режиму воєнного стану: порівняльно-правовий аспект. Науковий вісник Ужгородського національного університету 2016 URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream>
3. Слінко Т. М. Міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини та їх відображення в Конституції України URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15177/1/Slinko_30-34.pdf
4. Моца В. В. Права людини в умовах воєнного стану, 2022 URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-4\(22\)-280-291](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-4(22)-280-291)
5. Усманов Ю. І. Міжнародні механізми захисту права на життя в умовах збройних конфліктів, 2018 URL: <chrome://external-file/121621-Article%20Text-269640-1-10-20180316.pdf>

Гарасимчук Юлія Володимирівна
здобувач вищої освіти бакалавра ННІ №1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Халюк Сергій Олександрович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національної
академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Із 24 лютого 2022 року рф веде незрозумілу, жорстоку загарбницьку й руйнівну війну в Україні, відкрито атакуючи мирне населення та цивільну інфраструктуру. Тому саме в розпалі цих страшних і небезпечних явищ питання ставлення до прав людини та її основних свобод стає надзвичайно важливим. Маємо зазначити, що для нашої країни це кривавий та досить жорстокий збройний конфлікт, який неодмінно увійде у світову історію, адже наша країна бореться за своє право на вступ до Європейського Союзу, де дотримуються насамперед права людини та основні свободи. Основним напрямом міжурядової співпраці є захист прав людини у зв'язку з положеннями статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) в умовах міжнародних та регіональних військових конфліктів. Водночас, хоча сучасна міжнародна спільнота та Європейський Союз засуджують збройний конфлікт, війну та будь-який інший акт агресії проти будь-якої країни в рамках міжнародного права, агресивні війни загалом заборонені.

На протязі багатьох років було укладено велику кількість міжнародних договорів, які спрямовані на захист осіб, як в мирний час, так і під час збройних конфліктів. В сьогоденних реаліях, дані норми не захищають права цивільних та військових осіб під час війни, а також не гарантують належного захисту від тиранії авторитарних режимів. Порушення цих правил можна кваліфікувати як акти геноциду, військові злочини та злочини проти людяності. Війна зафіксувала численні порушення прав людини та міжнародного гуманітарного права: російські війська бомбардували медичні заклади, школи та цивільні квартали; масово страчували беззбройних цивільних, гвалтували жінок і дітей. Росіяни завдали величезної шкоди містам, селам, сільськогосподарським угіддям, лісам і джерелам води, яка буде відчуватися в Україні ще довго після закінчення війни.

Під час виступу у Раді з прав людини у 2016 році Верховний комісар ООН з прав людини Зейд Раад аль-Хусейн сказав: «Військові дії не повинні скасовувати основні зобов'язання міжнародного права в галузі прав людини. Під час збройного конфлікту чи окупації додатковий захист забезпечує спеціальне зведення правових норм – міжнародне гуманітарне право, яке

захищає як права тих, хто бере участь у конфлікті, так і цивільних осіб, хворих та поранених, а також тих, хто склав зброю» [1].

Міжнародне право прав людини та міжнародне гуманітарне право мають на меті одну загальну ціль, це – забезпечення гідності всіх осіб та гуманність по відношенню до них. Здебільшого міжнародне гуманітарне право застосовувалося лише під час війни між державами, міжнародне право прав людини було створено задля захисту людей в мирний час, але зараз ситуація змінилась та відбувається все більше взаємопроникнення норм міжнародного гуманітарного права та норм міжнародного права прав людини. Норми міжнародного права прав людини все частіше почали застосовуватися під час збройних конфліктів, а регіональні механізми з захисту прав людини все більше й більше звертаються до правил ведення збройних конфліктів при оцінці того, чи мало місце порушення норм міжнародного права прав людини. Застосування двох правових режимів називають одночасним застосуванням або подвійною застосовністю. У контексті міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права це означає, що обидва правові режими застосовні під час збройного конфлікту. Це одночасне застосування слід розглядати в контексті принципу *lex specialis*, а також у контексті процедури відступів від поваги до деяких прав людини. Водночас у деяких виняткових випадках міжнародне право прав людини та міжнародне гуманітарне право можуть пропонувати рішення, які суперечать один одному. Так, наприклад, у міжнародному праві прав людини та міжнародному гуманітарному праві порізнному регулюється рівень можливого застосування смертоносної сили щодо будь-якої особи. Тому міжнародне право передбачило цілу низку механізмів юридичного тлумачення, які покликані допомогти вирішити, яким чином слід поєднати дві, мабуть, конфліктуючі між собою норми і, якщо це неможливо, яка з них матиме переважну силу.[2].

Отже, у випадку збройних конфліктів, можна зробити висновок, що незалежно від відмінностей у регулюванні норм міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права, вони доповнюють та зміцнюють один одного. Права людини мають бути захищені в рівній мірі незалежно від мирного часу, чи збройного конфлікту і необхідно, що б міжнародне право прав людини продовжувало діяти в ситуаціях збройного конфлікту з урахуванням тих випадків, коли міжнародне гуманітарне право застосовується як *lex specialis*.

Список використаних джерел:

1. Організація Об'єднаних Націй. URL: <https://news.un.org/ru/story/2016/02/1280961>
2. Сенаторова О. В. Права людини і збройні конфлікти: навчальний посібник. К. : Видавництво «ФОП Голембовська О. О.», Київ, 2018. 208 с.

Гіневська Валерія Броніславівна
студентка 101 навчальної групи
магістратури Навчально-
наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Осауленко Андрій Олександрович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини
Національної академії внутрішніх
справ, доктор юридичних наук,
професор

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Захист прав людини під час воєнного стану є важливою та актуальною темою дослідження в Україні та в інших країнах світу, особливо в умовах збройного конфлікту та нестабільної політичної ситуації. Згідно зі звітом Організації Об'єднаних Націй за 2020 рік, кількість порушень прав людини в світі зросла на 20% порівняно з попереднім роком. Значна кількість цих порушень пов'язана з конфліктами та воєнними діями. В Україні з 2014 року тривають бойові дії, внаслідок чого порушення прав людини стали щоденною реальністю. Зокрема, за даними Офісу Верховного комісара ООН з прав людини, в період з 14 квітня 2014 року по 30 червня 2022 року було зафіксовано 13 442 випадки порушень прав людини на тимчасово окупованій території України [1, с. 190].

Розглядаючи особливості захисту прав людини в умовах воєнного стану доцільно охарактеризувати поняття «воєнний стан». Так, згідно ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

Водночас запровадження воєнного стану може мати значні наслідки для захисту прав людини, зокрема жінок. Під час воєнного стану жінки стикаються з підвищеним ризиком насильства, сексуального насильства та домагань під

час військових дій [3]. Наприклад, на Філіппінах під час режиму Маркоса жінки піддавалися зґвалтуванням, тортурам та іншим формам насильства з боку військових. Доступ жінок до медичної допомоги, освіти та предметів першої необхідності також може бути обмежений під час конфлікту. Наприклад, під час громадянської війни в Сирії жінки та дівчата зіткнулися з обмеженим доступом до охорони здоров'я та освіти. Крім того, жінки можуть непропорційно постраждати від переміщення, втрати засобів до існування та інших наслідків воєнного стану. У Ємені, наприклад, жінки були змушені залишити свої домівки через триваючий конфлікт, що призвело до обмеженого доступу до їжі, води та житла.

Для забезпечення ефективного гендерного захисту прав під час воєнного стану важливо встановити гендерно чутливу політику та керівні принципи для військових операцій. Наприклад, Департамент миротворчих операцій ООН розробив гендерну політику, яка наголошує на важливості гендерного мейнстримінгу в миротворчих операціях. Надання гендерно-специфічних послуг підтримки для жінок, які постраждали від конфлікту, також має вирішальне значення. Наприклад, ініціатива ООН «Жіночі безпечні місця» забезпечує безпечні місця для жінок і дівчат у районах, уражених конфліктом. Нарешті, забезпечення участі жінок у процесах розв'язання конфліктів і розбудови миру має важливе значення. Залучення жінок до мирних переговорів і постконфліктної реконструкції також сприяє забезпеченню прав жінок і врахуванню їх думок.

Підсумовуючи зазначимо, що воєнний стан може мати значний вплив на права людини жінок, включаючи підвищення ризиків насильства, обмежений доступ до охорони здоров'я та освіти, а також непропорційні наслідки переміщення та втрати засобів до існування. Міжнародні правові акти містять вказівки щодо гендерного захисту під час воєнного стану, включаючи Римський статут і резолюції Ради Безпеки ООН. Ефективний гендерний захист прав під час воєнного стану вимагає встановлення гендерно чутливої політики та керівних принципів для військових операцій, надання гендерно-специфічних допоміжних послуг та забезпечення участі жінок у розв'язанні конфліктів і процесах розбудови миру. Впроваджуючи ці стратегії, ми можемо забезпечити захист прав жінок під час кризи.

Список використаних джерел:

1. Бахчев К.В. Захист прав людини в умовах воєнного стану: загальнотеоретичні аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 189–192.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 29.11.2023).
3. Сексуальне насильство під час збройних конфліктів: загальний огляд. URL: <https://jurfem.com.ua/seksualne-nasylstvo-pid-chas-zbroinyh-konfliktiv-zagalnyi-oglyad/> (дата звернення: 29.11.2023).

*Головко Олександр,
курсант 2-го курсу 208 навчальної
групи навчально-наукового
інституту №1 НАВС
Науковий керівник:
Чеханюк Леся Володимирівна,
старший викладач кафедри
конституційного права та прав
людини Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук*

ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН: ПРОПОЗИЦІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Організація Об'єднаних Націй є всесвітньою міжурядовою міжнародною організацією, яка сприяє співпраці 193 держав у всіх сферах їхньої діяльності і виступає платформою для розробки спільних підходів до розв'язання різних проблем. Згідно з преамбулою та пунктом 1 статуту ООН, головним завданням та передовою метою її створення є забезпечення міжнародного миру та безпеки шляхом колективних заходів для запобігання та ліквідації загроз миру та актів агресії, з основним акцентом на мирному врегулюванні міжнародних конфліктів [1].

Відповідно до ст. 23 Статуту ООН, Рада Безпеки ООН є другим за значенням органом ООН, який несе основний обов'язок та відповідальність за збереження міжнародного миру та безпеки та діє в ім'я Організації в цьому контексті [1; 4].

Незважаючи на свою унікальність, Рада Безпеки протягом останніх 25 років вважається одним з найменш ефективних інститутів ООН, неспроможним у своєму поточному форматі забезпечити колективну безпеку перед зростаючими загрозами [2]. Це особливо виразно продемонстрували «сирійська криза» та збройна агресія Росії проти України. У цих випадках країна-агресор, будучи постійним членом Ради Безпеки ООН і використовуючи своє право вето, ефективно блокує всі резолюції Ради Безпеки, спрямовані на осуд дій РФ, що триває з весни 2014 року.

У ситуації найгострішої кризи безпеки в Європі з часів Другої світової війни та відображення безсилля головної міжнародної інституції з підтримання миру та безпеки стає очевидним, що реформування Ради Безпеки ООН є необхідним [3]. Питання про неефективність цього органу та доцільність його трансформування піднімалося міжнародною спільнотою задовго до повномасштабного вторгнення РФ в Україну, однак консенсусу у вирішенні цього питання наразі не знайдено. Серед пропозицій обговорюють зокрема такі варіанти: доцільність збільшення кількості постійних членів Радбезу з наділенням їх правом вето чи без нього; посилення представництва країн, що розвиваються (Азії, Африки, Південної Америки); позбавлення РФ

статусу постійного члена та навіть виключення її зі складу ООН, як державу, що узурпувала місце СРСР в складі ООН, систематично порушує принципи, визначені у ст. 2 Статуту ООН, та за характером своєї міжнародної діяльності давно вже не має права називатися «миролюбивою державою».

Фундаментальна проблема реформування Ради Безпеки полягає в конфлікті між законним розширенням складу цього органу та загрозою його ефективності. Зрозуміло, що збільшення числа постійних членів призвело б до розширення можливостей використання права вето і створило б додаткові труднощі для швидкого ухвалення рішень. Відмова від права вето для нових постійних членів була б формою дискримінації [5].

Миротворча робота Організації Об'єднаних Націй грає важливу роль у підтримці всесвітнього правопорядку та забезпеченні стабільності у світі. Система роботи ООН є різнобічним механізмом, який допомагає вирішувати проблеми, над якими окремі країни не здатні самотійно впоратися. Прикладом такої діяльності є міжнародне співробітництво у відстоюванні принципів міжнародного права, яке, наприклад, допомогло Кувейту уникнути тривалої окупації Іраком у 1990 році.

Проте проблеми у функціонуванні та прийнятті рішень Радою Безпеки ООН, а також неспроможність цього органу в сучасному вигляді, закріпленому у Статуті ООН 1945 року, призвели до актуалізації питання про необхідності реформування Радбезу ООН. Зокрема, на обов'язковій трансформації Ради безпеки активно наполягала Україна ще з 2014 року зважаючи на агресивні дії РФ в Криму, на сході та півдні України, а з моменту повномасштабного військового вторгнення РФ 24 лютого 2022 року на територію України – ці питання для міжнародної спільноти постали надзвичайно гостро, спричиняючи невдоволення багатьох країн світу та спонукаючи до перегляду питань стосовно реформ.

Рада Безпеки ООН, за своєю правовою природою, є постійно діючим органом, який діє на засадах одноголосного прийняття рішень. Принципово важливим є те, що найважливіші рішення можливі лише за згоди всіх постійних членів РБ ООН. Можливість вето прийняття рішень РБ ООН стає фактором, що заважає у реалізації її завдань. У цьому контексті, питання реформування РБ ООН, зокрема, його складу та процедур, залишається актуальним та об'єктом наукових та політичних дебатів.

Варто відзначити, що проблема реформування Ради Безпеки ООН має в основному політичний характер, і наукові дослідження цього питання визначаються політичними інтересами та амбіціями. Спірність питань реформ виступає на політичній арені державних лідерів, і ця тема є предметом постійних наукових та політичних обговорень, набуваючи особливої актуальності у світлі складних викликів сьогодення.

Одним з ключових аспектів перегляду Ради Безпеки ООН є заборона постійним членам використовувати право вето у випадках, коли вони стають стороною в конфлікті. До числа постійних членів Ради Безпеки належать Китай, Франція, США, Велика Британія та РФ. Однак статус РФ як

правонаступника колишнього СРСР викликає обговорення з точки зору теорії права. Після розпаду СРСР, Росія мала б стати новим членом ООН, а не продовженням прав та привілеїв колишнього союзника. Контroversійною є тенденція РФ використовувати право вето, зокрема, щодо резолюції Ради Безпеки ООН, яка визнавала нелегітимність референдуму в Криму. Також важливим прикладом порушення принципів Ради Безпеки є вето у справі створення міжнародного трибуналу для притягнення винних до відповідальності за катастрофу рейсу МН17 в Донецькій області, яка призвела до смерті 298 осіб. Нинішній Статут ООН не передбачає можливості протиставлення праву вето, оскільки постійні члени обладнані абсолютним правом вето з юридичного погляду. Перспективним вирішенням цієї проблеми може бути обмеження РФ у використанні цього права [6].

Втілення цієї ідеї на практиці виявляється неможливим через необхідність ухвалення рішення більшістю (2/3) членів Генеральної Асамблеї ООН та всіма п'ятьма постійними членами Ради Безпеки. Зміна статусу РФ вимагатиме, щоб сама Росія проголосувала проти себе для відмови від права вето. Постійні членства у Раді Безпеки значно впливають на ухвалення чи не ухвалення рішень, оскільки використання «вето» одним із постійних членів може блокувати важливі резолюції. США та РФ найчастіше користуються правом вето. Росія, як держава-агресор, використовує свій вплив, блокуючи важливі рішення Ради Безпеки, як, наприклад, стосовно конфлікту в Сирії або анексії Криму.

Українська делегація на міжнародному форумі щодо реформ Ради Безпеки ООН висловила обурення безпорадністю Ради Безпеки у випадках, коли один із постійних членів виступає агресором, вказуючи на необхідність змін. Проте, конкретні аспекти реформи, які слід впроваджувати, залишаються невизначеними, незважаючи на заяви Президента України в 2014 році щодо неефективності глобальної системи безпеки та Ради Безпеки, зокрема, та закликів позбавити постійного члена права вето. Слід відзначити, що Україна виступає за реформування права вето через блокування РФ будь-яких ініціатив, спрямованих на вирішення кризи на Сході України. Росія використовує своє право вето, наприклад, у березні 2014 року, щоб блокувати резолюцію щодо незаконного референдуму в Криму, що мало результатами голосування 13 голосів «за» і вето РФ. Дії Росії у Раді Безпеки підштовхують Україну до висловлення необхідності реформування права вето його постійними членами, зокрема, для забезпечення впливу на російську агресію на сході країни [6].

Щодо перспектив діяльності України як непостійного члена, можна виділити наступне. В першу чергу, ми можемо та повинні використовувати окремі засідання як платформу для акцентування уваги на важливих для нас викликах. Другим аспектом є необхідність посилення взаємодії з постійними членами Ради безпеки ООН для збільшення свого впливу при розробці та прийнятті текстів резолюцій, які стосуються порядку денного. У третю чергу, обрання на два роки непостійним членом Ради безпеки ООН дозволяє Україні

знаходити шляхи впливу на незахідні країни, які зацікавлені в просуванні своїх питань через Раду безпеки. Статус непостійного члена дає можливість дипломатам допомагати в просуванні своїх питань в обмін на підтримку [7].

Двома ключовими напрямками також є висловлення позицій щодо загальних питань міжнародного права та удосконалення окремих процесів та структур ООН, а також проведення регулярних слухань стосовно українського питання в Раді Безпеки. Це дозволить постійно звертати увагу на його остаточне вирішення та привертати відповідальність осіб, винних у даній ситуації.

Останньою та найважливішою можливістю, якою ми маємо скористатися, є право резолюції «Єдність заради миру» для обмеження права вето РФ, яка ним користувалася більше ста разів. За словами Володимира Василенка, для досягнення цієї мети необхідно скликати надзвичайну спеціальну сесію, під час якої Генеральна Асамблея ООН ухвалить відповідну резолюцію. На жаль, на даний момент не набрано достатньої кількості голосів країн, які підтримали б цю ініціативу. Проте важливо, щоб дискусія не припинялася, оскільки вона може призвести до позитивних результатів у майбутньому [7].

Враховуючи останні глобальні події у світі, важливо не зупинятися на формуванні нових механізмів забезпечення глобальної міжнародної безпеки, обмеження агресивних дій деяких держав, уникнення розповсюдження соціально-економічних, продуктових, екологічних та гуманітарних криз у світі. Новоутворені механізми повинні відзначатися ефективністю, дієвістю та включати широкий спектр чітко визначених заходів тиску та впливу, спрямованих проти держави чи групи держав, що порушують суверенітет, незалежність та територіальну цілісність інших країн, створюють кризові ситуації, ведуть приховані та гібридні війни.

Отже, підвищення статусу України в ООН стає додатковою можливістю ефективно інформувати світову громадськість про ситуацію в країні та піднімати рівень впливовості на міжнародні події. Проте важливо зауважити, що членство – це лише інструмент, а його ефективність залежить від того, як українська дипломатія вміло ним користується.

Список використаних джерел:

1. Статут ООН. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf
2. Циганков П. А. Світова політика: змісту, динаміка, основні тенденції/П. А. Циганков // Суспільні науки і сучасність. 2007. №5. С. 131–141
3. Ярошенко Є. Реформування Ради Безпеки ООН та позиція України//Зовнішньополітичні акценти. 2 листопада. 2015. Вип. 22. 14 с.
4. О. О. Шеплякова. Питання реформування Ради Безпеки ООН: пропозиції, проблеми та перспективи. Ст 422. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12258/1/Sb_mignar_2016_2.pdf

5. Я. О. Савчук. Проблемні питання реформування Ради Безпеки ООН. Ст 279. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12258/1/Sb_mignar_2016_2.pdf
6. Т. Ю. Шуба. Шляхи реформування Ради Безпеки ООН. Ст 428. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12258/1/Sb_mignar_2016_2.pdf
7. В. І. Фірсов. Україна в Радбезі ООН: Теперішній стан та перспективи діяльності як непостійного члена. Ст 381. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12258/1/Sb_mignar_2016_2.pdf

*Гора Микола Ігорович,
аспірант кафедри
конституційного права та
прав людини Національної
академії внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО КУРСУ НА ЄВРОПЕЙСЬКУ ТА ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНУ ІНТЕГРАЦІЮ УКРАЇНИ

Процеси євроінтеграції та членства України в Європейському Союзі є головним інструментом реалізації національних інтересів, розбудови правової та демократичної держави, зміцнення існуючих та запровадження нових механізмів функціонування громадянського суспільства в Україні за європейським зразком. Вступ України до Європейського Союзу є запорукою подальшого зміцнення позицій України на міжнародній арені.

Курс України на євроінтеграцію потребує якісних змін, динамічного інтеграційного поступу в європейський простір. Інтеграція України в європейський простір потребує розробки нових механізмів співпраці, зокрема: обміну випускниками закладів вищої освіти; вирішення проблеми юридичного визнання сертифікатів українських закладів вищої освіти у країнах Європейського Союзу; створення умов для запобігання «витоку мізків» з нашої країни; адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу; підготовки фахівців, здатних захищати інтереси країни в складних умовах глобальної конкуренції; розробки сучасних підручників та навчальних посібників.

Розвиток нормативних засад європейської інтеграції виявляється, насамперед, у внесенні змін до чинної Конституції України. Модернізація конституції завжди призводить до фундаментальних змін у структурі суспільства, які закріплюються або створюються конституційними положеннями.

Відповідно, дані соціологічних настроїв громадян України з геополітичної точки зору переважно спрямовані на тісну співпрацю та подальшу інтеграцію з європейськими міжнародними структурами – Європейським Союзом та НАТО.

Але, з огляду на сучасні реалії, однією з перешкод розвитку суспільства, спрямованого на європейську та північноатлантичну інтеграцію, в Україні є значні прогалини в теоретико-методологічних засадах через недостатню дослідженість цих елементів. Європейське співтовариство вже зробило певні кроки вперед у цьому відношенні. Модель реалізації «процвітаючої держави» відсунула дослідження концепції громадянського суспільства на другий план, оскільки взяла на себе ряд завдань, які були притаманні їй у минулому.

Тому для України зараз надзвичайно важливо якнайшвидше змінити свій імідж одного з регіонів колишнього Радянського Союзу на світовій арені та досягти авторитету незалежної європейської держави. Є.Дурнов, Ю.Сокур упевнені, що цього можна досягти лише в процесі реалізації головного національного інтересу України – відродження та зміцнення її країни, повного відтворення демократії та ринкових засад сучасної національної економіки, та формування самоідентифікації її громадян як громадян України [3].

У вітчизняній практиці державного будівництва проєвропейський вектор розвитку був вишколений на рівні Основного Закону лише на 27-му році незалежності країни. Після закінчення чотирирічного періоду після укладення угоди про асоціацію положення про орієнтацію зовнішньополітичного курсу на всебічне зближення з Європейським Союзом було офіційно внесено до Конституції України.

Так, на початку 2019 року за ініціативи Президента України було прийнято Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на досягнення повноправного членства України в Європейському Союзі та Північноатлантичному договорі) від 7 лютого 2019 року № 2680-VIII.

У результаті зазначених нововведень було доопрацьовано преамбулу Конституції України, яка визначає європейську ідентичність українського народу та незворотність європейської траєкторії України. Це положення було включено до конституційного тексту у зв'язку з тим, що в преамбулі Угоди про асоціацію зазначено, що Україна, розвиваючи відносини з Європейським Союзом, декларує свою європейську ідентичність і поділяє спільні цивілізаційні цінності.

Можливість України бути у спільноті цивілізованих демократичних країн – членів Північноатлантичного альянсу сприятиме здійсненню комплексних реформ у секторі безпеки та оборони, щодо цивільного контролю та демократичного нагляду, у боротьбі з корупцією, підвищення стабільності та підтримання міжнародної та регіональної безпеки. Україна поступово наближає свої стандарти до стандартів альянсу, що є необхідною умовою членства в НАТО.

Основним акцентом політики держави у сфері євроатлантичної інтеграції є забезпечення безпеки та добробуту людей як центрального питання національної безпеки.

Пріоритетні завдання в рамках реалізації політики євроатлантичної інтеграції України щорічно визначаються у річних національних планах під

егідою Комітету Україна-НАТО, підписаних Президентом України, які є ключовим інструментом досягнення Україною необхідного критерію членства в НАТО.

Україна мала дуже успішний рік у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції та продовжить йти стратегічним шляхом, визначеним і закріпленим у конституції, до набуття повноправного членства в Європейському Союзі та Північноатлантичному альянсі.

Переважна більшість українського суспільства підтримує курс на повноправне членство України в Європейському Союзі та НАТО, розуміючи, що це головна запорука побудови демократичної правової держави та забезпечення її безпеки. Північноатлантичний вибір зумовлений європейською цивілізаційною ідентичністю України, її тісними і тривалими стосунками з членами європейської та євроатлантичної спільнот, що базуються на спільних цивілізаційних цінностях [4].

Західні партнери принаймні позитивно сприйняли чітку позицію Києва, але не гарантують швидкого вступу та набуття членства в Євросоюзі, наполягаючи на необхідності змін в самій Україні зсередини. Така позиція Європейського Союзу цілком виправдана, враховуючи геополітичне положення України, інтереси, які цей Союз декларує щодо країн Східної Європи.

Інтеграція України до Європейського співтовариства, а згодом і членство в Європейському Союзі зовсім не означає автоматичного створення та функціонування нової моделі громадянського суспільства та правової держави в Україні в цілому.

Насправді проблема полягає в тому, що громадянам України необхідно самостійно за допомогою зовнішніх, міжнародних і внутрішніх факторів побудувати модель місцевого європейського суспільства з усіма супутніми ознаками та складовими, чим практично довести свою прихильність до Європи, демонструючи готовність до реальних змін і реформ у нашій країні.

Європейська інтеграція України відбувається в умовах широкомасштабного російського втручання. Війна, розв'язана державою-агресором, з одного боку, засвідчила готовність українців відстоювати незалежність своєї країни, шляхом її європейського розвитку, згуртувала українську націю та посилила суспільну підтримку руху до Європейського Союзу.

З іншого боку, це активізувало двосторонні процеси євроінтеграції, надало нової якості політиці Брюсселя на українському напрямку, змусило переглянути підходи та пріоритети у сфері безпеки. Водночас війна, під час якої Україна зазнала величезних людських і фінансово-економічних втрат, вплинула на характер просування до об'єднаної Європи, зумовила особливості «військової» євроінтеграції [2].

Задля реалізації євроінтеграційної політики з урахуванням глобальних, регіональних і локальних політико-правових викликів і ризиків, Україна протягом останніх десятиліть розвинула вагоме нормативно-правове

підгрунтя. Попри це слід визначити дві основні концепції системної роботи суб'єктів права щодо подальшого вдосконалення нормативного поля євроінтеграції – упорядкування реального механізму реалізації євроінтеграційних перетворень у практиці національної держави. Адміністрування, а також постійне вдосконалення правової бази для подолання глобальних політичних ризиків та економічних загроз, які можуть виникнути у зв'язку з поступовою імплементацією положень Угоди про асоціацію.

У цьому контексті надзвичайно важливим має бути попередній розрахунок форсайту (сценарного прогнозування) політико-правового та соціально-економічного розвитку українського суспільства та створення регуляторних структур ефективності відповідних процесів.

Тому актуальним поставленим завданням науки національного права є розробка наукових пропозицій щодо подальшого розвитку нормативних засад європейської інтеграції України з урахуванням вимог часу та реальних очікувань українського суспільства.

Відносини Україна-ЄС багато в чому залежать від світової ситуації. Тому складні та непередбачувані глобальні процеси, явища та кризові виклики тією чи іншою мірою впливають на внутрішню ситуацію в Європейському Союзі та Україні, а також на якість і темпи євроінтеграції. Тож, не зупиняючись на здобутках у сфері євроінтеграції в Україні, наголосимо, що є шанс провести глибокі реформи, коли йдеться про розвиток та становлення українського суспільства європейського зразка.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008-2011 роки : Постанова Кабінету Міністрів від 2 лип. 2008 р. № 594 // Офіц. вісн. України. – 2008. – № 49. – Ст. 1584.
2. Засади співробітництва України з Європейським Союзом (Офіційна інформація представництва України у Європейському Союзі) URL: <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/ua/556.htm>.
3. Геополітичні та геоекономічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі. — Центр Разумкова, 2022 р., с. 9. Режим доступу: <https://razumkov.org.ua/uploads/pdf>.
4. Договір про Європейський Союз. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/153773__595905/
5. Бухарестський саміт НАТО 2008. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%83%D1%85%D0%B0/>
6. Війна в Україні: кількість біженців досягла 3,8 млн людей. 28 березня 2022 р. — Слово і Діло. Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2022/>

Гриненко Богдана Андріївна
студентка 1 курсу 102 група
Національна академія внутрішніх
справ Прав-081

Науковий керівник:

Демиденко Володимир
Олексійович, професор кафедри
конституційного права та прав
людини Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: СПАДКОВЕ ПРАВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Спадкове право є один із найскладніших та найцікавіших із наукової точки зору інститутів цивільного права, в якому відображаються політичні, економічні та соціальні аспекти життя суспільства [1].

В умовах війни питання реалізації права на спадкування, а також оформлення заповітів є особливо актуальними.

Особливості спадкування в умовах воєнного стану визначені постановою Кабінету Міністрів України "Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану" від 28.02.2022 року № 164 [2], де передбачено, зокрема:

- посвідчення довіреностей та заповітів, засвідчення справжності підпису на документах без використання спеціальних бланків нотаріальних документів, на звичайному папері;
- зупинення перебігу строку для прийняття спадщини на час дії воєнного стану;
- надання можливості в умовах воєнного стану посвідчувати довіреності (крім довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, управління і розпорядження корпоративними правами) та заповіти військовослужбовців Збройних Сил, інших утворених військових формувань, а також працівників правоохоронних органів та органів цивільного стану командиром цих формувань (органів), або уповноваженою ним особою, з обов'язковою подальшою реєстрацією як довіреностей, так і заповітів.

На думку фахівців в спадковому праві існують прогалини, які стосуються у оформленні заповіту. В Україні законодавчо передбачено лише одну форму заповіту, яка являє собою нотаріально засвідчений документ.

У нормативно-правових актах зарубіжних країн зустрічається різні види заповітів, зокрема написаний власноруч, таємний, публічний заповіти тощо.

Власноручний заповіт – заповіт, написаний заповідачем, підписаний та датований їм самостійно. Ця форма є найбільш поширеною через простоту упорядкування і можливість дотримання таємниці заповіту. Водночас вона не позбавлена недоліків, до яких належить небезпека загибелі або втрати

заповіту, а також такий вплив третіх осіб, який може призвести до перекручення волі заповідача [3].

Особливістю цього заповіту є те, що він може бути складений у простій письмовій формі, без посвідчення офіційною особою. Фахівці вважають, що складання власноручного заповіту є можливим тільки тоді, коли громадянин перебуває в положенні, що явно загрожує його життю, і в силу сформованих надзвичайних обставин позбавлений можливості зробити заповіт в іншій формі (нотаріально завірений), але може розпорядитися своїм майном на випадок смерті, склавши заповіт у простій письмовій формі [4].

Інститут «надзвичайного заповіту» досить широко відомий спадковому праву в інших країнах. Так, цивільний кодекс Угорщини передбачає, що в особливих умовах при наявності надзвичайної ситуації будь-яка особа, яка володіє заповідальною дієздатністю, може висловити свою волю в усній формі. У німецькому цивільному Уложенні передбачається складення заповіту (у письмовій або усній формі) у присутності 3-х свідків. Цивільне законодавство Іспанії також передбачає усну форму заповіту, якщо це відбувалося у присутності декількох свідків під час бойових дій в умовах неминучої безпеки. У статті 952 цивільного кодексу Польщі передбачається можливість складання спеціальних заповітів, якщо існує побоювання швидкої смерті спадкодавця або якщо внаслідок особливих обставин дотримання звичайної форми заповіту є неможливим або ж це пов'язано з надзвичайними труднощами. У цьому випадку спадкодавець вправі висловити свою останню волю усно в присутності не менше 3-х свідків. Відповідно до законодавства Швейцарії при настанні надзвичайних обставин (загроза загибелі, відсутність зв'язку, епідемії, воєнні дії) спадкодавець вправі вдатися до спрощеної форми свого волевиявлення, оголосити волю у присутності двох свідків і покласти на них обов'язок викласти (або доручити іншій особі викласти) зміст заповіту письмово на листі [5, С. 158-161].

Таким чином незважаючи на воєнний стан в Україні, спадкові правовідносини практично врегульовані в правовому полі. Водночас вбачається необхідним законодавчо впровадити таку форму заповіту, як заповіт у надзвичайних обставинах (власноручний або усний заповіт) з огляду на загострення ситуацій в окремих місцевостях та регіонах держави, що пов'язано з проведенням бойових дій, збройних протистоянь тощо.

Список використаної літератури:

1. Спадкове право: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] /кол. авт.; кер.авт. кол, канд. юрид. наук, доц. Нестерцова-Собакарь О.В. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр.справ. 2017. – 164 с.,С.5
2. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану постанова КМУ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text>
3. Гончарова А.В., Биряк Л.П. Спадкові правовідносини в Україні та країнах західної Європи: порівняльний аналіз URL: http://apnl.dnu.in.ua/tom_2_2017/14.pdf

4. *Корецька А.О., Саксонов В.Б. Заповіт у надзвичайних обставинах (Сучасна цивілістика: тенденція та специфіка розвитку)* URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/3361/1/17.pdf>

5. Валах В.В. Наследственные отношения в Украине, Российской Федерации, Франции, Германии и США (сравнительно-правовое исследование): Монография. – Харьков: Бурун Книга, 2012. – 320 с.

Деміч Діана Сергіївна

*студентка 2 курсу, група 201 ННІ
№1, Національна академія
внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Чижев Денис анатолійович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національна
академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЩОРІЧНА ДОПОВІДЬ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ ПРО СТАН ДОДЕРЖАННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Питання прав людини сьогодні присутні практично у кожній сфері життєдіяльності суспільства й, відповідно, посідають у ньому особливе місце. У зв'язку з тим, що сучасна Україна перебуває у перехідному стані творення правових, державних та суспільних інституцій, процес становлення громадянського суспільства потребує виявлення характеру правовідносин в умовах перехідного періоду. Адже стосунки у громадянському суспільстві мають формуватися на основі усвідомлення невід'ємності й неспростовності природних прав людини. На них має спиратися позитивне законодавство держави. Вони є запорукою ефективності усієї системи соціальних відносин [1, с. 196]. Забезпечення прав людини виступає критерієм, за яким оцінюється досягнутий рівень демократії в державі. Початком зазначеного процесу в Україні можна назвати закріплення в Основному Законі положення, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3), та визначення пріоритету загальнолюдських цінностей. Водночас потребою сьогодення, що власне і спрямовує розвиток сучасного права, є вироблення певних загальних правових стандартів, які дають змогу перейти до нового якісного співіснування націй у сучасному світі на змістовних гуманістичних засадах. Виробленню і дотриманню таких стандартів сприятиме адекватне розуміння сутності змін у найважливіших сферах життєдіяльності сучасного суспільства та зумовленої ними логіки подальшого розвитку права.

Метою роботи є дослідження характеристики тенденцій розвитку прав людини та їх місця у розвитку права.

Вирішення зазначеної проблеми сприяє створенню правової держави в Україні – основний фактор соціально-економічних реформ. Від успішних перетворень у цій сфері залежать не тільки демократичний процес у суспільстві, а й економічне зростання та соціально-політична стабілізація загалом. Окрім цього трансформації у напрямку побудови правової держави є необхідною передумовою органічного й успішного входження України до європейського та світового глобалізованого простору. Сьогодні змінюється вся система правовідносин в Україні, що потребує переосмислення уявлень про право та його завдань у суспільстві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аспекти дослідження прав людини здійснювалися у працях С. С. Алексєєва, Б.М. Бабій, С.С. Дністрянського, Б.О. Кістяківського, В.В. Копейчикова, В.М. Корецького, Н.М. Коркунова, В.Я. Лазарева, О.Э. Лейста, О.Г. Малько, П.О. Недбайла, В.С. Нерсесянца, А.С. Піголкіна, О.Г. Тихомирова, Є.М. Трубецького, І.Е. Фарбера, В. Хвостова, О. Хеффе, М.В. Цвіка, А. Шебанова, Г.Ф. Шершеневича. Формуванню визначення, сутності загальнотеоретичного поняття прав людини присвячені роботи М. Вітрука, А.М. Колодія, М.І. Козюбри, О. Лукашової, І.І. Лукашука, С. В. Максимова, О. В. Петришина, П.М. Рабіновича.

Нині можна констатувати, що науковці все частіше висловлюють думку про нерозривний зв'язок права та прав людини. На думку М.І. Козюбри, право має розглядатися у нерозривному зв'язку з правами людини, що становлять невід'ємний компонент права, і не як безпосередній акт державної влади.

Виклад основного матеріалу. Права людини є безпосередньо діючим правом і можуть застосовуватися всупереч закону, якщо закон суперечить фундаментальним правам людини: не відображає природно-правові засади; не відповідає загально визнаним міжнародно-правовим принципам і нормам про права людини та громадянина; прийнятий нелегітимним органом державної влади тощо [2, с. 92]. Основні положення права людини слугують свого роду системою вихідних критеріїв для законодавства та юридичної практики держав сучасного співтовариства – критеріїв, котрі не вправі ігнорувати жодна з них [3, с. 23].

Найбільш вдале визначення прав людини як певних можливостей людини, необхідних для задоволення потреб її існування та розвитку в конкретно-історичних умовах, які об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку суспільства і забезпечені обов'язками інших суб'єктів, на думку автора, надав П.М. Рабінович. Таке визначення допомагає інтерпретувати права людини як: 1) унормування свободи; 2) певні потреби; 3) вимоги про надання певних благ; 4) певний вид, частина, форма існування, спосіб виявлення моралі [5, с. 20].

Водночас, для більш глибокого розуміння зв'язку права та прав людини, слід дослідити питання, як з розвитком суспільства розвивалися зазначені явища. Розвиток суспільства – це, безумовно, якісні зміни, зокрема правових і державних форм і процесів, що ґрунтуються, як і всі соціальні форми й

процеси, на об'єктивних, природних закономірностях [6, с. 24]. Про природний характер свідчить потреба кожного індивіда як особи, наділеної розумом, здійснювати свою поведінку за принципом „маю право”.

Поступовий розвиток суспільства, виникнення і розвиток виробництва призводять до того, що починають набувати дедалі більш самостійного значення певні можливості (свобода) поведінки тих чи інших учасників суспільних відносин. Своїм загальним масштабом і рівною мірою право вимірює і оформлює саме свободу індивідів, свободу в людських взаємовідносинах, діях, вчинках, тобто у зовнішній поведінці людей. Дозволи і заборони права якраз і є нормативною структурою і оформленістю свободи у суспільному бутті людей, межами досягнутої свободи, межами між свободою і несвободою на відповідному етапі історичного розвитку.

Саме права людини і права народів – це головні ціннісні характеристики умов їх життєдіяльності, покликані забезпечити свободу, справедливість, самодостатність. Вони є юридичним вираженням індивідуальної свободи.

Безперечно, сучасні процеси (глобалізації, регіоналізації, універсалізації тощо) впливають на права людини, а відтак власне і на право. На початку ХХ ст. спостерігаються зміни як у змістовних параметрах прав людини, так і у формах та засобах їх реалізації [4, с. 4]. Друга половина століття ознаменувалася розвитком права в напрямку дедалі більшого захисту автономної особистості [7, с. 23-28]. Цей процес супроводжується поширенням універсальних стандартів у сфері прав людини, яким мають відповідати національні системи захисту прав людини. Як підкреслює С.С. Алексєєв, відбулося таке юридичне піднесення прав людини, коли вони через категорію об'єктивного права набувають глобального значення [8, с. 673]. Права людини стають чинним правом у глобальному сенсі – на наднаціональному, наддержавному рівні. Вони мають універсальну юридичну силу, і тому з питань прав людини утверджується універсальна юрисдикція [8, с. 676-677].

Питання прав і свобод людини на сьогодні є найважливішою проблемою внутрішньої та зовнішньої політики всіх держав світової спільноти. Саме стан справ у сфері забезпечення прав і свобод, їх практичної реалізації є тим критерієм, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку будь-якої держави й суспільства в цілому.

Кожна людина має громадянські (особисті) й політичні права, свободи, а також економічні, соціальні, екологічні та культурні права. Вони мають бути загальні та рівні для всіх.

Без дотримання цих прав неможливе нормальне існування та розвиток людини в суспільстві. Часто їх називають конституційними правами, тобто такими, що закріплені в конституціях держав. Було б неправильним вважати перелік фундаментальних (або ж конституційних) прав і свобод незмінним: він різниться від конституції до конституції, від одного міжнародного документа до іншого. Але існує чіткий перелік основних прав людини. Його закріплено в Загальній декларації прав людини, прийнятій ООН 10 грудня 1948 р.

Запровадження єдиної міжнародної системи захисту прав людини стало одним з найважливіших завдань створеної після завершення Другої світової війни Організації Об'єднаних Націй

Декларація прав людини не є міжнародним договором, а була прийнята резолюцією Генеральної Асамблеї ООН. Хоча положення Декларації мають рекомендаційний характер, цим документом фактично започатковано процес створення системи міжнародних стандартів у галузі прав людини, набуття ними універсального характеру.

Однією з реалій сучасного міжнародного правопорядку є визнання прав людини складником предмета міждержавних відносин, тобто ставлення держави до її громадян уже не вважається справою виключної внутрішньої юрисдикції.

На сьогодні Декларація перекладена 360 мовами, а на її базі розроблено понад 80 міжнародних договорів. У результаті її дотримання перетворилося на міжнародний звичай, тобто правило, яке ніде офіційно не закріплене, але повинно виконуватися «під страхом санкцій» зі сторони міжнародної спільноти.

Україна ратифікувала більшість найважливіших міжнародних актів у сфері прав людини – Загальну декларацію прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Факультативний протокол до нього 1966 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права 1966 р., Міжнародну конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р., Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р., Конвенцію про права дитини 1989 р., Конвенцію ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1984 р. та ін.

Конституція України (1996 р.) увібрала фундаментальні положення Декларації, зокрема щодо верховенства прав людини, рівності й непорушності її прав, права людини на свободу та особисту недоторканність, на достатній рівень життя тощо. За оцінкою експертів, положення Конституції України повною мірою відповідають Декларації.

Водночас, на думку провідних міжнародних правозахисних інституцій, українське суспільство є поки що далеким від реального втілення ідеалів Декларації. Значна кількість громадян України до цього часу не забезпечена мінімальними правами, передбаченими цим документом. Адже кожна людина має право на життя, особисту недоторканність, рівність перед законом, право на працю та справедливу винагороду за неї, яка забезпечувала б гідні людини та її сім'ї умови існування, захист від безробіття, задовільний життєвий рівень, невтручання в особисте й сімейне життя, недоторканність житла, свободу думки, совісті та релігії, справедливий і неупереджений суд.

Відомо, що в Україні ці проблеми існують з часів незалежності. І потрібні чималі зміни не тільки в законодавстві та його реальному виконанні, а й у самому усвідомленні громадян на право захисту своєї честі, гідності, прав та інтересів.

Головними чинниками, що породжують неспроможність ефективного засобу захисту прав людини є неформованість громадянського суспільства, бездіяльність органів державного управління, зокрема правоохоронних, відсутність ефективного законодавства.

Статистика показує, що кількість позовів до Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) у Страсбурзі від українських громадян кожного року зростає. Адже в Україні майже не залишилося права людини, яке б не порушувалося. У європейських країнах також існують різноманітні порушення прав людини, але їхня кількість є дуже незначною порівняно з Україною. Згідно з даними, які подані на сайті ЄСПЛ, на стадії розгляду перебуває 16 тис. 150 скарг від українських позивачів, що становить 19 % від кількості справ з усіх 47 країн.

Сьогодні, коли Україна долає бар'єри щодо членства у Європейському Союзі, украї гостро стоїть проблема захисту прав людини та громадянина в країні.

Системні проблеми у сфері забезпечення та реалізації прав людини й основоположних свобод, відсутність або неефективність механізмів їх захисту, що впливає із щорічних доповідей уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, правозахисних організацій України, рекомендацій ООН, Ради Європи, Організації з безпеки і співробітництва в Європі, інших міжнародних організацій, рішень Європейського суду з прав людини, та у контексті імплементації Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом, а також останні події в Україні зумовили необхідність підготовки Національної стратегії у сфері прав людини.

З метою вдосконалення правових та організаційних засад, створення дієвого механізму всебічного забезпечення в Україні прав і свобод людини та громадянина Президент України П. Порошенко підписав Указ від 25 серпня 2015 р. № 501/2015 «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини».

Стратегія спрямована на об'єднання суспільства довкола розуміння цінності прав і свобод людини, які захищаються на основі принципу рівності та без дискримінації.

Із вищезазначеного можна зробити наступний висновок:

в основі розвитку сучасного права мають бути людина та її права як своєрідний стандарт.

А відтак національна юридична система має будуватися відповідно до принципів і критеріїв прав людини. Однак зазначене означає не механічне їх закріплення. Процес утвердження цінності прав і свобод людини має відбуватися на всіх рівнях (національному і світовому), а особливо на рівні окремих індивідів.

Сьогодні критично необхідне підвищення правової обізнаності та реальний захист прав людини, визнають усі. Важливо, щоб Стратегія стала результатом суспільного консенсусу, на основі рівноправної участі всіх сторін (органів влади, інститутів громадянського суспільства та уповноваженого Верховної Ради України з прав людини), усвідомлення спільної

відповідальності за процес і результати її реалізації. Це ж можливо лише в разі широкого залучення громадян й інститутів громадянського суспільства, усіх державних структур.

Зарубіжний досвід показує, що важливим є не лише якісний кінцевий продукт, а й безпосередньо процес її розробки, під час якого формуються нові механізми ефективної та рівноправної взаємодії всіх зацікавлених сторін.

Список використаних джерел:

1. Дія права: інтегративний аспект : монографія / кол. авторів ; відп. ред. Н. М. Оніщенко. – К. : Юрид. думка, 2020. – 360 с.
2. Козюбра М. І. Правовий закон: проблема критеріїв / М. І. Козюбра // Вісник Академії правових наук України. – 2023. – No 2-3. – С. 83-96.
3. Права людини й оновлення Конституції України: колект. моногр. // Праці лабораторії дослідження теоретичних проблем прав людини юридич. факультету Львівськ. нац. ун-ту ім. І. Франка. Львів: Малий видавн. центр юрид. факультету Львівського нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2021. – Вип. 5. – 184 с.
4. Максимов С. І. Правова реальність: досвід філософського осмислення: монографія / Максимов С. І. - Х.: Право, 2022. - 328 с.
5. Рабінович П. М. Основоположні права людини: соціально-антропна сутність, змістовна класифікація / П. М. Рабінович // Право України. – 2020. – No 2. – С. 20.
6. Селіванов В. М. До проблеми методологічного забезпечення теоретичного аналізу державотворення і правотворення в Україні / В. М. Селіванов // Право України. 2021. – No 4. – С. 21-29.
7. Оборотов Ю. М. Права людини та розвиток права / Ю. М. Оборотов // Актуальні проблеми політики. – Одеса : Юрид. літ., 2021. – Вип. 12. – С. 23-28.
8. Алексєєв С. С. Сходження до права. Пошуки та рішення / С. С. Алексєєв. - М.: Видавництво НОРМА, 2021. - 748 с.
9. Розова Т. В. Специфіка становлення громадянського суспільства в Україні: монографія / Т. В. Розова, В. Ю. Барков. Одеса : Юрид. літ., 2023. – 336 с.
10. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Х., 2021. – С. 101, 104.
11. Національна стратегія у сфері прав людини затверджено Указом Президента України від 25 серпня 2023 року No 501/2023

*Домащенко Аліна Олександрівна,
студентка 2 курсу, група 201 ННІ
№1, Національна академія
внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Чижев Денис Анатолійович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національна
академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ОСОБИСТІ ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Особисті права та свободи людини є фундаментально важливими аспектами сучасного суспільства. Вони становлять основу гуманітарних цінностей, визнаних у всіх країнах, і виступають у вигляді гарантії захисту особистої гідності та свободи кожної людини. Ці права охоплюють широкий спектр сфер - від свободи слова та права на вільне вираження думки до права на приватність, свободу вибору та рівні можливості для всіх. Захист особистих прав і свобод в сучасному світі вимагає постійного удосконалення та вдосконалення правових механізмів. Це включає в себе застосування та впровадження нових законів, політик та міжнародних договорів, спрямованих на гарантування поваги до прав людини.

Поняття «свободи людини і громадянина» можна визначити як встановлена і гарантована законодавством сфера автономії людини і громадянина у взаємовідносинах з державною владою та іншими членами суспільства. Це свобода волевиявлення, думки, совісті, переконань, свобода людини від втручання у сферу її особистого життя та особистих переконань з боку органів держави, інших державних інституцій, не державних утворень, інших членів суспільства, тощо.

У найбільш загальному розумінні зміст поняття «права людини» можна визначити як об'єктивні можливості кожного члена суспільства користуватися певними соціальними олагами. Поняття права людини є відображенням того факту, що за кожною особою визнається певний комплекс природних, невід'ємних прав та властивостей. Наявність їх у людини зумовлюється самим фактом їх існування. Визнання наявності у людини таких властивостей і прав та їх невід'ємності є важливою гарантією поваги до її гідності.

Слід зазначити, що права і свободи людини можуть бути реально реалізованими лише при умові їхнього забезпечення відповідними, передбаченими законодавством, гарантіями. Отже, права і свободи людини - це її соціальні можливості, які визнані державою, встановлені у нормах її законодавства та забезпечені системою гарантій. [2, с.141-142].

Відповідно до ст.1 Загальної декларації прав людини всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені

розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в душі братерства. Особисті права і свободи є загальновизнаними в усьому світі і закріплені, окрім Загальної декларації прав людини, у Міжнародному пакті про захист громадянського і політичного права, Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Європейському соціальному стандарті та ін. [3].

Особисті (громадянські) права – це природні, основоположні, невід’ємні права. Вони покликані гарантувати індивідуальну автономію і свободу, захищати особу від свавілля з боку держави та інших людей. Ці права дозволяють людині бути самим собою у відносинах з іншими людьми та державою. До цих прав відносять можливості людини, необхідні для забезпечення її фізичної та морально-психологічної (духовної) індивідуальності.

Саме тому їх поділяють на:

- фізичні - право на життя, свободу пересування, вибір місця проживання, безпечне навколишнє природне середовище, житло і т.д.
- духовні – право на ім’я, честь і гідність, на справедливий, публічний і незалежний суд.

У Конституції України 1996 року це статті 27, 28, 29 та ін. [4, с.6] Відповідно до міжнародних стандартів Конституцією України передбачено такі особисті права: невід’ємне право на життя (ст.27), право на повагу до його особистості (ст.28), право на свободу та особисту недоторканність (ст.29), право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст.34), право на свободу світогляду і віросповідання (ст.35) та ін. Згідно із ст.22 Конституції України цей перелік не є вичерпним. [1].

Право на життя (стаття 27 КУ; стаття 2 Конвенції) передбачає створення для людини політичних, економічних, соціальних, правових й інших умов, які б забезпечували нормальне, повноцінне, гідне життя. Право на життя забезпечують за допомогою інших конституційних прав: права на безпечне для життя й здоров'я довкілля (стаття 50 КУ), права на охорону здоров'я (стаття 49 КУ), права на безпечні умови праці (стаття 43 КУ) тощо, без реалізації яких право на життя ризикує перетворитися в право на біологічне існування. Це ще раз засвідчує взаємозумовленість прав і важливість їхньої системної дії для забезпечення нормальних умов життя людини. Також право на життя є природним, універсальним — воно зафіксовано майже у всіх конституціях та міжнародно-правових документах, що визнано всіма цивілізованими державами світу, є ціннісною основою будь-якої релігії і відтворено у відповідних релігійних джерел.[5, с. 171-172]

Право людини на повагу її гідності (ст.28КУ) Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідям. Право кожного на повагу до його гідності належить до особистих невід’ємних прав людини. Без визнання його з

боку держави і забезпечення належного рівня захисту людина не може бути рівноправним членом суспільства. Саме тому Конституція України гарантує його слідом за проголошенням рівності конституційних прав і свобод. У зв'язку з цим, держава має не лише утримуватися від посягання на гідність особи, а й зобов'язана забезпечити дієвий захист всім особам від таких посягань з боку третіх осіб. [6, с.36].

Україна є учасницею багатьох міжнародних договорів, які передбачають стандарти захисту права на свободу та особисту недоторканність, зокрема Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, яка ратифікована Законом України від 17 липня 1997 року (далі - Конвенція). Ст. 29 гарантує людині особисту недоторканність, захищаючи її, зокрема, від свавільного арешту чи затримання. Вона гарантує визначені основні процедурні права, такі, як право бути належним чином поінформованим про підстави арешту, право негайно постати перед суддею чи іншою службовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і право на швидкий розгляд судом законності затримання або продовження строку затримання. [7, с.481].

Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань" (ст. 34 КУ) Зміст свободи думки і слова полягає в тому, що ніхто не може заборонити людині дотримуватися своїх думок, певним чином відображати об'єктивну дійсність у своїх уявленнях та публічно висловлювати ці матеріалізовані в мові відображення, в тому числі, погляди та переконання. Останні можуть при цьому стосуватися будь-яких сфер: зовнішньої політики, державної влади, економічних процесів, освіти і культури, розвитку законодавства тощо. Свобода слова створює значну гарантію громадського контролю над державною владою.

Згідно зі ст. 10 Європейської конвенції про права людини, кожна людина має право на свободу вираження поглядів, яке включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і поширювати інформацію та ідеї без втручання держави і незалежно від кордонів; це не перешкоджає державі вимагати ліцензування радіомовлення, телебачення або кіно-підприємств. [8, с.241]. Право на свободу світогляду і віросповідання (ст. 35) було визнане світовим демократичним співтовариством у результаті його тривалої, багатовікової боротьби з реакційними силами — як світської, так і церковної влади.

Конституційне право на свободу світогляду і віросповідання не можна розуміти як абсолютне, таке, що не залежить від змісту і форми світогляду та віри, які пропагуються. Державні органи можуть обмежити це право в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення, оскільки відомо, що деякі релігійні секти сповідують думки і відправляють обряди, які суперечать загально визнаним моральним нормам і принципам. [9, с.362].

У науці конституційного права громадянські (особисті) права і свободи мають свої особливості:

-по суті вони є невід'ємними, природними правами людини, тобто кожного, і не пов'язані безпосередньо з належністю до громадянства країни;

-вони включають право на охорону гідності особи, що покладає відповідні обов'язки на державу та інших громадян і передбачає певну етику й законність поведінки державних службовців, їх уважне, чуйне ставлення до людей, що відповідає правовим приписам, а також вимоги до членів суспільства не порушувати права і свободи інших;

- особливо значущими і найвразливішими є права на недоторканність особи, житла, приватного життя, таємність листування, телефонних розмов, поштових, телеграфних та інших повідомлень. Вони належать до предмета відання органів внутрішніх справ і тому заслуговують на пильну увагу. [10, с. 111].

Таким чином, особисті права та обов'язки громадян є важливими складовими елементами соціального порядку, який визначає взаємодію між державою та особою. Права гарантують особисту свободу, безпеку та рівність перед законом, тоді як обов'язки визначають обмеження на здійснення цих прав для забезпечення гармонії та упорядкування суспільства. Взаємовідношення між правами та обов'язками відображає рівновагу між свободою особи та відповідальністю перед суспільством. Виконання обов'язків є необхідною умовою для збереження прав та свобод кожної людини в контексті громадянського устрою. Також особисті права і свободи, безперечно, займають провідне місце в системі прав і свобод людини і громадянина. Вони очолюють список прав і свобод людини і громадянина, а також є невідчужуваними та довічними. Дані права та свободи (особисті) спрямовані впершу чергу на такий найважливіший аспект людського існування як саме життя, недоторканність особи і житла. Саме особисті права і свободи дані людині з самого народження і до кінця життя.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, розділ II.
2. Майданник О. О. Конституційне право України: Навч. посіб. - К: Алерта, 2011. - с.141-142
3. Загальна декларація прав людини прийнята Генеральною Асамблеєю ООН від 10.12.1948 р.: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015
4. Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Белов Д.М., Данканич М.М. Основні права людини. - Ужгород, 2003.- 66 С.
5. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, А.А. Мелешевич.- К.: Ваїте, 2021. - 528 с.
6. Настільна книга громадянина / К. Б. Левченко С. С. Чернявський, А. В. Дунебабін та ін.; худож.-оформлювач О. А. Гугалова-Мешкова. - Харків: Фоліо, 2020.- 734 с.
7. Адвокатський іспит: підготовчий курс / навч. посіб. - К.: Алерта, 2013.- 736

8. Приватне життя і поліція. Концептуальні підходи. Теорія та практика / [Ю.І. Римаренко, Ю. С. Шемшученко, Т. Вюртенбергер та ін.] ; Нац. акад. внутр. справ України. – Київ : КНТ, 2006. – 737, [1] с. – (Людина. Суспільство. Поліція). – Бібліогр.: с. 736–738.
9. Основи держави і права України: Підручник / За ред. 075 проф. В. Л. Ортинського, проф. В. К. Грищука, М. А. Мацька. — К.: Знання, 2008. — 583 с.
10. Конституційне право : підручник / МВС України, Харків. нац. ун. внутр. справ ; за заг. ред. О. С. Бакумова, Т. І. Гудзь, М. І. Марчука; [О. С. Бакумов, Л. Д. Варунц, Т. І. Гудзь та ін.] ; передм. М. І. Марчука. - Харків, 2019. - 484 с.

*Дорохович Вікторія Богданівна,
студентка 2 курсу, група 201 ННІ
№1, Національна академія
внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Чижов Денис Анатолійович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національна
академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ВИБОРЦІВ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

24 лютого 2022 року – початок повномасштабного вторгнення в Україну Російської Федерації, яке призвело до соціальних, демографічних, економічних, політичних і не тільки проблем, а також вплинуло на правову систему, в тому числі систему конституційного права. Початок великої війни знаменував широке використання Конституції України, як елементу впливу на народ України з боку ворога та ще частіше порушення ним основоположних засад: ст. 1, ст. 2, ст. 3, ст. 5, ст.10 і т. д. Проте початок всіх цих процесів датується задовго до 2022 року, а саме - 20 лютого 2014 – вторгнення збройних сил російської федерації на територію Кримського півострова.

Від початку 2022 року з України виїхало і не повернулося, приблизно 5,6-6,7 млн громадян України, інформація про осіб які виїхали в період з 2014 по 2022 рік не уточнена.

З 5:30 24 лютого 2022 року Президент України Володимир Зеленський підписав Указ № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», чинність якого є і на сьогодні.

Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого

самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. [1]

Наразі гостро постає питання проведення виборів під час дії воєнного стану, проте потрібно розуміти наскільки це є законним, необхідним та з якою метою це відбувається.

Частина 5 статті 6 Закону України від 12.05.2015 № 389-VIII «Про Правовий режим воєнного стану» передбачає, що вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень зазначаються в указі Президента України про введення воєнного стану.[1]

В частині 3 Указу Президента України №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» йдеться: у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України [2].

Всі наведені вище статті мають чітке та логічне обґрунтування, чому під час воєнного стану людей та громадян, може бути обмежено в їх змісті. Наприклад, стаття 44: ті, хто працює, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів [3]. Під час воєнного стану, є пряма загроза життю громадян, натомість масові скупчення людей можуть провокувати ворога, який недотримується базових правил ведення війни, а також можуть бути використанні, як елемент маніпуляції суспільством і не тільки.

По-перше, питання проведення виборів під час війни є дискусійним та неоднозначним. Воно викликає багато суперечок та може бути використане ворогом для розколу народу на дві окремі групи: тих хто «за» вибори і тих, хто «проти», що особливо небезпечно в таких умовах. Прихід до влади нових очільників, нових голів, може призвести до сумнівів у них народу та похитнути міцність держави. Сумніви в очільнику-сумніви в перемозі.

По-друге, як вже зазначалося вище більш ніж 5,6-6,7 млн громадян виїхало за межі території України, невідомо яка кількість залишилася на тимчасово окупованій території, без можливості права голосу прямо передбаченим Конституцією України та законами України. Відповідно до статті 70 Конституції України право голосу на виборах і референдумах мають громадяни України, які досягли на день їх проведення вісімнадцяти років [3]. То ж наскільки легітимними будуть вибори і їх результати, якщо значна частина українців не змогла висловити свою законну думку у вигляді голосу, і чи буде це означати, що їх голос за майбутнє України не важливий?

По-третє, постає питання, як гарантувати безпеку пересування громадян в прифронтових/фронтових районах? Чи не стане велике скупчення людей на виборчих дільницях ще однією можливістю для провокації зі сторони ворога і чи не призведе це до масових жертв? Нажаль в теперішніх умовах не можливо гарантувати повну безпеку, тож проведення фізичних виборів на даний момент не можливе. На заміну фізичним виборам можна запропонувати електронне голосування, але нажалі не кожен має відповідне технічне забезпечення, отже не кожен голос буде враховано.

По-четверте, якщо і вдасться домовитися зі стороною противника, про проведення виборів на окупованих територіях, то ми не зможемо бути впевнені в тому, наскільки передані їхньою стороною результати будуть відповідати дійсності, а отже їх легко можна оскаржити в суді.

По-п'яте, вибори під час дії воєнного стану прямо заборонені Законом України «Про правовий режим воєнного стану» та Конституцією України. В разі вирішення цієї дилеми за допомогою змін в Конституцію України, законодавець передбачливо забороняє вносити зміни в неї, під час дії воєнного стану. Проте, якщо Конституційний суд в своєму тлумаченні визнає, що Конституція не забороняє проведення виборів, оскільки точиться дискусії між юристами і не має точного та однозначного розуміння цієї норми, то на Україну чекає не легкий шлях вирішення суміжних проблем, які супроводжуватимуть процес виборів.

Проведення виборів під час активних бойових дій на території країни може мати свої плюси, наприклад, Україна доведе на міжнародному рівні, що попри війну в країні, являється демократичною та правовою державою, яка впевнено тримає курс в Євросоюз та *Північноатлантичний альянс*. Проте за результатами опитування КМІС станом на жовтень 2023 року **81% респондентів вважають, що вибори мають проводитися після війни і зараз вони не на часі**. Вважають, що вибори вже мають проводитися попри війну – 16% [4].

Отже, питання проведення виборів під час дії воєнного стану набуло широкого розголосу та зібрало чимало коментарів. Важко дати об'єктивну правову оцінку і задовільнити обидві сторони цього конфлікту, проте на мою думку країна має орієнтуватися на свою внутрішню політику і безпеку, піклуватися про правове становище своїх громадян та задовольняти їх громадські та соціальні потреби. Це питання потребує доопрацювань, як на законодавчому рівні так і на суспільному. Проте все залежить від громадськості, яка його розглядає і вирішує, оскільки, якщо віднайдене рішення має гарний результат в одній країні, то те ж саме рішення може мати катастрофічні наслідки для іншої.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII, «Про правовий режим воєнного стану» URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T150389?an=173>
2. Указ Президента України №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

3. Конституція України Верховна Рада України; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1309&page=1>

*Дубова Карина Олександрівна,
студентка 2 курсу, група 201 ННІ
№1, Національна академія
внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Чижев Денис Анатолійович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національна
академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЙОГО В УКРАЇНІ

Права людини складають універсальну категорію про невід'ємні від самої природи людини можливості користуватися певними благами та цінностями задля забезпечення вільного та гідного існування особистості в суспільстві та державі.

Стрімкі глобалізаційні процеси в міжнародному просторі сприяють все більшій співпраці різних країн світу для поліпшення та вдосконалення своїх правових систем та підвищення ролі людини у правовому полі. Нині ці суттєві зміни не можуть залишитися поза увагою будь-якої правової держави, яка сповідує демократичні погляди та сприяє поліпшенню й розширенню основоположних прав людини. Оскільки Україна належить до європейської регіональної системи захисту прав людини, яка діє в рамках Ради Європи, членом котрої наша держава є з 1995 р., то постає необхідність залучення міжнародних стандартів у правове середовище українського народу.

Упродовж усієї історії становлення української державності формувалися головні норми щодо всебічного гарантування прав людини, які нині сповідаються Європейським товариством.

Після ратифікації Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод разом з Протоколами 1, 2, 4, 7 та 11 вона офіційно стала частиною національного законодавства, відповідно до ст. 9 Конституції України щодо чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [1].

Проаналізувавши норми Конституції, можна стверджувати, що наведені положення в ній дуже змістовно розкривають головне завдання правової держави – всебічно забезпечувати захист та вільні умови розвитку прав і свобод людини і громадянина, створювати гарантії їх реалізації для можливості втілення закріплених положень у повсякденне життя особи.

Наявність II Розділу «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» в Конституції України слугує доказом гуманізації як суспільно-політичного життя стосовно своїх громадян, так і щодо всіх сфер суспільного життя людини загалом [1].

Таким чином, головні норми, які прописані в Конвенції про захист прав людини, змогли втілитися в Основному Законі нашої країни.

З метою наближення до загальноприйнятих міжнародних стандартів з прав людини європейські принципи були прямо перенесені у головний закон країни: ст. 2 Конвенції закріплює право на життя, тоді як ст. 27 Конституції України регламентує той самий принцип; ст. 5 Конвенції гарантує право на свободу і особисту недоторканність, так само як і ст. 29 Конституції України; ч. 2 ст. 6 Конвенції і ст. 62 Конституції України містять презумпцію невинуватості [2].

Широкий спектр зовнішньої політики нашої держави сприяє все більшому поглиненню міжнародних стандартів та надання йому статусу на рівні національного законодавства. Але слід розуміти, що ратифікація Конвенції про захист прав людини, визнання її частиною внутрішньодержавного права, а також перенесення найголовніших принципів щодо основоположних прав і свобод людини з Конвенції в Основний Закон України недостатньо для їх ефективної реалізації [3].

Для вирішення цієї проблеми можна перейняти досвід багатьох європейських держав та надати положенням Конвенції статусу норм Конституції.

Найпрогресивнішою в цьому питанні виявилася Австрія, вона вже застосувала таку практику, що дозволило їй прямо інкорпорувати міжнародні стандарти із захисту прав людини у своє законодавство. Швеція провадить схожу діяльність та послідовно наближує статус Конвенції до конституційного. Нині Швеція надала їй статусу звичайного закону, але, згідно з внесеними положеннями до Конституції, ніякий нормативний акт не повинен прийматися всупереч нормам Конвенції, інакше він буде вважатися таким, що суперечить і Конституції [4]. Голландія визнала пріоритет норм міжнародних договорів над національним законодавством, що дозволяє судам тлумачити закони у світлі міжнародних договорів, а у разі виявлення колізійних норм вони надають пріоритет міжнародно-правовим нормам [3].

Другим способом вирішення проблеми щодо реалізації міжнародних стандартів у законодавстві країни є перенести міжнародні стандарти щодо захисту основоположних прав і свобод у національно-правовий формат, що дозволить надати їм характер регуляторних норм стосовно виниклих правовідносин у сфері захисту прав людини і громадянина на національному рівні.

Тобто законодавець повинен інкорпорувати міжнародно-правові норми і захисту прав людини у відповідні нормативно-правові акти України, котрі забезпечувалися би ефективними державними механізмами їх реалізації.

На мою думку, другий спосіб вирішення поставленої проблеми є наразі дієвішим, виходячи із сучасних реалій.

Впровадження міжнародних стандартів у правову національну систему України сприяють вдосконаленню нормативної бази держави на загальноєвропейських принципах та створенню розгалуженої системи конституційно-правових засобів захисту прав та свобод людини і громадянина [5].

Нині Україна користується потенціалом Венеціанської комісії для приведення конституційного законодавства у відповідність до європейських стандартів, що слугує ще одним доказом пріоритетності вибраного вектору розвитку та важливості імплементації міжнародних норм у національну правову систему[3].

Україна також має досвід співпраці з міжнародними організаціями, які займаються захистом прав людини. Наприклад, Україна співпрацює з Офісом Верховного комісара ООН з прав людини, Радою Європи, Європейським судом з прав людини та іншими органами.

У період розвитку міжнародних стандартів з прав людини та підвищення ролі міжнародних механізмів їх забезпечення значно розширився обсяг правових засобів захисту основоположних прав, тим самим зміцнюючи правосуб'єктність індивіда на міжнародній арені. Відтепер, окрім внутрішньодержавних механізмів захисту прав людини, впровадився додатковий складник захисту в особі міжнародної юрисдикції – Європейського суду з прав людини (далі ЄСПЛ)[3]. Після проголошення незалежності Україна визнала право за своїми громадянами звертатися до міжнародних контрольних і правозахисних органів за захистом своїх прав. Нині, згідно із ст. 34 Конвенції про захист прав людини, будь-яка особа, неурядова організація або група осіб можуть звертатися із заявами про порушення прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї, до ЄСПЛ[2].

Однак це не означає, що особа, залишаючи поза увагою національну юрисдикцію судів, може за бажанням одразу звернутися до Європейського суду, адже навіть порядок забезпечення міжнародних стандартів із захисту прав людини залишається внутрішньою справою держави і забезпечується її юридичними механізмами реалізації [6].

Повсякчас авторитет судової гілки влади був, є і буде тим складником державної влади, яка утверджує справедливість і законність у державі, завдяки її діяльності безпосередньо реалізуються європейські принципи щодо захисту основних прав і свобод людини та втілюються правові приписи у життя, тому суди відіграють важливу роль у плані встановлення рівня ефективності імplementованих міжнародних норм та відповідності цих норм національним інтересам України. Слід зауважити у, що Європейський суд з прав людини не є ізольованим від правових систем країн світу. Він тісно співпрацює з національними судовими інстанціями, у тому числі з Верховним Судом та Конституційним судом України. У своїй діяльності суди України все частіше використовують норми міжнародного права та рішення ЄСПЛ, що сприяє

гармонійному впровадженню міжнародних стандартів із захисту прав людини у законодавство нашої держави [7].

Вирішення спорів за участю національної системи судочинства має пріоритетне значення, оскільки саме держава бере на себе відповідальність за дотримання і захист гарантованих Конвенцією прав та свобод людини і громадянина[3].

Міжнародний досвід захисту прав людини є важливим джерелом для України, яка зобов'язана дотримуватися міжнародних стандартів з прав людини. Україна є членом Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи та інших міжнародних організацій, які займаються захистом прав людини.

Один з найважливіших міжнародних документів з прав людини - це Всесвітня декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 році. Цей документ визначає основні права людини, такі як право на життя, свободу від катування, свободу від рабства, свободу думки, совісті та релігії, право на рівність перед законом та інші[8]. Україна зобов'язалася дотримуватися Всесвітньої декларації прав людини та інших міжнародних документів з прав людини, таких як Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права.

Україна також розробляє свої закони та політики з прав людини, що відповідають міжнародним стандартам. Наприклад, Україна прийняла Закон про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України, який має на меті забезпечення захисту прав людини в Україні.

З наведеного вище можна зробити висновок, що міжнародний досвід захисту прав людини є важливим для України, яка зобов'язана дотримуватися міжнародних стандартів з прав людини та розвивати свої закони та політики з прав людини відповідно до цих стандартів.

Наша національна правова система припускає можливість дії ратифікованих міжнародних актів поряд із національним законодавством, але пріоритет у розумінні ефективності надається саме останньому, оскільки воно забезпечує засоби реалізації, охорони та захисту прав людини.

Незважаючи на проблемні питання впровадження європейських стандартів, ми можемо сказати, що Конституція України має усі перспективи для подальшого розширення основних прав і свобод людини та громадянина, оскільки ст. 22 Конституції України зазначає, що даний перелік прав не є вичерпним[1].

Визначаючи основоположні права і свободи людини невідчужуваними і непорушними, Основний Закон країни гарантує свободу і недоторканність конституційних прав та свобод і забороняє їх скасування.

Отже, ми можемо спостерігати як перебудовується уся правова система України: права та свободи людини і громадянина визнані неодмінними засадами нового конституційного ладу. Держава не повинна втручатися у використання людиною своїх прав. Головне завдання країни – це

утверджувати найголовніші цінності людини, забезпечувати всебічний захист і охорону наданих прав через відповідні конституційно-правові механізми.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2018. 96 с;
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року з Протоколами. URL:http://www.echr.coe.int/Documents/convention_ukr.pdf (дата звернення: 31.10.2023);
3. URL:<http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/10/34.pdf>;
4. Ільченко І. М. Імплементация Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та прецедентного права Європейського суду з прав людини: міжнародно-правовий аналіз практики держав. Науковий вісник дипломатичної академії України. 2009. Випуск 15. С. 311-318;
5. Конституційне право України : підручник / за ред. Погорілка В. Ф. Київ, 1999. С. 218-237;
6. Антонович М. М. Співвідношення міжнародних та внутрішньодержавних механізмів забезпечення прав людини. Наукові записки НаУКМА. Том 18. Київ, 2000;
7. Тлумачення та застосування Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод Європейським судом з прав людини та судами України / М.В. Мазур, С.Р. Тагієв, А.С. Беніцький, В.В. Кострицький ; відп. ред. канд. іст. наук, доц. В.М. Карпунов. Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2006. 600 с;
8. URL:<https://lawyersunion.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/Deklaratsiya-prav-lyudyny.pdf>.

*Дяченко Тимофій Олександрович,
студент 2 курсу, група 201 ННІ
№1, Національна академія
внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Чижов Денис Анатолійович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національна
академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ ТА ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ

Відповідно до Конвенції про права дитини, яка була ратифікована Постановою ВРУ № 789-ХІІ від 27.02.91 року, «дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку» [3]. На нашу думку, права дитини можна визначити як систему можливостей дитини, що стосуються її гармонійного розвитку і росту в певних соціальних, економічних і духовних умовах, що

відповідають вимогам часу і простору. Цікавим також є поняття свобод дитини. Отже, права, свободи дитини є досить близькими поняттями, проте їхнє розмежування дає змогу краще висвітлити питання. Свободи дитини – це законодавчо закріплена та гарантована система можливостей дитини реалізовувати особисті потреби та інтереси, зумовлені її віковими особливостями фізичного, інтелектуального, культурного розвитку. Законний інтерес дитини, згідно з існуючою правовою доктриною, – це інтерес, який охороняється державою та суспільством. Своєю чергою під захистом прав дитини можна розуміти комплексну систему заходів, що застосовуються для забезпечення вільної та належної реалізації її суб'єктивних прав, що включає судовий захист, законодавчі, економічні, організаційно-технічні та інші засоби та заходи, а також самозахист цивільних прав. В умовах збройного конфлікту права та свободи дитини зазнають численних порушень, що мають особливі суспільно небезпечні наслідки. Проблема захисту прав неповнолітніх потребує вирішення на рівні як міжнародного права, так і національного. Світова спільнота підтвердила бажання захистити права неповнолітніх. Результатом цього стали такі документи, як Женевська декларація прав дитини (1924 р.), Декларація прав дитини (1959 р.), Декларація про захист жінок та дітей у надзвичайних обставинах та під час збройних конфліктів (1978 р.), Конвенція про права дитини (1989 р.).

Отже, першим міжнародним документом, який окреслив проблему прав неповнолітніх, була Женевська декларація 1923 р. [1]. Уперше в історії людства було сформульовано право дитини на створення умов, що забезпечують її нормальний фізичний і психічний розвиток. Однак цей документ мав лише декларативний характер, і тому реальний правовий захист був можливий через створення норм національного права на основі прийняття державами міжнародних договорів. Першим таким документом стала Загальна декларація прав людини, прийнята 10 грудня 1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН. Саме в ній були зафіксовані основи захисту прав дітей. 20 листопада 1989 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла та відкрила для підписання Конвенцію про права дитини (резолюція A/44/736), яка 27 лютого 1991 р. була ратифікована нашою державою. Цей найбільш послідовний та вичерпний документ про права дитини не тільки визначає політичні, економічні, соціальні, культурні права дітей до 18 років, але й проголошує право дитини на її захист та обов'язковість створення для цього необхідних умов.

Ратифікувавши Конвенцію, держави (в тому числі й Україна) взяли на себе обов'язок захищати дітей від дискримінації, сексуальної, комерційної експлуатації, насильства й особливо піклуватися про дітей-сиріт та біженців. З моменту проголошення незалежності Україна від чутно просунулася у справі вдосконалення нормативно-правової бази, покликаної забезпечити виконання положень Конвенції ООН про права дитини. Дійсно, сьогодні в Україні діє розгалужена система нормативно-правових актів, які безпосередньо закріплюють юридичний механізм забезпечення, охорони та захисту прав дитини в Україні. Слід зазначити, що вказаний механізм в цілому відповідає

міжнародним стандартам у сфері прав дитини, що закріплені у відповідних конвенціях.

Конституція, зокрема, проголошує рівність прав дітей (статті 24, 52), охорону дитинства (ст. 51), заборону насильства над дитиною та її експлуатації (ст. 52), право на життя (ст. 27), захист та допомогу держави дитині, позбавленій сімейного оточення (ст. 52), право на освіту (ст. 53) [5]. Основні положення Конвенції знайшли відображення і в Законі України «Про охорону дитинства» від 7 березня 2001 р., який визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет, і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорони здоров'я, освіти, соціального захисту та всебічного розвитку встановлює основні засади державної політики у цій сфері. Крім того, права дитини виділені окремими статтями Сімейного, Цивільного, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України, а також регулюються такими законами, як «Про оздоровлення та відпочинок дітей», «Про попередження насильства в сім'ї», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» тощо. Різні державні інституції та міністерства покликані відповідати за дотримання прав дитини в Україні. Багато зусиль також докладають громадські організації, які працюють у сфері захисту прав дитини, щоб кожна дитина почувала себе повноцінним членом суспільства.

В Україні зараз існує понад 400 громадських організацій, які працюють для дітей і разом із дітьми. Окрім того, в Україні діють інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та інститут Уповноваженого Президента України з прав дитини. В 2013 році Україна вперше стала членом Європейської мережі омбудсменів з прав дітей (ENOC). Історія вчить, що в часи серйозних соціальних потрясінь найбільше страждають діти. Це стосується і сьогоденної ситуації в Україні. Швидке реформування суспільства, загострення проблем зайнятості, різке падіння життєвого рівня більшої частини населення, негативні сторони суцільної комерціалізації, екологічне неблагополуччя – далеко не повний перелік чинників, що згубно позначаються на дітях.

Крім вище перелічених факторів, що впливають на стан захисту прав дитини, не можна оминати увагою і ситуацію, що склалася на Сході України. Військові дії тільки посилюють і без того складне становище з правами дітей в Україні. Будь-яка форма участі дітей у збройних конфліктах є абсолютно неприпустимою як з гуманістичних міркувань, так і з огляду на міжнародне та національне право.

Незахищеність прав та свобод дітей при збройному конфлікті на Сході України – новий, суттєвий виклик для України. Часто діти гинуть не лише внаслідок боїв, а й через недоїдання та хвороби, спричинені або загострені конфліктом. Діти утримуються як заручники, піддані сексуальній експлуатації. Особливо вражає той факт, що діти часто беруть участь у конфліктах в якості солдатів. Залучення дітей у збройні сили й угруповання може призвести до багатьох негативних наслідків, серед яких фізичні та

психологічні травми. Це негативно впливає на дітей і в момент збройного конфлікту, і в їхньому подальшому дорослому житті та є потенційною загрозою виникнення нових конфліктів у майбутньому. Що й казати про рівень освіти та медичного обслуговування в умовах війни чи збройного конфлікту.

Основними міжнародними актами, що регулюють питання забезпечення та захисту прав дітей в умовах збройного конфлікту є: Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (ратифікований Україною 23.06.2004 р.), Римський статут Міжнародного кримінального суду (підписаний від імені України 20.01.2000 р.), Конвенція міжнародної організації праці №182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (ратифікована Україною 05.10.2000 р.), 17 Резолюцій Ради безпеки ООН (приймалися з 1999 р), остання S/RES/2143 (2014) – видана 07.03.2014 р. та стосується захисту та реабілітації дітей, яких зачіпає військовий конфлікт; Паризькі зобов'язання щодо захисту дітей від незаконного вербування чи використання збройними силами або озброєними групами; Паризькі принципи та керівні вказівки щодо дітей, пов'язаних зі збройними силами чи озброєними угрупованнями (підписані Україною у 2007 році) [6].

Список використаних джерел:

1. Женевские конвенции от 12 августа 1949 года (995_151, 995_152, 995_153, 995_154) и Дополнительные протоколы (995_199, 995_200) к ним. – 2-е изд., испр. – М.: Международный Комитет Красного Креста, 2001. – 344 с. – С. 149-331.
2. Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 року URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_384
3. Конвенція про права дитини (995_021) // Зібрання чинних міжнародних договорів України. 1990. № 1. С. 205.
4. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі у збройних конфліктах від 01 січня 2000 року URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_795
5. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. (зі змінами) // База даних «Законодавство України» / ВР України URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
6. Захист прав дитини в умовах збройного конфлікту URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjdiPjIk6WCAxXWFxAIHQ9ADT8QFnoECCEQAQ&url=https%3A%2F%2Flibrary.krok.edu.ua%2Fmedia%2Flibrary%2Fcategory%2Fstatti%2Fkryvoviaz_0003.pdf&usq=AOvVaw2JciBSC5FYypF9iuElaqo2&opi=89978449

Завадська *Олександра*
Олександрівна

здобувач вищої освіти ННІ №1

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Халюк Сергій Олександрович

доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ

доктор юридичних наук, доцент

Обмеження прав людини в умовах дії воєнного часу

Початок широкомасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року відкрив нову епоху в системі світової та європейської безпеки, оголивши її недоліки та продемонструвавши потребу у новій соціальній та правовій солідарності народів Європи та усього світу перед обличчям російського зла, згуртованості у відстоюванні цінностей, розвинених європейською та євроатлантичною цивілізаціями: демократії, верховенства права, прав людини. Світ, що виник після перемоги у Другій світовій війні антигітлерівської коаліції, створення ООН, заснування Ради Європи та проголошення її Статуту, прийняття Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1], утворення Європейського суду з прав людини, опинився під загрозою.

Утім, Україна, яка наразі знаходиться на стадії боротьби за вказані цінності, чітко окреслила свою європейську ідентичність та європейський вектор розвитку. Приєднавшись до Ради Європи у 1995 році та ратифікувавши Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод Україна [4] засвідчила свій демократичний вибір та намір на проведення реформ, спрямованих на захист прав людини та зміцнення демократичних інститутів.

Такий висновок підтвердився і подальшими кроками України на шляху до її європеїзації, а саме: прийняттям у 2006 році Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», яким передбачено обов'язок українських судів застосовувати положення Євроконвенції та практики ЄСПЛ [5]; підписанням у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом; підтвердженням європейської ідентичності Українського народу і незворотності європейського та євроатлантичного курсу України [2] у Преамбулі Конституції України у 2019 році та врешті отриманням статусу держави-кандидата в члени ЄС у 2022 році у розпал війни, що свідчить про активну європеїзацію української держави та її глобальне наближення до *acquis communautaire* у сфері захисту прав людини та основоположних свобод,

навіть в умовах воєнного стану, правовий режим існування якого передбачає можливість обмеження окремих прав та свобод людини і громадянина.

Гарантією статті 64 Конституції України є те, що конституційні права і свободи людини і громадянина не підлягають обмеженню, але є виключення щодо цієї норми, що знайшло нормативне закріплення в Основному Законі [2]. Друга частина цієї норми передбачає, що в умовах воєнного чи надзвичайного стану можуть запроваджуватися деякі обмеження прав і свобод із зазначенням періоду, протягом якого діють такі обмеження, та повного переліку прав, які заборонено обмежувати в ході війни або надзвичайного стану [2].

Законом України «Про правовий режим воєнного стану» № 389- VIII від 12 травня 2015 року [6], яким здійснюється регламентація питання воєнного стану в Україні, встановлено певні межі обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, законних інтересів юридичних осіб і визнано такі обмеження невід'ємною частиною дії особливого правового режиму [6]. Правовою підставою для обмеження прав є факт запровадження в державі воєнного стану, порядок введення якого визначено статтею 5 Закону № 389- VIII та являє собою комплекс юридичних дій, що полягає в оприлюдненні та набранні чинності Указу Президента України про введення воєнного стану спільно з законом щодо його затвердження.

Правовий аналіз Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 року № 64/2022 [7], який регулює перелік, умови, строки та межі обмеження конституційних права людини і громадянина, передбачених статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, законних інтересів юридичних осіб [7], дозволяє стверджувати, що такий Указ є правовою підставою для здійснення обмежень прав людини в Україні в умовах воєнного стану. В Основному Законі України встановлення обмеження прав і свобод людини та громадянина розглядається як звуження змісту та обсягу наявних прав і свобод [2] Законодавець передбачає правове регулювання інституту обмеження прав людини через надання його легального визначення, орган конституційної юрисдикції, в свою чергу, здійснює офіційне тлумачення норм цього інституту. В загальній дії це забезпечує умови для неможливості зловживання нормами інституту обмеження прав з корисливих міркувань, невикористання дискреційних повноважень у власних інтересах органами державної влади та місцевого самоврядування, забезпечення верховенства права [3, с. 44].

Досліджуючи питання обмеження прав людини і основоположних свобод в умовах воєнного стану, доцільно вказати про те, що перші спроби врегулювати у чинних Конституціях можливість державної влади вживати виняткових заходів у разі настання надзвичайної ситуації були закріплені в Конституції Сполучених Штатів Америки 1787 року. Відповідно до частини 2 статті 9 цього закону «права людей, встановлені Habeas Corpus Act не можуть бути обмежені чи порушені державою, за винятком випадків, коли це вимагається громадською безпекою в результаті вторгнення чи повстання» [11].

Перша реалізація зазначених положень щодо введення в дію обмежень прав і свобод людини здійснив Президент США Абрах Лінкольн у 1863 році, підписавши Акт обмеження дії Habeas Corpus. Це спричинило конфлікт інтересів Президента країни та Конгресу, який залишав за собою виняткове право призупиняти дію окремих положень Habeas Corpus. Верховний суд Сполучених штатів Америки у справі «Ex parte Merryman» підтримав позицію Конгресу. Попри це Президент Лінкольн залишив за собою право обмежувати права людини у сфері судового захисту на основі прийнятого документа, згідно з яким особи, заарештовані цивільними чи військовими органами під час застосування Акта про обмеження дії Habeas Corpus, вважались такими, що утримуються під владою президента [10, с. 69]

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 02.10.2013 No 995_004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 07.11.2022).
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. No 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996, No 30, Ст. 141.
1. 3. Мерник А. М., Кузьміна В. О., Бурлаков Б. М. Обмеження прав і свобод людини в сучасних умовах: теоретичний і практичний аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. No 2/2020. С. 42-46.
3. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997 No 475-97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997, N 40, Ст. 263. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 07.11.2022).
4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 02.12.2012 No 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення 07.11.2022).
5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 No 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015, No 28, Ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 07.11.2022).
6. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 року No 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 07.11.2022).
7. Проць І. М. Окремі організаційно-правові механізми обмеження основних прав і свобод людини і громадянина за законодавством України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. No 1. С. 381-384.
8. Раданович Н. Міжнародно-судові засоби імплементації Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод. *Право України*. 1999. No 12. С. 36-39.

9. Славко А. С. Обмеження прав і свобод людини і громадянина за умов дії режиму воєнного стану: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. Випуск 41. Том 2. 2016. С. 68-72

10. Constitution of the United States. URL: https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm (дата звернення: 07.11.2022).

Івчук Юлія

здобувачка вищої освіти ступеня "магістр" 2 курсу Навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ,

Науковий керівник:

Сьох Катерина Ярославівна
доцент кафедри конституційного права та прав людини, Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: ПЕРЕРИВАННЯ ВАГІТНОСТІ В УКРАЇНІ: ЗА ЧИ ПРОТИ?

Поняття четвертого покоління прав людини зазвичай включає в себе ідею репродуктивних прав, включаючи право на контроль над власним тілом та право на переривання вагітності як складову цих прав. Це поняття означає, що люди мають право на свободний вибір в питаннях, пов'язаних зі своїм репродуктивним здоров'ям.

Четверте покоління прав людини розширює традиційні погляди на права, враховуючи соціокультурні та репродуктивні аспекти. Це включає в себе право жінок на безпечний та законний доступ до послуг переривання вагітності, коли це необхідно, з метою забезпечення їхнього фізичного та психологічного благополуччя. Важливо пам'ятати, що в питаннях переривання вагітності правові норми та громадська думка можуть суттєво варіюватися в різних країнах та культурах, але це залишається важливою темою в глобальному дискусії про права людини.

Переривання вагітності, розглядане як аспект четвертого покоління прав людини, також підкреслює необхідність враховувати індивідуальні ситуації та контексти. Важливо визнавати, що ситуації можуть відрізнятися, і право на переривання вагітності враховує цю індивідуальність.

Однак, ця тема залишається складною і обговорюваною, оскільки право на переривання вагітності часто супроводжується моральними та етичними переконаннями, які різняться в суспільстві. Правові рамки і підходи до

регулювання переривання вагітності можуть варіюватися в різних країнах та регіонах.

Основна ідея четвертого покоління прав людини полягає в тому, що права людини повинні враховувати зміни в суспільстві, нові виклики та розуміння. Питання переривання вагітності в контексті цього покоління прав відображає цю динаміку і вимагає уважного балансу між правами та відповідальністю, який повинен бути встановлений з урахуванням різноманітних точок зору і важливості захисту життя та здоров'я жінок.

Питання переривання вагітності в Україні є складним і обговорюється з різних поглядів. Одні підтримують це право як необхідну складову жіночої автономії та безпеки, інші вважають його морально неприпустимим. Діючі закони та громадська думка впливають на питання переривання вагітності в Україні, і це питання може мати різні точки зору.

Законодавство та інші нормативно-правові акти щодо переривання вагітності в Україні можуть зазнавати змін з часом. Так до 2023 року існував Наказ МОЗ від 31.12.2010 року №1177 «Про затвердження клінічного протоколу «Комплексна допомога під час небажаної вагітності», проте він втратив чинність на основі Наказу МОЗ від 28.02.2020 №590.

Громадська думка стосовно цього питання також може бути різною, враховуючи релігійні, етичні, моральні та інші фактори. Діалог і обговорення є важливими для знаходження компромісу та розв'язання цього складного питання з урахуванням прав людини та медичних аспектів.

Розглядаючи більший контекст, питання переривання вагітності має численні аспекти, які впливають на громадську думку та правове регулювання. Ось деякі з них:

Медичні питання: Переривання вагітності може бути необхідним з медичних причин, коли життя матері або плода знаходяться під загрозою. Це один з ключових аспектів, який впливає на обговорення цього питання.

Репродуктивні права жінок: З точки зору прав людини, жінки мають право на репродуктивну свободу, включаючи право на вибір щодо своєї вагітності. Це право часто підтримується прихильниками рівності статей.

Мораль та релігія: Багато людей базують свої погляди на моральних або релігійних переконаннях. Для деяких переривання вагітності є морально неприпустимим, тоді як інші вважають його допустимим у певних ситуаціях.

Законодавство: Закони, що регулюють переривання вагітності, можуть суттєво впливати на доступ жінок до послуг репродуктивного здоров'я.

Соціальний контекст: Соціальні, економічні та культурні чинники також важливі. Наявність підтримки для матерів, доступ до надійних методів контрацепції і освіти про сексуальне та репродуктивне здоров'я можуть впливати на рішення щодо переривання вагітності.

Діалог та розуміння: Обговорення цього питання повинно спиратися на взаєморозуміння та діалог між різними групами, щоб знайти компромісні рішення, які б враховували різноманітні думки та права всіх сторін.

Загалом, питання переривання вагітності залишається складним і триваючим дискусійним питанням, і вирішення його вимагає уважного вивчення всіх цих аспектів.

Додатково до аспектів, які було зазначено, важливо враховувати інші фактори, що впливають на переривання вагітності:

Вік та обставини жінки: Життєвий вік та обставини жінки можуть значно впливати на її рішення щодо переривання вагітності. Молоді дівчата можуть знаходитися в складній ситуації, де вони не готові виховувати дитину, тоді як дорослі жінки можуть вирішувати перервати вагітність з інших причин.

Економічний фактор: Економічний стан сім'ї або жінки може мати вирішальне значення. Наявність фінансових ресурсів для виховання дитини, доступ до медичних послуг та підтримка можуть впливати на рішення.

Здоров'я плода: Інколи виявляються серйозні вади розвитку плода, що може ставити під питання життя та здоров'я дитини. Це може стати причиною рішення про переривання вагітності.

Психологічний стан і підтримка: Психологічний стан жінки та наявність підтримки від родини та спільноти також важливі. Стрес, який може виникнути у зв'язку з незапланованою вагітністю, може вплинути на рішення.

Профілактика та освіта: Освіта про сексуальне та репродуктивне здоров'я, а також доступ до методів контрацепції є важливими чинниками, що допомагають уникнути незапланованих вагітностей.

Узагальнюючи, обговорення переривання вагітності потребує зваження всіх цих аспектів. Знаходження балансу між репродуктивними правами жінок і іншими суспільними та моральними факторами завжди залишається складним завданням для суспільства та законодавців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бунчук О. Новітні людські права: прийняти не можна заборонити. URL: <https://law.chnu.edu.ua/novitni-liudski-prava-priyniaty-nemozhna-zaboronyty/>
1. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 р. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 4. Ст. 20.
2. Тиріна М. Покоління прав людини: проблеми сучасної класифікації. Держава і право. 2011. Вип. 52. С. 728–732.
3. Мушак Н.Б. Концептуальні підходи до класифікації прав людини в умовах глобалізаційних процесів. Часопис Київського університету права. 2011. № 2. С. 298–301.

*Ісаюк Вероніка,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини НАВС,
студентка 2 курсу, група 201 ННІ
№1, Національна академія
внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Чижов Денис Анатолійович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національна
академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Права людини — це сукупність невідчужних і непорушних прав, як мають усі люди з моменту свого народження, незалежно від будь-яких факторів, включаючи національність, расу, стать, релігію, політичні переконання тощо. Вони служать основою демократичного суспільства і гарантують кожному гідне існування.

В основі концепції прав людини лежать дві основні цінності. Перша – це людська гідність, а друга – рівність. Права людини можна розуміти як щось, що ви-значає базові норми, необхідні для того, щоб жити з почуттям гідності, і їх універсаль-ність впливає з того, що принаймні у цьому всі люди рівні. Ми не маємо і не можемо тут когось виокремлювати[1].

В Україні Конституція України, міжнародні договори, ратифіковані Україною, національне законодавство – усі вони гарантують права громадян.

Конституція України містить як традиційні, так і новітні положення про захист прав і свобод людини і громадянина, які дають можливість кожному громадянину вільно вирішувати свої дії та використовувати економічні, соціальні, політичні свободи, а також соціальні блага, як для особистого, так і в громадських цілях.

Згідно з аналізом М. Антоновича, в українській правовій науці права розглядаються як «можливість для індивідів вибирати конкретні способи поведінки, які сприяють їхньому добробуту та розвитку, що захищається законами, іншими правовими актами держави та міжнародними правовими актами». На ці права впливає рівень економічного, соціального, духовного та культурного розвитку суспільства». Для позначення цих прав раніше використовувалися терміни «вольності» і «привілеї» [2].

Права людини протягом всієї історії перебували в Україні в центрі уваги суспільства і держави. Це зумовлено як власним державно-правовим розвитком, так і зовнішнім впливом. При цьому слід наголосити на зв'язку між розвитком суспільства, формою держави та правами людини [3, с.109]

Сьогодні основним джерелом прав людини та громадянина в Україні вважається Конституція України. У ній були закладені фундаментальні цінності та ґрунтовні положення щодо статусу людського фактора в суспільстві. Права людини - явище, без якого було б неможливе урегулювання соціуму та його життєвих потреб. Їх закріплення в Основному Законі стало вирішальним чинником у розвитку України як держави, що належить до європейської спільноти.

Розділ II в Конституції України окремо закріплює ключові моменти обраної теми. Зокрема статті від 21 по 68 фіксують детальний опис прав, свобод та обов'язків людини та громадянина. Тут же зазначається, що жодні з цих прав не можуть бути обмежені. Однак, воєнний стан вносить свої корективи, у тому числі і щодо прав. Таким чином, стаття 64 деталізує це питання. У цьому положення зазначається, що в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції [4].

Важливим вважаю визначити конкретний перелік основних прав та свобод людини в Україні відповідно до Основного Закону. Вони традиційно класифікуються на особисті, політичні, соціально-економічні та культурні. У результаті маємо право на вільний розвиток своєї особистості, право кожного на повагу до його гідності, право на життя, право на свободу та особисту недоторканність, право на гарантію недоторканності житла, право на гарантію таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, право знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, право на свободу думки і слова, право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію, право на свободу світогляду і віросповідання, право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації, право на участь у професійних спілках, право брати участь в управлінні державними справами, право збиратися мирно, право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення. Однак, вони не є вичерпними.

Своєю чергою Конституція формулює юридичні гарантії прав людини і громадянина: право на захист прав і свобод людини судом (ст. 55); право на оскарження в суді рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ст. 55); право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (ст. 55); право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ або відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна (ст. 55); право будь-якими незабороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (ст. 55); право на відшкодування коштами

держави або органів місцевого самоврядування матеріального і морального збитку, заподіяного незаконними рішеннями, діями або бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 56);

Необхідним для розгляду прав людини та громадянина є особисті немайнові права фізичної особи, що закріплені в Цивільному кодексі України. Вони поділяються на особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи та особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи. Сюди входять: права на немайнові блага, втілені у самій особистості; право на особисту недоторканність, свободу; право на життя та охорону здоров'я; право на недоторканність особистого життя.

Міжнародне товариство почало демонструвати свою тверду відданість правам людини, прийнявши Загальну декларацію прав людини в 1948 році. Відтоді важливі принципи цієї декларації були включені в численні міжнародні, регіональні та національні правові рамки. Хоча спочатку декларація не мала бути юридично обов'язковою, включення цих норм до різноманітних наступних угод зміцнило їх правову силу сьогодні.

У розрізі правоохоронного аспекту питання прав людини і громадянина, варто згадати статтю 11 Загальної декларації прав людини, що має свою легітимність в Україні. Ця стаття проголошує презумпцію невинуватості: кожна людина, обвинувачена у вчиненні злочину, має право вважатися невинною доти, поки її винність не буде встановлена в законному порядку шляхом прилюдного судового розгляду, при якому їй забезпечують усі можливості для захисту [5].

У результаті проведення даного дослідження, можна дійти висновку, що права людини та громадянина є основою демократичного суспільства та європейської спільноти. В Україні права людини та громадянина закріплені в Конституції України, міжнародних договорах і національному законодавстві, зокрема було розглянуто визначення таких прав у Цивільному кодексі. Однак, існують виклики, які необхідно подолати для забезпечення належного захисту прав людини і громадянина в Україні. У тому числі, вважаю суттєво важливим боротьбу з соціально деструктивними чинниками, до яких входять правовий нігілізм, правовий інфантилізм, девіантна поведінка, непотизм, анархія.

Список використаних джерел:

1. Спеціальний доповідач Організації Об'єднаних Націй з питань традиційних практик, що мають вплив на здоров'я жінок та дівчат.
2. Антонович М.М. Еволюція поняття прав людини та проблема їх класифікації. Право України. 2005. № 12. С. 16
3. Права людини в Україні: історико-теоретичний вимір. Часопис Київського університету права. 2020. № 4. С. 109.
4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254к/96-вр>

5. Загальна декларація прав людини (рос/укр) : Декларація Орг. Об'єдн. Націй від 10.12.1948 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text .

Коршак Леся,
курсантка 2-го курсу Навчально-наукового інституту №1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Чеханюк Леся Володимирівна,
старший викладач кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЗАХИСТ ПРАВА НА ОСВІТУ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Захист права на освіту є однією з найважливіших задач в будь-який час і в будь-яких умовах, включаючи і воєнний стан. В Україні забезпечення доступу до якісної освіти та захист права здобувачів освіти стає надзвичайно важливою справою.

Перш за все, слід відзначити, що в Україні існує законодавство, яке регулює права здобувачів освіти і забезпечує їх захист. Важливим є положення статті 53 Конституції України, яке гарантує кожному громадянину право на освіту [1, с. 80]. У контексті воєнного стану, це право на освіту стає особливо актуальним.

Закон України «Про освіту» стверджує, що «кожен має право на якісну та доступну освіту. Право на освіту включає право здобувати освіту впродовж усього життя, право на доступність освіти, право на безоплатну освіту у випадках і порядку, визначених Конституцією та законами України» [3]. Це означає, що ніхто не може бути обмежений у можливості отримати нову вищу освіту з іншою спеціальністю, навіть якщо вже має вищу освіту, і це не може служити підставою для дискримінації. Закон також підкреслює, що право на освіту гарантується незалежно від віку та інших обставин. Людина може використовувати це право, навчаючись на різних рівнях освіти, у різних формах та видах навчання. Крім того, це право не підлягає обмеженням, встановленим законом.

Під час воєнного стану це право не повинно порушуватися. Уряд України та інші відповідні органи повинні прикладати зусилля для того, щоб забезпечити безпеку здобувачів освіти, а також для того, щоб зберегти освітні заклади та інфраструктуру в цілому.

Другим важливим аспектом є доступ до освіти для всіх, незалежно від їхньої географічного розташування. Під час воєнного конфлікту деякі райони можуть стати небезпечними для здобувачів освіти, і в таких випадках необхідно забезпечувати можливість навчання дистанційно або в інших безпечних місцях. Уряд повинен розробляти плани та програми для забезпечення неперервного освітнього процесу для всіх дітей та дорослих, навіть в умовах воєнного стану.

Крім того, важливо враховувати особливі потреби здобувачів освіти, які можуть бути вразливими під час воєнного стану. До цієї категорії належать діти-переселенці, діти, які втратили батьків або опікуни під час конфлікту, а також діти з особливими потребами. Уряд повинен розробляти спеціальні програми та заходи для захисту їхніх прав на освіту та психологічну підтримку [8].

Право на освіту не може бути обмежене або порушене під час збройного конфлікту. Освіта відіграє надзвичайно важливу роль у задоволенні потреб і захисті прав дітей у ситуаціях збройних конфліктів і після їх завершення. З психологічної точки зору, навчання забезпечує здобувачам освіти щоденну зайнятість, дозволяє виражати себе та спілкуватися з однолітками.

Заклади освіти важливі не лише для отримання знань, але й для розвитку життєвих навичок, особливо у складних умовах активних воєнних дій чи збройних конфліктів. Однак важливо пам'ятати, що знання та навички, отримані в закладах освіти, залишаються з дітьми незалежно від подальших обставин.

У 2019 році Україна приєдналася до Декларації про безпеку шкіл (Safe Schools Declaration), яка закликає забезпечити безпеку навчальних закладів та дотримання прав дітей на освіту під час конфліктів. Ця декларація має на меті організовану систему освіти, що спрямована на захист дітей від травм та експлуатації, відновлення освітньої інфраструктури та психологічну реабілітацію здобувачів освіти, батьків, вчителів і педагогів, а також надання знань з безпеки та охорони здоров'я [4, с.264].

На жаль, наразі положення Декларації ще не впроваджені в українське законодавство, проте уряд розробив план заходів щодо її реалізації. Один із ключових аспектів цього плану – забезпечення безперервності навчання, системного підходу до захисту освіти в умовах конфлікту, моніторингу атак на освітні заклади та їх захисту від можливих нападів.

Незважаючи на ці зусилля, досі існують значні виклики щодо доступу дітей до освіти під час війни в Україні. Дистанційне навчання переважало на сході та півдні країни, і далеко не всі діти мали повноцінний доступ до освіти. Особливо великий дефіцит освітнього доступу спостерігався серед дітей з малозабезпечених сімей у селах.

Усі ці виклики підкреслюють важливість подальших заходів для забезпечення безперервного і якісного навчання дітей під час воєнного конфлікту в Україні. Захист прав на освіту залишається завданням

першочергового значення, яке вимагає спільних зусиль уряду, міжнародних організацій та громадськості.

1 серпня 2022 року введено в дію єдину інформаційну платформу «Діти війни», на якій буде накопичуватися та регулярно оновлюватися вся інформація та статистика про дітей, які постраждали під час воєнних подій в Україні [7, с.42].

За словами Дар'ї Герасимчук, ця платформа стане головним джерелом інформації для громадян, які бажають допомогти таким дітям, для журналістів та правоохоронних органів [7].

Важливо відзначити, що існує широкий спектр міжнародних злочинів, пов'язаних з порушеннями прав дітей під час збройних конфліктів. Ці злочини вже розглядаються Офісом прокурора Міжнародного кримінального суду, Офісом генерального прокурора та іншими правоохоронними органами як в Україні, так і в інших країнах (Латвія, Німеччина, Литва, США) [5, с.44]. Наше суспільство щиро сподівається, що всі злочини, вчинені як військовими, так і найвищим військово-політичним керівництвом країни-агресора щодо дітей на території України, будуть ретельно розслідувані, а винні будуть обов'язково притягнуті до відповідальності.

Наприкінці, важливо відзначити роль міжнародного співтовариства в захисті права на освіту в Україні під час воєнного стану. Міжнародні організації, такі як ООН та ЮНІСЕФ, мають важливу роль у наданні гуманітарної допомоги та підтримці для освітніх проектів в уразливих районах України. Вони також впливають на забезпечення дотримання прав людини в цілому [8].

Отже, захист права на освіту в Україні під час воєнного стану є надзвичайно важливим завданням. Уряд, міжнародні організації та громадські організації повинні спільно працювати для того, щоб забезпечити безпеку і доступність якісної освіти для всіх здобувачів освіти, незалежно від перебігу військового конфлікту. Реалізація цих заходів сприятиме збереженню майбутнього України та підготовці нації до відновлення у післявоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141
2. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_021
3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38–39, ст. 380). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2145-19>
4. Артеменко А. Право на освіту та інші права дітей України в умовах війни. Scientific Collection «InterConf», 2023, № 156, С. 262-269.

5. Легка О. В. Міжнародно-правове регулювання захисту прав дітей в умовах воєнного стану / О. В. Легка // Правова позиція, № 2 (35), 2022. С. 41-45.
6. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III (у редакції від 08.06.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
7. Створення платформи з інформацією про постраждалих українських дітей. URL: <https://vagomo.com/stvoryat-platformu-z-informacziyeyu-pro-postrazhdalyyh-ukrayinskyh-ditej.html>.
8. Шкарлет С. Освіта України в умовах воєнного стану : інформ.-аналіт. зб. / за загал. ред. С. Шкарлет. - Київ МОН України, 2022. 358 с.

*Кузмічова Альона Ігорівна,
студентка 2 курсу, група 201 ННІ
№1, Національна академія
внутрішніх справ
Науковий керівник:
Чижов Денис Анатолійович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національна
академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ РЕЄСТРОВАНІХ ПАРТНЕРСТВ В УКРАЇНІ: ПОГЛЯД СУСПІЛЬСТВА

Питання одностатевих шлюбів та партнерств завжди було обговорюваним і спірним у багатьох країнах. Легалізація одностатевих шлюбів має значення для рівних прав і свобод людей незалежно від їхньої сексуальної орієнтації та впливає на соціокультурний ландшафт країни. Одностатеві пари, як і будь-які інші, мають право на власну сім'ю та право на шлюб без будь-якої дискримінації.

Для початку розберемо різницю між поняттями “гендер” і “стать”, які досить часто помилково можуть бути сплутаними. Поняття “гендер” (gender) означає соціальне очікування від представників кожної статі. Але, на відміну від поняття “стать” (sex), воно стосується не біологічних особливостей, за якими різняться чоловіки та жінки, а соціально сформованих рис. Вперше цей термін був введений у науковий обіг американським психоаналітиком Робертом Столлером у праці «Стать і гендер: про розвиток мужності та жіночності» у 1968 році. Після того, як у 1970 розвинувся новий, радикальний фемінізм, а разом з ним ідеологія “гендерної проблематики” та “гендерної теорії”, поняття “sex” і “gender” більше не разом, не пов’язані один з одним, а навіть в опозиції один до одного. “Sex”, біологічна стать, відповідно до гендерної теорії, дійсно дана від природи, але набагато важливішим є “gender”. “Gender” став лише “соціально- сконструйованими гендерними ролями”, які не прив’язані до біологічної специфіки і, за бажанням, можуть бути змінені. [1]

Навіщо потрібні реєстровані партнерства? Якщо ви не перебуваєте у шлюбі, але проживете разом із партнером, то ви позбавлені певних сімейних прав. Наприклад, права на спадок, соціальний та правовий захист з боку держави у випадку смерті партнера, ваше спільно майно в очах держав не є спільним тощо. В Україні ці права є виключно в одружених пар.

Багато країн вже визнали важливість легалізації одностатевих шлюбів, адже це питання має глибокий зв'язок з іншими аспектами, такими як толерантність та гендерна рівність. Легалізація одностатевих шлюбів є важливим показником толерантності суспільства. Толерантність (tolerance) – поважання, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості. Це активна позиція, що базується на основі визнання універсальних прав та основних свобод людини; обов'язок сприяти утвердженню прав людини, плюралізму (в тому числі культурного плюралізму), демократії та правопорядку. Формування громадянського суспільства неможливе без відповідного усвідомлення фундаментальних цінностей демократії [1].

Типологізація толерантностей є досить широкою, вона включає в себе низку аспектів життя, але я б хотіла зупинитися на тому, що стосується нашої теми, а саме сексуально орієнтована толерантність. Це неупередженість стосовно осіб з нетрадиційною сексуальною орієнтацією. готовність суспільства приймати та поважати різні сексуальні орієнтації та створювати рівні умови для всіх громадян, незалежно від їхньої статі чи орієнтації.

Одностатеві шлюби та партнерства визнають права та рівні можливості для гомосексуальних та лесбійських пар. Легалізація одностатевих шлюбів демонструє, що усі громадяни мають однаковий доступ до інституту шлюбу та сімейних прав. Це також важливий крок у боротьбі з гендерною дискримінацією, оскільки відкриває можливість для одностатевих пар отримувати ті ж самі права та переваги, які на даний момент надаються тільки різностатевим парам. Легалізація одностатевих шлюбів може також впливати на соціокультурний ландшафт суспільства. Вона сприяє розвитку толерантної та відкритої культури, де різні сексуальні орієнтації вважаються нормальними та природними. Це може стимулювати більше обговорень та освіти щодо різноманіття та прийняття різних стилів життя.

Останнім часом ця тема стала набувати особливого актуального характеру в українському суспільстві. Певний відсоток населення України складають ЛГБТ особи (гомосексуали, бісексуали і трансгендери), які мають потребу у врегулюванні своїх де-факто сімейних стосунків як одностатевих сімейних партнерів. Більше того, за статистикою LGBT Military станом на 3 липня 2023 року, від 2% до 7% серед загальної кількості військових можуть бути представниками ЛГБТ-спільноти [2].

У Раді звертають увагу на те, що повномасштабне вторгнення росії в Україну актуалізувало це питання. Насамперед, пояснюють нардепи, це необхідно, щоб захистити права військових, оскільки тисячі з них не можуть офіційно оформити свої стосунки через те, що їхні партнери або партнерки

однієї з ними статі. Тому у випадках поранення, зникнення безвісти або загибелі - їхні сім'ї та вони самі не мають достатнього юридичного захисту з боку держави. Альтернатива для неодружених різностатевих пар зараз – укласти шлюб, що багато військових і робить. Під час воєнного стану цю процедуру спростили і навіть дозволили військовослужбовцям одружуватися дистанційно, а сам шлюб укласти відтепер може командир військового або військової. Для одностатевих пар ситуація безальтернативна. Захисту також потребують і цивільні, життя яких перебуває під постійною загрозою через ракетні обстріли з боку росії [3].

Народна депутатка Інна Совсун є одною з ініціаторів законопроекту №9103, який був внесений до Верховної Ради України 13 березня 2023 року і який має на меті дозволити укласти реєстровані (цивільні) партнерства різностатевим й одностатевим парам. Закон визначає правові та організаційні засади реєстрованих партнерств, правовий статус, особисті немайнові та майнові права і обов'язки реєстрованих партнерів, порядок і наслідки державної реєстрації та порядок припинення реєстрованого партнерства. [4] Зазначається, що реєстроване партнерство не є шлюбом, а реєстровані партнери є родичами один одному. Згідно закону зареєструвати партнерство можна за допомогою електронного засобу зв'язку, а також партнерам надаються права у разі смерті чи зникнення безвісти іншого з партнерів, що в умовах військового стану має важливе значення для цивільних і військовослужбовців.

Даний законопроект вже підтримали Міністерство оборони України, Міністерство юстиції та чотири комітети Верховної Ради. А як на це відреагували самі ж українці? **37% українців підтримують легалізацію одностатевих партнерств в Україні. Проти цього виступили 42%, а 33% з них – категорично проти. Ще 22% не визначилися з відповіддю.** Зазначається, що молодші респонденти більше, ніж старші, підтримують запровадження одностатевих шлюбів в Україні, а жінки проявляють більше толерантності до таких союзів. Про це свідчать результати опитування, яке до Дня Незалежності України провела соціологічна група "Рейтинг" [5].

Відношення суспільства до одностатевих шлюбів або партнерств й досі залишаються роздібненими і суперечливими. Деякі громадяни підтримують легалізацію, переконані, що це важливий крок до створення справедливого суспільства, тоді як інші вважають, що такий крок суперечить традиційним цінностям та релігійним переконанням. Саме релігійні організації грають важливу роль у формуванні громадської думки щодо одностатевих шлюбів. Релігійні організації беруть активну участь у численних громадських радах при державних інституціях. Уряд часто охоче підтримує їхні пропозиції та ініціативи, представляючи таку співпрацю як відповідь на запит «громадянського суспільства». Релігійні погляди і нині є ключовими аргументами в більшості політичних дискусій, передусім, коли йдеться про гендерну політику та політику сексуальності. Багато церков та релігійних організацій в Україні висловлюють консервативну позицію стосовно

одностатевих шлюбів і теми гомосексуальності. Їхні переконання часто базуються на захисті традиційних сімейних цінностей та моралі. Зокрема, вони прагнуть зберегти традиційні гендерні ролі і підтримувати чітку ієрархію в сім'ї, де чоловік відіграє провідну роль, а обмеження прав жінок сприймають як необхідний аспект цієї ієрархії.

Як зауважує Урсула Фогель, традиційний шлюб базувався на низці ідеологічних переконань: ідеалі романтичної любові та культурі сімейного життя, піднесенні материнства, жорсткому поділі на публічну та приватну сфери, а також на понятті сутнісної відмінності і взаємодоповнюваності чоловічої та жіночої природи. [6] І, звичайно ж, у цих переконань і досі є свої послідовники, які активно їх підтримують та просувають в маси.

Одностатеві сімейні партнерства, як і різностатеві, завжди будуть існувати у нашій країні, незалежно від наявності відповідного законодавства. Вони виникають на основі кохання та взаємодопомоги гомо- та бісексуальних громадян України, а не залежать від офіційного документу чи реєстрації. Закон про реєстроване партнерство для одностатевих і різностатевих пар призначений лише для вирішення певних питань і проблем, які не відрізняються від тих, з якими стикаються звичайні подружжя. Легалізація одностатевих партнерств в Україні була б кроком на шляху до створення рівних можливостей для усіх громадян і визнання їхнього права на щасливе та стабільне сімейне життя. Це дозволило б сформувати більш відкрите та толерантне суспільство, а також підвищити рівень соціальної стабільності.

Список використаних джерел:

1. Свящук А. Л. “Правовий захист ЛГБТ-спільноти”. Навчальний посібник, 2018. 202 с.
2. Олена Броскова “Скільки представників ЛГБТ-спільноти служать в ЗСУ: Статистика”, 2023. URL: <https://uworld.news/news/u-zakhidnykh-zmirovidomyly-pro-1003772.html>
3. Нардепи пропонують створити в Україні інститут громадянських партнерств. Інтерфакс-Україна, 2023. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/897315-amp.html>
4. Проект Закону про інститут реєстрованих партнерств. Верховна Рада України, 2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41497>
5. URL: <https://suspilne.media/560447-37-ukrainciv-pidtrimuut-legalizaciu-odnostatevih-slubiv-sociologicna-grupa-rejting/>
6. Наталія Чермалих, Леся Пагуліч, Галина Ярманова, Ганна Гриценко “Гендер, релігія і націоналізм в Україні”. Колективне дослідження, 2012. URL: <https://ua.boell.org/sites/default/files/gender-religion-nationalism-in-ukraine-www.pdf>

Кузнєцова Валерія Юрїївна
здобувач вищої освіти ННІ №1
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник:
Халюк Сергій Олександрович
доцент кафедри конституційного
права та прав людини, Національної
академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

ПРАВО НА НЕДОТОРКАННІСТЬ ЖИТЛА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На даний час в Україні діє воєнний стан, який є особливим правовим режимом та в певній мірі тимчасово обмежує конституційні права та свободи людини.

Статтею 30 Конституції України передбачено, що кожному гарантується право на недоторканність житла. Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду [1].

Водночас, відповідно до п. 3 Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» №64/2022 (далі - Указ) (затверджено Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» реєстр. № 2102-ІХ від 24.02.2022 (далі - Закон № 2102-ІХ) у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2, с. 1].

В умовах воєнного стану право на недоторканність житла може бути обмежено. Зокрема, проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду [3].

Проникнення до житла чи до іншого володіння особи та проведення в них огляду регламентовано Порядком перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану, затвердженого Постановою КМУ від 29 грудня 2021 року № 1456.

Так, відповідно до вказаного Порядку:

1. Право на проведення перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла

громадян надано відповідним уповноваженим особам Національної поліції, СБУ, Національної гвардії, Держприкордонслужби, ДМС, Держмитслужби та Збройних Сил, які визначені в наказі коменданта (п. 5 Порядку).

2. Під час проведення огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян уповноважена особа може застосовувати технічні прилади та технічні засоби, що мають функції виявлення вибухонебезпечних предметів та речей (речовин), обіг яких заборонено чи обмежено, фото-, аудіо- і відеофіксації. Аудіо- і відеофіксація житла громадян та їх особистих речей здійснюється уповноваженими особами за згодою громадян (п. 6 Порядку).

3. Уповноважена особа може проникнути до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду лише у невідкладних випадках, пов'язаних із: врятуванням життя людей та цінного майна під час надзвичайних ситуацій; безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення; припиненням злочину, що загрожує життю осіб, які перебувають в житлі або іншому володінні особи. Проникнення уповноваженої особи до житла чи іншого володіння особи не може обмежувати її права користуватися власним майном. Про застосування зазначеного заходу уповноважена особа доповідає та/або інформує відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України (п. 11 Порядку).

4. У разі виявлення під час перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян ознак складу кримінального та/або адміністративного правопорушення затримання таких осіб та вилучення відповідних речей здійснюється відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення (п. 12 Порядку). [2, с.1-2]

До того ж в статті 30 Конституції України зазначено, що у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку [1].

Варто зауважити, що конституційна гарантія недоторканності житла не поширюється на випадки, коли суспільні інтереси вимагають правомірного обмеження прав людини, зокрема для захисту прав і законних інтересів інших членів суспільства. Обмеження права особи на недоторканність житла, яке визначено в Конституції України і міжнародно-правових актах, визнається легітимним втручанням держави в права людини з метою забезпечення загального блага [3]. Крім того, відповідно до п. 16 Порядку здійснення заходів під час запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування в окремих місцевостях, де введено воєнний стан, затвердженого Постановою КМУ від 8 липня 2020 року № 573 патрулям на території, де запроваджено комендантську годину та встановлено спеціальний режим світломаскування, надано право входити (проникати) на територію та

у приміщення підприємств, установ і організацій, у житлові та інші приміщення, на земельні ділянки, що належать особам, під час припинення кримінального правопорушення та в разі переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, якщо зволікання може створити реальну загрозу життю чи здоров'ю осіб. [2, с.2]

Тому у зв'язку з тим, що ми живемо в досить непростих умовах, громадяни мають розуміти, що певні обмеження конституційних прав та обов'язків є тимчасовими і необхідними, задля забезпечення охорони їхнього життя та здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Чи підлягає обмеженню конституційне право на недоторканність житла в умовах воєнного стану? URL: <https://www.ppl.org.ua/wp-content/uploads/2022/04/5-%D0%A7%D0%B8-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BB%D1%8F%D0%B3%D0%B0%D1%94-%D0%BE%D0%B1%D0%BC%D0%B5%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8E-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE-%D0%BD%D0%B0-%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%B6%D0%B8%D1%82%D0%BB%D0%B0-%D0%B2-%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%85-%D0%B2%D0%BE%D1%94%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%83.pdf>
3. Чи підлягає обмеженню конституційне право на недоторканність житла в умовах воєнного стану? URL: <https://www.kyivaglomeracia.org.ua/chy-pidlyagaye-obmezhennyu-konstytucijne-pravo-na-nedotorkannist-zhytla-v-umovah-voyennogo-stanu/>

*Кукса Юлія Юріївна,
студентка магістратури
Навчально-наукового інституту №
1 Національної академії внутрішніх
справ*

*Науковий керівник:
Осауленко Андрій Олександрович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор*

ПРАВОВЕ ОБМЕЖЕННЯ ЗАСОБІВ І МЕТОДІВ ВЕДЕННЯ ЗБРОЙНОЇ БОРотьБИ

В умовах збройного конфлікту знаходяться під загрозою права людини, в першу чергу невід'ємне право на життя, здоров'я та особисту недоторканність, а також на повагу до людської гідності. Застосування заборонених методів та засобів ведення війни є одним із значних порушень прав людини.

Хоча в міжнародно-правових актах про заборонені методи та засоби ведення війни та практичне застосування часто не робиться розмежувань, а йдеться, як про рівноцінні положення, важливо розуміти, що ці поняття різні і мають власні визначення та класифікації. У свою чергу відсутність такого розмежування обмежує можливості правоохоронних органів у кваліфікації бойових дій воюючих держав при застосуванні заборонених методів та засобів [1, с. 182]

Засоби ведення воєнних дій – зброя, яка застосовується збройними силами воюючих для знищення живої сили та військової техніки супротивника.

Методи ведення війни – це різні способи використання засобів ведення війни з зазначеною метою [2, с. 52].

Воюючі сторони не користуються необмеженим правом у виборі засобів завдання шкоди супротивнику [3].

Заборонені наступні методи ведення військових дій: віддання наказу не залишати нікого живим, незаконне використання емблем Червоного Хреста, ООН, а також прапорів, емблем, форменого одягу нейтральних держав або держав, що не беруть участь в конфлікті. Забороняється вбивати, заподіювати поранення або брати у полон противника, вдаючись до віроломства, під яким розуміються дії, спрямовані на те, щоб викликати довіру противника і примусити його повірити, що він має право на захист з нормами міжнародного гуманітарного права [4, с. 124].

Воєнні хитрощі не заборонені. Такими хитрощами є дії, спрямовані на те, щоб призвести противника до помилки чи спонукати його діяти необачно,

але які не порушують будь-яких норм міжнародного права, застосовуваних у період збройних конфліктів, і які не є віроломними, оскільки вони не обманюють довіри супротивної сторони щодо захисту, який надається цим правом. Прикладами хитрощів є такі дії: використання маскуванню, пасток, обманні операції та дезінформація.

Заборонено нападати на особу, яку визнано чи яку за даних обставин належить визнати особою, яка вибула із строю.

Вибулою із строю вважається будь-яка особа, якщо вона: а) перебуває під владою супротивної сторони; б) ясно виражає намір здатися в полон; або с) непритомна чи яким-небудь іншим чином виведена із строю внаслідок поранення чи хвороби й тому не здатна оборонятися, за умови, що в будь-якому разі ця особа утримується від ворожих дій і не намагається втекти.

Якщо особи, які мають право на захист як військовополонені, підпадають під владу супротивної сторони при незвичайних умовах воєнних дій, за яких неможлива їхня евакуація, як це передбачено в частині I розділу III Третьої конвенції, то вони звільняються, а для їхньої безпеки належить вжити всіх можливих застережних заходів.

Жодна особа, яка покидає на парашуті літальний апарат, що зазнає аварії, не зазнає нападу протягом свого спускання на землю. Особі, яка покинула на парашуті літальний апарат, що зазнає аварії, після приземлення на території, що контролюється супротивною стороною, надається можливість здатися в полон до того, як вона стане об'єктом нападу, якщо не стає очевидним, що вона вчиняє ворожу дію. Повітряно-десантні війська не підпадають під захист цієї статті [5].

Забороняється будь-яким способом атакувати чи бомбардувати незахищені міста, селища, житлові будинки чи споруди.

Командир атакуючих військ, перед тим як почати бомбардування, за винятком випадків штурму, повинен зробити все від нього залежне, щоб попередити відповідні органи влади.

При облогах і бомбардуваннях повинні бути вжиті всі необхідні заходи для того, щоб уберегти, наскільки це можливо, будівлі, призначені для цілей релігії, мистецтва, науки чи благодійності, історичні пам'ятки, госпіталі та місця, де зібрані хворі і поранені, за умови, що вони не використовуються в цей час для військових цілей.

До обов'язків тих, хто знаходиться під облогою, належить позначення наявності таких будівель або місць відмітними та видимими знаками, які повідомляються супротивнику заздалегідь.

Мародерство у місті чи місцевості, навіть у випадку, якщо його взяли штурмом, забороняється [3].

Відповідно до Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, затвердженої наказом Міністерства оборони України від 23.03.2017 р. № 164 заборонено застосовувати такі засоби у ході воєнних дій:

- розривні кулі та кулі, що легко розвертаються або сплющуються в тілі людини (кулі з твердою оболонкою, яка не повністю покриває осердя або має надрізи);

- отрути, отруйні речовини та сильнодіючі отруйні речовини;

- бактеріологічну (біологічну) і токсичну зброю;

- будь-яку зброю, дія якої полягає у завданні ураження осколками, що не виявляються в людському тілі рентгенівськими променями;

- міни, призначені для вибуху від присутності, близькості або безпосереднього впливу людини, які виводять з ладу, калічать або вбивають одного або кількох людей;

- будь-які міни, що самодеактивуються, оснащені елементом невилучення, який може функціонувати після того, як міна втратила спроможність до спрацювання;

- міни-пастки (будь-які пристрої чи матеріали, інші ніж протипіхотні міни, які спроектовані, сконструйовані чи пристосовані для того, щоб убивати чи завдавати ушкоджень, і які спрацювують раптово, коли людина торкається чи наближається до начебто нешкідливого предмета або здійснює, здавалося б, безпечну дію), що якимось чином сполучені або асоціюються з міжнародно визнаними захисними емблемами, знаками чи сигналами, а також з іншими предметами (об'єктами), які не становлять небезпеки для людини (пораненими або померлими, медичним обладнанням, дитячими іграшками тощо);

- дистанційні міни, встановлення яких не відповідає визначеним технічним вимогам;

- торпеди без пристрою самоліквідації;

- автоматичні підводні контактні міни, які закріплені на мінрепах, коли вони перестають бути безпечними, якщо зриваються з якоря;

- лазерну зброю, що призначена для заподіяння постійної сліпоти органам зору людини, яка не використовує оптичні прилади;

- засоби впливу на природне середовище, що має довгострокові серйозні наслідки руйнації;

- запалювальні засоби проти цивільного населення і цивільних об'єктів, а також для знищення лісів та іншого виду рослинного покриву, за винятком випадків, зазначених в Основних вимогах Протоколу III «Про заборону або обмеження застосування запалювальної зброї» до Конвенції ООН 1980 року про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію (розділ VII) [6].

Отже, питання правового обмеження засобів і методів ведення збройної боротьби є досить актуальним у наш час. З кожним етапом розвитку людства, розвиваються й засоби та методи ведення збройної боротьби і тому для запобігання зайвим стражданням та невиправданим жертвам серед усього цивільного населення, заподіяння важкої та довгострокової шкоди природному середовищу, що настануть внаслідок воєнних дій, для всіх сторін, що беруть участь у війні, встановлюються деякі суворі заборони та обмеження.

Список використаних джерел:

1. Зубанський М. К. Правові обмеження у виборі методів і засобів ведення війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право.*, 2023. Вип. 78. Т. 2. С. 180–185.
4. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів : навчально-методичний посібник / К. В. Громовенко, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.
5. Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18.10.1907 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text (дата звернення: 30.11.2023).
6. Міжнародне публічне право: основи теорії : навчально-методичний посібник / Х. Н. Бехруз, С. С. Андрейченко, М. В. Грушко та ін. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 252 с.
7. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199?find=1&text (дата звернення: 30.11.2023).
8. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України: Наказ Міністерства оборони України від 23.03.2017 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text> (дата звернення: 30.11.2023).

*Мамойлик Юлія Анатоліївна,
студентка 2 курсу, група 201 ННІ
№1, Національна академія
внутрішніх справ
Науковий керівник:
Чижов Денис Анатолійович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національна
академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ

«Дійсна політика - не може робити кроки, не присягнувши попередньо моралі...Право людини повинно вважатися священним, яких зусиль це не коштувало б державній владі», - підкреслював І. Кант.

Класична філософсько-правова думка пов'язує ідею правової держави, насамперед, з ідеєю свободи, автономії особистості. Вона виходить з можливості встановлення таких відносин між людиною й державою, коли: по-

перше, джерелом права вважається особистість, а не держава; по-друге, змінюється уявлення про співвідношення між державою й законом, від звичної формули "закон є інструментом державної влади" здійснюється перехід до принципу "держава є інструментом закону"; по-третє, визнається, що держава стає правовою в силу того, що не суперечить і не порушує права людини, а зміцнює й захищає їх. Саме, Конституція України та чинне законодавство закріплюють за державою в особі компетентних державних органів функцію захисту прав і свобод громадян України, яка гарантує кожному право звертатися за захистом своїх порушених прав.

В умовах розвитку демократії, додержання прав і свобод людини створення належної та ефективної національної системи судового захисту стає одним з головних завдань держави. Віднині головним змістом і спрямованістю діяльності нашої держави стають права і свободи людини та гарантії їх здійснення. Утвердження та забезпечення цих прав і свобод Конституція України покладає на державу як її головний обов'язок. Недарма, на відміну від існуючого раніше наголосу: "Людини для держави" Конституція України проголосила "Держава для людини"[1].

В сучасному світі постійно лунають фрази: «я маю право!», «зустрінемося у суді!», «суд все вирішить!», «ходімо до суду». З плином часу все більше громадян починають звертатися до суду за захистом своїх порушених прав, оскільки не мають можливості відновити свої порушені права в позасудовій площині. Саме тому право на суд – є не виключно правом, яке закріплено в міжнародних нормах та в законодавчих нормах України, а й складовою частиною механізму захисту та реалізації прав людини.

Сьогодні правова система України знаходиться в стані кардинальної реформи з метою побудови демократичної, соціальної та правової держави. Фундаментальним принципом такої побудови повинен стати принцип всебічного захисту прав і свобод людини. Головним органом, що забезпечує захист гарантованих Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави, є суд. На забезпечення ефективного захисту прав та свобод людини направлені норми Конституції України, які не тільки закріплюють, а й визначають основним вектором розвитку Держави – дотримання прав людини. Відповідно до абзацу 2 статті 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [2].

Задля дотримання прав людини необхідна наявність декількох можливостей:

- 1) можливість знати свої права;
- 2) можливість реалізовувати права;
- 3) можливість захищати свої права.

Право на судовий захист – є складовою можливістю захищати свої права у разі їх порушення.

Правам людини на судовий захист присвячені праці таких вчених, як О. Антонюк, Ю. Барабаш, В. Бойко, В. Грибанов, А. Жуковський, А. Колодій, В. Малярєнко, О. Марцеляк, В. Погорілко, Г. Тимченко, Ю. Тодика, М. Хавронюк та ін. [3, с.187].

Як зазначає М. Гаврильців, право людини на звернення до суду є «одним із фундаментальних прав людини, гарантованих на конституційному рівні. Закріплене в конституціях більшості розвинутих демократичних держав, воно посідає чільне місце в структурі конституційно-правового статусу людини та є необхідною умовою існування правової держави.

Судова форма захисту є вищою, порівняно з іншими, несудовими засобами, формою захисту суб'єктивних прав, свобод і законних інтересів, яка забезпечує всім зацікавленим особам максимум процесуальних гарантій. Тому право на судовий захист виступає засобом забезпечення передбаченої законом можливості людини звертатися до органів правосуддя за захистом її прав і законних інтересів» [4, с. 162].

У ст. 55 Конституції України визначено, що кожна особа будь-якими незабороненими законом засобами може захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань [2]. На сьогоднішній день все більш актуальним стає такий мирний спосіб врегулювання спорів у цивільно-правовому світі як медіація. Поняття «медіація» походить від лат. «mediare», і означає «бути посередником». Тобто ця форма захисту здійснюється посередником, а саме медіатором – незалежним фахівцем, який допомагає у врегулювання конфлікту шляхом приведення інтересів сторін до компромісу, тобто необхідно знайти рішення, яке задовольнить обидві сторони. Важливим на даний час постає закріплення медіації на законодавчому рівні. Так, 16 листопада 2021 року було прийнято Закон України «Про медіацію» [5], який був зареєстрований ще 19 травня 2020 року.

Я вважаю, що таке нововведення є доцільним з огляду на найближчі переваги, які можна виокремити:

- 1) зменшення навантаження на суди шляхом зменшення кількості справ; для сторін спору;
- 2) зменшення витрат;
- 3) економія часу, адже у порівнянні з судовою процедурою, вирішення спору шляхом медіації не є довготривалим;
- 4) знайдення взаємоприйняттого рішення для обох сторін.

Варто зазначити, що право на судовий захист також регламентується статтею 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, в якій визначено, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, що його встановлено законом; суд вирішує спір щодо прав та обов'язків особи цивільного характеру або встановлює обґрунтованість будь-якого висунутого проти неї кримінального обвинувачення [6].

Аналізуючи норми Конституції України та Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод можна зробити висновок, що право на

судовий захист передбачає декілька форм захисту, а саме: позасудовий, судовий, у разі вичерпання всіх можливих форм захисту прав є можливість звернутися до міжнародних установ за захистом порушених прав, та встановлює низку принципів судочинства, які визначають критерії, яким повинен відповідати судовий розгляд. Але вищезазначені норми не деталізують увагу сутнісному значенню праву на судовий захист та його розумінню.

Відповідь на це питання можна віднайти в Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційними скаргами Кременчуцького Анатолія Михайловича та Павлика Владислава Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) припису частини десятої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 21.07.2021 р., справа № 3-173/2018(1186/18, 77/19) [7].

У вище наведеному рішенні Конституційного Суду України, суд дійшов до наступного висновку: «Аналіз змісту конституційного права на судовий захист і конституційних гарантій, що забезпечують його здійснення, з одного боку, та конвенційного права на справедливий суд, з другого боку, свідчить, що приписи частини першої статті 55 Конституції України в посутньому зв'язку з приписами частини другої її статті 129 в цілому визначають право на судовий захист подібно до того, як, зокрема, у пункті 1 статті 6 Конвенції подається зміст права на справедливий суд.

Отже, Конституційний Суд України вважає, що сутнісний зміст права на судовий захист, що його встановлено частиною першою статті 55 Конституції України, слід визначати як у зв'язку з основними засадами судочинства, визначеними приписами частини другої статті 129 Конституції України, так і з урахуванням змісту права на справедливий суд, визначеного у статті 6 Конвенції та витлумаченого Європейським судом з прав людини».

Виходячи з такого висновку Конституційного Суду України, можна вважати, що поняття «права судового захисту» є комплексним та включає в себе право на справедливий судовий розгляд, право на судовий захист, основні принципи судочинства.

Аналізуючи практику Європейського суду з прав людини щодо України можна зробити висновок, що причини порушення прав людини частіше за все полягають у недосконалому законодавстві нашої держави або в його практичному застосуванні державними органами та судовими інстанціями.

Отже, нормативною базою механізму захисту прав і свобод людини є Конституція України, яка закріплює основні права та свободи людини й громадянина, гарантії їх реалізації та охорони, а також перелік юридичних засобів захисту прав і свобод людини, використання яких має забезпечити відновлення в разі їх порушення.

Судова влада є одним із найефективніших засобів захисту прав людини та громадянина від порушень. Її завдання – відновлення порушених прав і свобод людини та громадянина. Судова форма захисту є вищою формою захисту прав і свобод людини, яка забезпечує їй максимум процесуальних

гарантій. Тому право на судовий захист є засобом забезпечення передбаченої законом можливості людини звертатися до органів правосуддя за захистом своїх прав, свобод і законних інтересів.

Список використаних джерел:

1. Міністерство Юстиції України «Державно – правовий механізм забезпечення Конституційного права людини і громадянина на судовий захист та місце органів Юстиції України у здійсненні правосуддя» - https://minjust.gov.ua/m/str_9254
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Софія Чорна. Роль судової влади в конституційно-правовому механізмі захисту прав і свобод людини. Підприємництво, господарство і право, N 8/2020, Київ, 2020 рік. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/8/31.pdf>
4. Гаврильців М.Т. Захист законного інтересу як передумова на звернення до адміністративного суду: поняття, сутність, види. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Юридична». 2016. Вип. 4. С. 161–171.
5. Закон України «Про медіацію» від 16.11.2021 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
6. Конвенція про захист прав і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
7. Рішення Конституційного Суду у справі № 3-173/2018(1186/18, 77/19). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-21#Text>

Мельничук Аліна Михайлівна
здобувач вищої освіти ННІ №1
Національної академії внутрішніх
справ;

Науковий керівник:

Халюк Сергій Олександрович
доцент кафедри конституційного
права та прав людини,
Національної академії внутрішніх
справ
доктор юридичних наук, доцент

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ

Порушення прав військовополонених в умовах воєнного стану є серйозною проблемою, яку не можна замовчувати. І це вказує на необхідність зміцнення, дотримання міжнародного гуманітарного права. Життя людини є найвищою цінністю держави, дане положення можна знайти у багатьох конституціях світу, зокрема України. Зважаючи на те, що станом на 24 лютого

2022 року розпочалася військова агресія зі сторони російської федерації і Україна вимушена воювати і захищати свою територію, у громадян постає гостро питання щодо поводження з полоненими. Під час війни особа повинна дотримуватися певних норм гуманності навіть щодо ворога [1].

Зауважимо, що військовополонені – це комбатанти, які опинились в полоні під час міжнародного збройного конфлікту, незалежно від їхнього стану – здорові, хворі або поранені. Крім того, до військовополонених належать захоплені противником:

- особовий склад ополчень і добровільних загонів;
- особи, які на законних підставах прямують за збройними силами, але не входять до їхнього складу (цивільні члени екіпажів військових літальних апаратів, члени робочих команд і служб, на які покладено побутове обслуговування збройних сил тощо) та мають посвідчення особи встановленого зразка, вказаного у правилах застосування норм міжнародного гуманітарного права (МГП) щодо розпізнавання осіб і об'єктів;
- члени екіпажів торгових суден і літаків (вертольотів) цивільної авіації, якщо вони не користуються більшим пільговим режимом згідно з іншими положеннями МГП;
- населення неокупованої території, яке стихійно, за власним бажанням озброюється для боротьби з військами, що вторгаються, і яке не встигло сформуватися у регулярні війська.

Відповідно до чинних конвенцій військовополонені знаходяться у владі ворожого уряду, а не окремих осіб або військових частин, і вони потребують гуманного поводження, яке категорично забороняє будь-яку дискримінацію за ознаками раси, національності, віри, статі, політичних поглядів, майнового стану тощо. Після закінчення воєнних дій військовополонені звільняються і репатріюються, за винятком осіб, проти яких було порушено кримінальне переслідування за скоєні злочини. Практика Першої і Другої світових воєн, інших війн та збройних конфліктів доводить, що практично в будь-яких державах, будь-які армії світу грубо порушують положення конвенцій про військовополонених. Зараз під час повномасштабного вторгнення українські військовополонені на межі життя і смерті. Російська сторона не дотримується жодних норм міжнародного законодавства, зокрема норм та актів щодо поводження з військовополоненими. Досліджуючи міжнародні нормативно-правові акти, які регулюють правила поводження з військовополоненими варто виокремити наступне. Відповідно до статті 3 «Женевської конвенції про поводження з військовополоненими» заборонено зараз і надалі вчиняти стосовно військовополонених такі дії: а) насилля над життям та особистістю, зокрема всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури; с) наругу над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе поводження; d) засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії визнані цивілізованими народами як необхідні. А згідно зі статтею 13 «Женевської Конвенції про поводження з військовополоненими»

з військовополоненими необхідно завжди поводитися гуманно. Будь-який незаконний акт чи бездіяльність з боку держави, що тримає в полоні, які спричиняють смерть або створюють серйозну загрозу здоров'ю [3].

При цьому згадана Женевська Конвенція утврджує, що військовополонені перебувають в руках ворожої держави, а не окремих осіб чи військових частин, які взяли їх у полон. Незалежно від відповідальності, яку можуть нести окремі особи, держава, що тримає в полоні, відповідає за поводження з військовополоненими. У разі передачі на утримання військовополонених іншій державі, відповідальність за дотримання положень Конвенції буде нести держава, що прийняла полонених. Отже, з моменту отримання статусу військовополоненого особа підпадає під захист Конвенції, за дотриманням положень якої несе відповідальність держава, яка утримує військовополонених [3].

Військовополонених звільняють і репатріюють без зволікання після закінчення бойових дій. Утримання у полоні за деяких обставин може завершитися раніше. Важкопоранені та важкохворі військовополонені повинні бути відправлені на батьківщину або госпіталізовані у нейтральних країнах, як тільки вони будуть у стані, що дозволяє їх перевезення. Не чекаючи закінчення війни, конфліктуючі сторони з гуманних міркувань можуть домовитися про обмін військовополоненими.

Отже, проблема утримання в російському полоні українських військовослужбовців під час повномасштабного вторгнення є надзвичайно болючою, адже грубі порушення міжнародного гуманітарного права та тортур застосовуються до українських військовополонених, цивільних і навіть політичних в'язнів, які не є допустимими. На відміну від РФ, Україна неухильно дотримується своїх зобов'язань за міжнародним гуманітарним правом, зокрема, що стосується поводження із військовополоненими. Недотримання цих норм може призвести до серйозних правопорушень та має наслідки для військових конфліктів. Дане питання вимагає негайної уваги та реагування з боку міжнародної спільноти.

Список використаних джерел:

1. Права і свободи людини і громадянина в умовах воєнного стану.
URL:<https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolntNTU/12611/1/75%20%D0%A2.2-185-186.pdf>

2. Каткування полонених в умовах воєнного стану
URL:https://scholar.google.com.ua/scholar?q=%D0%BA%D0%B0%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F+%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%85+%D0%B2+%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%85+%D0%B2%D0%BE%2.D1%94%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE+%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%83&hl=uk&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholart#d=gs_qa bs&t=1701280717321&u=%23p%3DI6z3eNpfz60J

3. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153?find=1&text#Text

Муратова Вікторія Олександрівна,
студент навчально-наукового
інституту № 2 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Славна Оксана Володимирівна,
доцент кафедри конституційного
права
та прав людини Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ОСВІТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України, значних змін зазнали всі сфери діяльності людини, в тому числі і освіта. Ці зміни вимагають швидкого регулювання з метою визначення механізмів функціонування освіти в нових умовах. Заклади освіти, учасники освітнього процесу зіткнулися з цілою низкою проблем стосовно реалізації права на освіту під час війни: від безпекових (ворог обстрілює територію України ракетами, на частині території йдуть активні бойові дії) до організаційно-технічних (проблеми з доступом до мережі «Інтернет», відсутність належних пристроїв або електроенергії для забезпечення освітнього процесу тощо). Освіта потребує державного регулювання, яке визначає головні механізми реалізації цього права, особливо в умовах режиму воєнного стану [1].

Відповідно частині 1 статті 3 Закону України «Про освіту» право на освіту включає право здобувати освіту впродовж усього життя, право на доступність освіти, право на безоплатну освіту у випадках і порядку, визначених Конституцією та законами України [2]. Проте реалізація цього права потребує гарантій держави, які закріплюються у відповідних нормативно-правових актах та визначають способи такої реалізації. Тому для забезпечення права на освіту в умовах воєнного стану були внесені зміни у чинні законодавчі акти та прийняті додаткові нормативні акти.

Зокрема, відповідно до статті 57-1 Закону України «Про освіту», здобувачам освіти, працівникам закладів освіти, освітніх установ, наукових установ на час особливого періоду гарантується:

- організація освітнього процесу в дистанційній формі або в будь-якій іншій формі, що є найбільш безпечною для його учасників;
- збереження місця роботи, середнього заробітку, здійснення виплати стипендії та інших виплат;

– місце проживання (пансіон, гуртожиток тощо) та забезпечення харчуванням (якщо є в цьому необхідність).

В Україні відповідальним центральним органом виконавчої влади за реалізацію права на освіту є Міністерство освіти і науки України (далі - МОН). З початком повномасштабного вторгнення МОН видало чимало підзаконних актів, що безпосередньо стосуються організації навчального процесу. Наприклад, 28.03.2022 ним був виданий наказ № 274 «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні», відповідно якому здійснюється:

- зарахування здобувачів загальної середньої освіти, які вимушені були змінити місце проживання і перебувають в Україні чи за її межами, до закладів освіти за заявою одного з батьків;
- здобуття загальної середньої освіти для здобувачів освіти за будь-якою формою, що може забезпечити заклад освіти та є найбільш безпечною для них;
- оплату праці працівників закладів освіти та установ освіти незалежно від їх поточного місця проживання [3].

На сьогоднішній день головний акцент зосереджується на забезпеченні безпеки всіх учасників освітнього процесу. Спільним завданням Уряду, Міністерства освіти і науки України та відповідних військових адміністрацій є створення безпечних умов перебування в закладах освіти здобувачів освіти й працівників. За інформацією обласних та Київської міської військових адміністрацій, станом на 20 липня 2023 р. за показниками забезпеченості учасників освітнього процесу об'єктами фонду захисних споруд цивільного захисту готові 19150 будівель закладів освіти, що становить 67,9% загальної кількості таких об'єктів та дає змогу забезпечити укриттям 56,38 % учасників освітнього процесу. На сьогодні в закладах освіти триває робота з дооблаштування наявних укриттів і пошуку можливостей забезпечення ними закладів освіти для організації освітнього процесу в змішаному та очному режимах [4].

Отже, говорячи про регулювання відносин у сфері освіти на сьогоднішній день необхідно звертатись до Закону України «Про освіту», що у зв'язку із військовою агресією РФ був доповнений статтею 57-1, та накази Міністерства освіти і науки України, якими визначено особливості діяльності закладів освіти та організації освітнього процесу під час воєнного стану на території України. Норми цього закону, підзаконні акти у сфері регулювання освіти спрямовані на створення безпечних умов для учасників освітнього процесу, їх безперервного та рівного доступу до реалізації права на освіту навіть в період дії воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Бадак М., 2022. *Нормативно-правове регулювання сфери освіти в умовах воєнного стану*. Університет митної справи та фінансів. С. 572-573. URL : <https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2023/04/S2/s-2-2022-571-575.pdf>

2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

3. Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні : наказ Міністерства освіти і науки України від 28.03.2022 № 274. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0274729-22#Text>

4. Міністерство освіти і науки України, Інститут освітньої аналітики, 2023. *Освіта і наука України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник.* Київ. С. 7. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>

*Найдюк Вікторія Віталіївна,
студентка 2 курсу, група 201 ННІ
№1, Національна академія
внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Чижев Денис Анатолійович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національна
академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ: ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Захист прав людини та можливість їх реалізації є одним із найважливіших і найактуальніших питань як сьогодні, так і протягом всього існування людства. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість напрямку державотворення. Розбудова України як демократичної, правової, соціальної держави, закріплення в Конституції України положення про найвищу соціальну цінність людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканості і безпеки вимагає формування нових підходів до захисту прав людини.

Оскільки Україна належить до європейської регіональної системи захисту прав людини, яка діє в рамках Ради Європи, членом котрої наша держава є з 1995 р., то постає необхідність залучення міжнародних стандартів у правове середовище українського народу. Беручи до уваги те, що Україна взяла курс на інтеграцію у європейське співтовариство, міжнародні принципи щодо основоположних прав та свобод людини і громадянина мають ґрунтовний зміст для розбудови успішної правової, демократичної, соціальної держави, для якої людина є центральною постаттю у будь-якій сфері розвитку країни. Обравши європейський вектор розвитку у преамбулі Конституції

України, ми підтвердили європейську ідентичність українського народу і незворотність вибраного курсу [1, с.1].

Україна як одна з держав — засновниць ООН входить до всесвітньої системи захисту прав людини з 1945 р., беручи участь у розробці міжнародно-правових актів з прав людини та в роботі контрольних і правозахисних органів ООН. Однак про реальний, самостійний етап цієї участі можемо говорити, починаючи з 1991 р., коли Україна як незалежна держава стала суб'єктом міжнародного права. Термін перебування України в європейській системі захисту прав людини значно коротший і починається з листопада 1995 р., коли Україна стала членом Ради Європи. Крім того, в січні 1992 р. Україна була офіційно визнана як одна з повноправних держав — учасниць НБСЄ (нині ОБСЄ) [4, с.12]. У Постанові Верховної Ради України “Про Засади державної політики України в галузі прав людини” зазначено, що серед основних напрямів державної політики у галузі прав людини є створення належних умов, вироблення механізмів і процедур для повної і безперешкодної реалізації кожною особою своїх прав та законних інтересів; приведення законодавства України у відповідність з універсальними стандартами прав людини Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи[7]. Конвенція Ради Європи № 108 базується на положеннях 162 Європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 року[3]. Після ратифікації Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод разом з Протоколами 1, 2, 4, 7 та 11 вона офіційно стала частиною національного законодавства, відповідно до ст. 9 Конституції України щодо чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Наведені положення в Конституції дуже змістовно розкривають головне завдання правової держави – всебічно забезпечувати захист та вільні умови розвитку прав і свобод людини і громадянина, створювати гарантії їх реалізації для можливості втілення закріплених положень у повсякденне життя особи. Наявність II Розділу «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» в Конституції України слугує доказом гуманізації як суспільно-політичного життя стосовно своїх громадян, так і щодо всіх сфер суспільного життя людини загалом. З метою наближення до загальноприйнятих міжнародних стандартів з прав людини європейські принципи були прямо перенесені у головний закон країни: ст. 2 Конвенції закріплює право на життя, тоді як ст. 27 Конституції України регламентує той самий принцип; ст. 5 Конвенції гарантує право на свободу і особисту недоторканність, так само як і ст. 29 Конституції України; ч. 2 ст. 6 Конвенції і ст. 62 Конституції України містять презумпцію невинуватості[1, с.2].

Під терміном міжнародний механізм захисту прав людини розуміють систему міжнародних (міждержавних) органів та організацій, які діють з метою реалізації міжнародних стандартів прав та свобод людини або їх поновлення у випадку порушення. Слід відмітити, що крім міждержавних органів та організацій, у світі існує багато т.зв. неурядових правозахисних організацій. Особливістю міждержавних правозахисних організацій є те, що:

1. Вони реально впливають на уряди тих чи інших держав; 2. Їх рішення обов'язкові до виконання, а думка не може бути проігнорована; 3. Вони примушують міжнародне співтовариство звертати увагу на порушення прав людини. Всі міжнародні організації можна поділити на дві групи: універсальні та регіональні.

Універсальні правозахисні організації – це органи та організації, які розповсюджують свою діяльність на весь світ, незалежно від державних та регіональних кордонів. Ці механізми у тій чи іншій мірі пов'язані з основною організацією світу – ООН. До універсальних відносяться наступні організації:

1. Генеральна Асамблея ООН – у 1948 році прийняла Загальну декларацію прав людини, та після цього цілий ряд міжнародно-правових актів, що стосуються різних аспектів правозахисної діяльності.

2. Економічна та Соціальна Рада – під керівництвом Генеральної Асамблеї координує економічну та соціальну діяльність ООН, в тому числі готує рекомендації з метою залучення всіх до виконання прав та основних свобод.

Всі універсальні правозахисні органи поділяють на три види:

1) Постійні органи, що є частиною апарату ООН – Комісія ООН з прав людини та її експертний орган – Підкомітет по запобіганню дискримінації та захисту прав меншин. Ці органи, а також Комісія становища жінок, створені в рамках ЕКОСОС для виконання його повноважень в галузі захисту прав людини. У рамках іншого основного органу ООН – Секретаріату, створений Центр прав людини, розташований в Женеві і Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців. Останньою за часом була створена в 1993 р. посада Верховного Комісара ООН з прав людини;

2) Органи, створені згідно з міжнародними угодами, укладеними під егідою ООН. В рамках ООН було розроблено безліч міжнародних договорів про захист прав людини, що розвивають положення Всезагальної декларації, щодо окремих груп прав чи окремих прав, закріплених у ній. Однак, якщо Декларація прав формально не є ні для кого обов'язковою, але стала такою фактично для всіх держав, то вищевказані договори юридично обов'язкові для виконання державами, але тільки тими, котрі їх підписали і ратифікували. Окрім Пактів під егідою ООН були розроблені: Конвенція про ліквідацію усіх форм расової дискримінації, Конвенція про запобігання катуванням та іншому жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність поведженню чи покаранню, а також безліч інших договорів. На виконання усіх цих угод були створені: Комітет ООН з прав людини (не плутати з Комісією ООН), Комітет з економічних, соціальних і культурних прав, Комітет з расової дискримінації, Комітет проти катувань тощо;

3) Спеціалізовані установи Організації Об'єднаних Націй. У відповідності зі ст. 57 і 63 Статуту ООН із Організацією пов'язані різні установи, створені міжурядовими угодами в галузі економіки, соціальних відносин, культури, освіти, охорони здоров'я та ін. Спеціалізовані установи є постійно діючими міжнародними організаціями, які працюють на підставі

власних статутів і угод з ООН. Сьогодні існує 16 таких організацій. Однак далеко не всі ці установи займаються правами людини. Для тих, що здійснюють правозахисну діяльність, вона не є основною, а впливає із загальносоціальної спрямованості їх діяльності і, відповідно, лише доповнює її. До таких установ відносяться насамперед Міжнародна Організація Праці (МОП) і Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО)[8].

Що стосується регіональних (такі організації, коли їх учасниками є держави, що знаходяться у межах певного регіону світу) міжнародних організацій, на сьогодні у світі існує три дієздатні регіональні системи захисту прав людини: Міжамериканська, Африканська, Європейська. Європейська система діє в рамках Ради Європи, членом якої Україна є з 1995 року і базується в першу чергу на Європейському суді з прав людини [4, с. 15-17].

Україна, дотримуючись загальновизнаних принципів і норм міжнародного права, на конституційному рівні встановила чіткий порядок введення в дію цих норм. Так, норми міжнародного права, у тому числі і ті, що стосуються прав і свобод людини, стають частиною національного законодавства за умови надання згоди на обов'язковість міжнародних договорів Верховною Радою України. Крім того, Конституція України передбачила можливість звернення громадян України до спеціальних міжнародних установ із питань вирішення спорів, що стало посиленням права на захист порушених прав і свобод національними засобами захисту. До таких установ належать Міжнародний Суд ООН, Європейський суд з прав людини тощо[5, с. 3]. Відповідно до ст. 55 Конституції України Кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань [6].

Впровадження міжнародних стандартів у правову національну систему України сприяють вдосконаленню нормативної бази держави на загальноєвропейських принципах та створенню розгалуженої системи конституційно-правових засобів захисту прав та свобод людини і громадянина конституційно-правових засобів захисту прав та свобод людини і громадянина. Україна вдосконалює та активно впроваджує міжнародно-правові механізми захисту прав людини. Це є позитивним кроком на шляху до підвищення рівня захисту прав і свобод громадян. Процес впровадження міжнародних стандартів та зобов'язань в сфері прав людини свідчить про бажання України дотримуватися високих норм у цій області та робити кроки до європейської інтеграції. Такий підхід сприяє покращанню правового захисту громадян, зміцненню демократії та підвищенню довіри до правосуддя в Україні. Отже, механізм міжнародно-правового захисту прав людини - це складна система міжнародних договорів, угод, органів та процедур, призначених для забезпечення дотримання та захисту прав і свобод людини на

міжнародному рівні. Механізм дозволяє особам та групам звертатися до міжнародних інстанцій у разі порушення їх прав на національному рівні та отримувати справедливий розгляд скарги. Він важливий для забезпечення всесвітнього захисту прав людини та покарання осіб, які порушують ці права.

Список використаних джерел:

1. Конєв І. Інтеграція міжнародних стандартів із захисту прав людини в національну правову систему України. 2020.
2. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В. Н 23 Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посібник / Л. Р. Наливайко, К. В. Степаненко. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.
3. ПАЗЮК А. В. Міжнародно-правовий захист права людини на приватність персоніфікованої інформації. 2004. 207 с.
4. Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Белов Д.М., Данканич М.М. Міжнародні засоби захисту прав та свобод людини і громадянина – Ужгород, 2003.- 57 С.
5. Деркач А. Міжнародно-правові стандарти захисту прав людини та їх відображення в Конституції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019.
6. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року
7. Постанова, Верховної Ради України. „Про засади державної політики України в галузі прав людини” від 17 червня 1999 р. № 757-ХІV." *Відомості Верховної Ради України* 35 (1999)
8. Вітковська А. Міжнародні організаційно-правові механізми захисту прав людини / Міжнародне право. Випуск 88 (Частина І), 2010.

*Нестеряк Ілля Віталійович,
аспірант кафедри
конституційного права та прав
людини Національної академії
внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Осауленко Андрій Олександрович,
доцент кафедри конституційного
права та прав
людини Національної академії
внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор*

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ПОРУШНИКІВ ЗАКОНУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Указом Президента України №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб в нашій країні було введено воєнний стан, який неодноразово продовжувався.

Відповідно до ст.64 Конституції України [1], в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і

свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції України.

Натомість в ст. 41 Конституції України, прописано, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Право приватної власності є непорушним. Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом.

В ході захисту від російській окупаційних військ виникла необхідність у матеріальному та технічному забезпеченні сил оборони, в тому числі і транспортних засобах, що є необхідні для транспортування особового складу, технічного та матеріального забезпечення. Відповідно після введення воєнного стану були спроби вилучення транспортних засобів, у водіїв, на яких складались протоколи по ст. 130 КУпАП. Водночас, за словами речника Хмельницької обласної прокуратури Олексія Олійника, дана практика себе не прижила та не впроваджується. Головними проблемами які перешкоджають є наступні: більшість транспортних засобів не є придатними для військовослужбовців; проблеми із переоформленням документів, а також рішення судів, згідно яких власникам повертали їх транспортні засоби [2]. Подібною є ситуація по всій Україні.

Нормативно-правовими актами, що регламентують відповідне питання є Конституція України, Цивільний Кодекс України [3], Кодекс України про адміністративні правопорушення, Закони України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», «Про правовий режим воєнного стану».

Згідно Цивільного Кодексу України, а саме ст. 353 у разі стихійного лиха, аварії, епідемії, епізоотії та за інших надзвичайних обставин, з метою суспільної необхідності майно може бути примусово відчужене у власника на підставі та в порядку, встановлених законом, за умови попереднього і повного відшкодування його вартості (реквізіція). В умовах воєнного або надзвичайного стану майно може бути примусово відчужене у власника з наступним повним відшкодуванням його вартості. Оцінка, за якою попередньому власникові була відшкодована вартість реквізованого майна, може бути оскаржена до суду. У разі реквізиції майна його попередній власник може вимагати взамін надання йому іншого майна, якщо це можливо. Якщо після припинення надзвичайної обставини реквізоване майно збереглося, особа, якій воно належало, має право вимагати його повернення у судовому порядку. У разі повернення майна особі у неї поновлюється право власності на це майно, одночасно вона зобов'язується повернути грошову суму або річ,

яка була нею одержана у зв'язку з реквізицією, з вирахуванням розумної плати за використання цього майна.

Крім цього, згідно ст. 354 вищезазначеного кодексу, до особи може бути застосовано позбавлення права власності на майно за рішенням суду як санкція за вчинення правопорушення (конфіскація) у випадках, встановлених законом. Конфісковане майно переходить у власність держави безоплатно, крім випадків, визначених законом.

Відповідно до п.4 ч.1 ст.8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [4] військово командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка.

Згідно ст. 3 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» [5], примусове відчуження майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану може здійснюватися з попереднім повним відшкодуванням його вартості. У разі неможливості попереднього повного відшкодування за примусово відчужене майно таке майно примусово відчужується з наступним повним відшкодуванням його вартості. Вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану здійснюється без відшкодування вартості такого майна.

Натомість ст. 10 вищезазначеного закону вказує, що компенсація за примусово відчужене майно в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану з попереднім повним відшкодуванням його вартості здійснюється військовим командуванням чи органом, що прийняв рішення про таке відчуження, за рахунок коштів державного бюджету до підписання акта. Компенсація за примусово відчужене майно в умовах правового режиму воєнного стану з наступним повним відшкодуванням його вартості здійснюється протягом п'яти наступних бюджетних періодів, правового режиму надзвичайного стану – протягом одного наступного бюджетного періоду після скасування правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за рахунок коштів державного бюджету.

Крім цього, статтею 12 цього ж закону, встановлено гарантії повернення, а саме: у разі якщо після скасування правового режиму воєнного чи надзвичайного стану майно, яке було примусово відчужене, збереглося, а колишній власник або уповноважена ним особа наполягає на поверненні майна, таке повернення здійснюється в судовому порядку.

Законодавчою підставою вилучення транспортних засобів, є ст. 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення, згідно якої: керування транспортними засобами особами в стані алкогольного, наркотичного чи

іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, а також передача керування транспортним засобом особі, яка перебуває в стані такого сп'яніння чи під впливом таких лікарських препаратів, а так само відмова особи, яка керує транспортним засобом, від проходження відповідно до встановленого порядку огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо вживання лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, -тягнуть за собою накладення штрафу на водіїв у розмірі однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права керування транспортними засобами на строк один рік і на інших осіб - накладення штрафу в розмірі однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Повторне протягом року вчинення будь-якого з порушень, передбачених частиною першою цієї статті, -тягне за собою накладення штрафу на водіїв у розмірі двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права керування транспортними засобами на строк три роки та з оплатним вилученням транспортного засобу чи без такого або адміністративний арешт на строк десять діб з позбавленням права керування транспортними засобами на строк три роки та з оплатним вилученням транспортного засобу чи без такого і на інших осіб – накладення штрафу у розмірі двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з оплатним вилученням транспортного засобу чи без такого або адміністративний арешт на строк десять діб з оплатним вилученням транспортного засобу чи без такого.

Дії, передбачені частиною першою ст. 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення, вчинені особою, яка двічі протягом року піддавалася адміністративному стягненню за керування транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують її увагу та швидкість реакції, за відмову від проходження відповідно до встановленого порядку огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо вживання лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, - тягнуть за собою накладення штрафу на водіїв у розмірі трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права керування транспортними засобами на строк десять років та з конфіскацією транспортного засобу, який є у приватній власності порушника, або адміністративний арешт на строк п'ятнадцять діб з позбавленням права керування транспортними засобами на строк десять років та з конфіскацією транспортного засобу, який є у приватній власності порушника, і на інших осіб - накладення штрафу у розмірі трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією транспортного засобу, який є у приватній власності порушника, або адміністративний арешт на строк п'ятнадцять діб з конфіскацією транспортного засобу, який є у приватній власності порушника [6].

Не можна й не врахувати й те, що після більше 600 днів з дня повномасштабного вторгнення виникає необхідність в транспортних засобах.

Механізм вилучення транспортних засобів шляхом рішення військових адміністрацій не знайшов свого визначення, в тому й числі через рішення суддів. У зв'язку з цим в комітеті Верховної Ради було внесено «Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (щодо посилення відповідальності за керування транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції)» [7]. Згідно якого, пропонується: абзац другий частини другої статті 130 викласти в такій редакції: «тягне за собою накладення штрафу на водіїв у розмірі трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права керування транспортними засобами на строк п'ять років та з конфіскацією транспортного засобу, який є у приватній власності порушника, або адміністративний арешт на строк десять діб з позбавленням права керування транспортними засобами на строк п'ять років та з конфіскацією транспортного засобу, який є у приватній власності порушника і на інших осіб – накладення штрафу у розмірі трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією транспортного засобу, який є у приватній власності порушника або адміністративний арешт на строк десять діб з конфіскацією транспортного засобу, який є у приватній власності порушника». Крім цього в абзаці другому частини третьої статті 130 слово «трьох» замінити словом «чотирьох».

Вбачається, що вищезазначені зміни мають бути прийнятими. Водночас і вони не будуть досконалими оскільки важливим аспектом відповідної санкції є «конфіскація транспортного засобу, який є у приватній власності порушника».

Отже, у випадку перебування транспортного засобу не у власності правопорушника вилучити його не буде змоги, що, як вбачається, призведе до можливих зловживань, зокрема:

1. Особи на яких вже раніше складали протоколи по ст.130 КУпАП чи виносили ухвали про притягнення до відповідальності можуть здійснити перереєстрацію транспортних засобів на довірених осіб чи при купівлі одразу реєструвати на довірених осіб.

2. Починаючи із акту агресії із сторони російської федерації у 2014 році при тимчасовій окупації Автономної республіки Крим, частин Донецької та Луганської областей були втрачені бази даних до автотранспортних даних. В подальшому і на сьогоднішній день не можна здійснити перереєстрацію «реальних» власників, що призводить до того, що тому такі транспортні засоби набуваються «за дорученням».

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Неля Шпулак. Практика вилучення авто для ЗСУ в п'яних водіїв на Хмельниччині «не прижилася», – прокуратура. URL: <https://suspilne.media/556925-praktika-vilucenna-avto-dla-zsu-v-panih-vodiiv-na-hmelniccini-ne-prizilasa-prokuratura/> (дата звернення: 29.11.2023).

3. Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2001-05/ed20010220> (дата звернення: 29.11.2023).
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 29.11.2023).
5. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17.05.2012 р. № 4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text> (дата звернення: 29.11.2023).
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n1082> (дата звернення: 29.11.2023).
7. Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (щодо посилення відповідальності за керування транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41467> (дата звернення: 29.11.2023).

Огренич Анна Вікторівна

*студентка 209 СПД групи ННІ №3
Національної академії внутрішніх
справ*

Науковий керівник:

Романенко Людмила Миколаївна
*доцент кафедри конституційного
права
і прав людини, кандидат юридичних
Національної академії внутрішніх
справ*

ВПЛИВ СУЧАСНОЇ НАУКИ НА ПРАВА ЛЮДИНИ

Історія української науки рясніє важкими, іноді трагічними періодами, зумовленими не стільки власне науковими, скільки політичними чинниками. При цьому українські вчені завжди повністю віддавали свої знання, талант, професіоналізм на благо України. Наразі це питання стоїть неабі як гостро, саме тому вітчизняна наука має стати саме тим фундаментальним вкладом розуму і інтелекту, аби щонайшвидше досягти відновлення економіки нашої держави.

Сьогоднішні історичні виклики, з якими стикнулася Україна, дають можливість вибудувати нову систему взаємовідносин науки і суспільства, підвищити її значимість як у науково-технічному прогресі та інноваціях, так і в посиленні обороноздатності країни, прийнятті суспільно-значущих рішень, формулюванні національних стратегій розвитку, воєнних доктрин тощо.

Інновації генерують позитивні структурні зрушення в економіці та суспільстві, сприяють підвищенню продуктивності економіки, посилюють її здатність конкурувати в глобальному середовищі з економіками інших країн світу та забезпечувати стійкі темпи зростання в довгостроковій перспективі.

Постійній модернізації підлягають як технологічні процеси виробництва товарів та послуг, так і інституційна структура суспільства – удосконалення системи державного управління, розвиток правового поля для усіх аспектів життєдіяльності, розвиток громадянського суспільства [1].

Сучасна наука має значний вплив на правову систему та правозастосування в різних аспектах. Ось деякі особливості цього впливу.

Технологічний вплив. Розвиток інформаційних технологій, штучного інтелекту, кібербезпеки та інших технологічних досягнень створює нові правові виклики. Це включає в себе питання про захист персональних даних, інтелектуальну власність в цифровому середовищі та боротьбу з кіберзлочинами.

Біомедицина і генетика. Прогрес в галузі біології та медицини має великий вплив на право в контексті біомедичних досліджень, клонування, генної терапії та інших питань, пов'язаних з біологічними та медичними відкриттями.

Екологія та зміна клімату. Наука надає обґрунтовані дані про зміни в природному середовищі та кліматі. Це вимагає розробки та вдосконалення законів і міжнародних угод, спрямованих на збереження природи та боротьбу з екологічними проблемами.

Етичні питання. Наука ставить перед суспільством етичні дилеми, такі як права людини, дослідження на людях, біоетика та інші питання, які вимагають розвитку етичних стандартів та правових норм [2, с. 35].

Глобалізація і міжнародна співпраця. Сучасна наука і технології дозволяють більше співпрацювати та обмінюватися знаннями на міжнародному рівні. Це призводить до необхідності вдосконалення міжнародного права та створення нових норм для регулювання міжнародних наукових відносин.

Інновації і регулятори. Правова система повинна адаптуватися до швидкого темпу наукових інновацій. Це вимагає створення нових законів та нормативних актів, які враховують ризики та переваги нових технологій.

Посилення наукового доказу в судових процесах. Сучасна наука забезпечує судові процеси більш доказовими та обґрунтованими процесуальними заходами, завдяки чому правосуддя стає більш об'єктивним і справедливим.

Отже, сучасна наука має великий вплив на правову систему, і правова система повинна розвиватися, щоб адаптуватися до змін у суспільстві і науці. Це вимагає співпраці між правниками, науковцями і технологами для забезпечення гармонії між правом і наукою [2, с. 37].

Тенденції впливу сучасної науки на права людини в певних процесах відображають зміни в суспільстві та технологічний прогрес.

Приватність та захист даних. Сучасні технології дозволяють збирати і обробляти великі обсяги особистих даних. Це підвищує обурення щодо приватності. Наука використовується для розробки технічних та юридичних заходів для захисту особистої інформації, включаючи закони про захист даних та кібербезпеку.

Штучний інтелект і автоматизація. Розвиток штучного інтелекту вносить зміни в різні сфери, включаючи робочі місця, освіту та медицину. Це ставить питання про роботу, власність і відповідальність, які потребують нових правових рішень.

Генетичні дослідження та біотехнології. Сучасні наукові досягнення в біології та генетиці породжують етичні і правові питання, пов'язані з генною терапією, клонуванням, генетичною редакцією і правами на генетичну інформацію.

Політичні втручання і кібернетичні загрози. Сучасні наукоємні технології роблять можливими кібератаки та дезінформацію на політичному рівні. Це піднімає питання щодо захисту прав людини на інтернеті та боротьби з дезінформацією.

Медичний прогрес. Наукові дослідження і медичні технології дозволяють досягнення нових рівнів лікування та діагностики. Права людини включають доступ до якісної медичної допомоги та контроль над власними медичними даними.

Боротьба з дискримінацією та нерівністю. Наука використовується для аналізу соціальних та економічних даних, щоб виявити прояви дискримінації та нерівності. Це сприяє розробці політик та законів для боротьби з дискримінацією.

Розглянуті тенденції впливу сучасного наукового прогресу на права людини показують, що наука має значний на них вплив і вимагає розвитку та розробки правових норм і стандартів для забезпечення захисту прав людини в нових умовах. Однією з ключових вимог є збалансований підхід, який дозволить використовувати науковий прогрес для досягнення соціальних, економічних і наукових користей, з одночасним забезпеченням захисту прав та приватності особи.

Правозастосування та правова наука повинні активно співпрацювати з науковими галузями, щоб розробити адаптивні і гнучкі правові рішення, які враховують сучасні виклики і можливості. Важливо також забезпечити, щоб ці нові правові рішення були засновані на принципах справедливості, рівності і загальних правах людини.

У цьому контексті важливим є також посилення міжнародної співпраці та обміну досвідом між країнами, оскільки багато з цих викликів є глобальними за своєю природою і потребують спільних підходів до їх розв'язання.

Загалом, сучасна наука і її вплив на права людини відображають складний і динамічний процес, який вимагає постійного аналізу, адаптації і

співпраці для забезпечення правового захисту та розвитку суспільства в цілому.

Список використаних джерел:

1. Данилишин Б. Про роль національної науки у відродженні України. 2022. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/515894_pro_rol_natsionalnoi_nauki.html
2. Семенюк Едуард Філософія сучасної науки і техніки : підручник / Едуард Семенюк, Володимир Мельник. Вид. 3-тє, випр. та допов. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 364 с.

Овезова Катерина Русланівна

*здобувач вищої освіти 206 н.г. ННІ №1
Національної академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Халюк Сергій Олександрович

*доцент кафедри конституційного права
та прав людини, Національної академії
внутрішніх справ*

доктор юридичних наук, доцент

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Сучасне суспільство характеризується глибокими соціокультурними трансформаціями та змінами, причиною яких стало усвідомлення людством себе єдиною глобальною загальною цивілізацією, що включає такі загальні елементи, як локальні, регіональні та інші. Навколо глобалізаційних процесів точаться дискусії у контексті концепції зіткнення та боротьби цивілізацій, а також з приводу становлення глобальної земної цивілізації в умовах однополюсного світу [1]. Гостроти цій проблемі додає й проблематика розвитку інформаційного суспільства, динаміка якого характеризується яскраво вираженою амбівалентністю.

Модернізація економіки, політики, нові відкриття у сфері технологій і масових комунікацій призводять до прискореної видозміни багатьох соціальних структур, які раніше здавалися непорушними. Ці зміни протікають на тлі інтенсивної глобалізації, підвищення рівня відкритості країн і спільнот у міжнародній сфері, масштабної і різновекторної економічної інтеграції, бурхливого розвитку громадянського суспільства у транснаціональному масштабі. На наших очах руйнуються старі кордони (політичні, економічні, соціальні, культурні, психологічні, адміністративні) і виникають нові політичні та соціальні структури, де складаються нові парадигми соціального буття. Нова соціальна реальність, що створюється на наших очах, вимагає нових форм її усвідомлення, інтерпретації та розуміння[2].

Прикладом розвитку інформаційного суспільства є розвиток віртуальної освіти, форми навчання, яка використовує новітні комп'ютерні

технології як технологічну базу. У сучасному світі стрімко розвиваються форми дистанційної освіти, базовою технологією якої є глобальна мережа Інтернет. Завдяки такому формату багато людей на всіх континентах можуть отримати якісну середню, вищу та професійну освіту, не виходячи з дому. У цій структурі спілкування між викладачами та студентами відбувається через різноманітні Інтернет-сервіси, такі як електронна пошта, телеконференції та передача файлів. Технологія віртуальних обчислень дозволяє значно заощадити час.

А.В.Юхвід стверджує, що доки в роботу задіяні всі органи чуття, реальна інформація, що сприймається за допомогою цих технологій, набуває образної та зрозумілої форми. Сучасне використання технологій віртуальних обчислень і технологій відкривають нові можливості для створення навчання. Такі курси ще більш ефективні завдяки використанню тривимірних зображень і гіпертексту, а також доступу до величезної кількості інформації, записаної на компакт-дисках.

Спільне використання віртуальних обчислювальних технологій і глобальної мережі Інтернет дозволяє учням здійснювати навчання у формі творчого процесу, а також зробити результати навчального процесу доступними для людей у всьому світі в Інтернеті, надаючи нову інформацію. Маючи можливість віддалено спілкуватися з викладачами, студенти, які навчаються в кіберпросторі, мають доступ до необмежених інформаційних ресурсів в Інтернеті.

Понад те, українське законодавство у низці аспектів «відстає» від динаміки змін, що виникають у процесі розвитку інформаційного суспільства в Україні та світі: закріплення правового режиму інформації; формування та використання національних інформаційних ресурсів; запобігання поширенню шкідливої та незаконної інформації глобальними комп'ютерними мережами; підтримка вітчизняної індустрії ІКТ; обмін інформацією в електронному вигляді, насамперед ведення електронного документообігу, надання офіційного статусу електронному документу; врегулювання статусу суб'єктів інформаційних відносин у мережі інтернет; оптимізація режиму діяльності систем електронної торгівлі й оплати; посилення інформаційної безпеки, захисту державних інформаційних ресурсів, захисту персональних даних; створення єдиної системи стандартів з інформаційних технологій, сертифікації засобів інформатизації; підвищення інвестиційної привабливості сфери інформатизації тощо. Необхідною є модернізація та доповнення національної нормативно-правової бази за названими напрямками.

Потребує також негайного розв'язання проблема інтероперабельності (взаємосумісності) різних систем електронного документообігу та електронного цифрового підпису, насамперед тих, що застосовуються в органах державної влади та органах місцевого самоврядування.

В Україні розвиток інформаційного суспільства є одним з пріоритетних напрямів державної політики. Уряд України впроваджує ряд заходів для розвитку інформаційного суспільства, таких як:

1. Розвиток інфраструктури ІТ-технологій.
2. Підготовка кваліфікованих кадрів у галузі ІТ.
3. Стимулювання розвитку ІТ-бізнесу.
4. Забезпечення інформаційної безпеки.

Ці заходи сприяють розвитку інформаційного суспільства в Україні та забезпечують його конкурентоспроможність у світовому масштабі [3].

Глобальні зміни в сучасному світі створюють нові можливості для розвитку інформаційного суспільства. Однак це також створює нові виклики, які необхідно подолати.

Ці виклики включають:

1. Нерівномірність розвитку інформаційного суспільства. Інформаційне суспільство розвивається нерівномірно в залежності від країн і регіонів світу.

2. Ризики нерегульованого розвитку ІТ-технологій. Вони можуть використовуватися для негативних цілей, таких як поширення дезінформації, пропаганда та насильство. Це потребує розробки ефективних механізмів регулювання розвитку ІТ-технологій.

3. Посилення загроз інформаційній безпеці. Кібератаки з використанням ІТ-технологій можуть завдати серйозної шкоди суспільству. Для цього необхідно підвищити рівень інформаційної безпеки.

4. Ці виклики необхідно подолати, щоб успішно розвивати інформаційне суспільство в умовах глобальних змін. Для цього потрібні спільні зусилля уряду, бізнесу та суспільства.

Список використаних джерел

1. Юхименко Н. Динаміка функцій системи освіти у світлі нових тенденцій розвитку людини і суспільства. Українознавчий альманах. 2014. Вип. 17. С. 169
2. Байрачний В. О. Трансформація соціальної відповідальності в динаміці суспільного розвитку. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія. 2016. №2. С. 206
3. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. – К. : НІСД. – 2010. – 64с.

*Пилипенко Анастасія,
студентка I курсу Навчально-
наукового інституту заочного та
дистанційного навчання
Національної академії внутрішніх
справ*

Науковий керівник:

*Чеханюк Леся Володимирівна
старший викладач кафедри
конституційного права та прав
людини Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук*

МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ

У сучасному світі, який все більше переплітається з технологіями, питання захисту прав людини набуває значної актуальності. Цифрова епоха принесла із собою не тільки неймовірні можливості розвитку, але й виклики, пов'язані з використанням інформаційних технологій у сфері прав та свобод особистості. Інтернет, штучний інтелект, аналітичні системи та інші технології надають нові можливості для захисту та порушення прав людини. У зв'язку з цим, міжнародне співтовариство відчуває потребу адаптувати та розширювати механізми захисту прав людини, враховуючи вплив цифрових технологій на наше суспільство. Питання конфіденційності, доступу до інформації, кібербезпеки та інших аспектів стають невід'ємною частиною обговорення щодо забезпечення фундаментальних прав та свобод особи в інформаційній епоху.

В першу чергу, варто зазначити, що на сьогоднішній день прийнято виділяти такі цифрові права, як: право на доступ до інформації; право на доступ до інформаційних платформ і технологій; право на захист персональних даних (особистих і біометричних); право на свободу зібрань та об'єднань онлайн; право на цифрову освіту та доступ до цифрових знань; права, пов'язані із захистом генетичної інформації; права на участь в обороті майна в цифровій сфері; право бути забутим; можливість реалізації особистих, соціальних, економічних, політичних і культурних прав на основі нових технологічних платформ. Такі традиційні і широко використовувані в усьому світі права та свободи людини регулярно трансформуються, збагачуються новими аспектами та змістом, і розділяються на ті, що пов'язані саме з процесом цифровізації [1, с. 23].

Важливе місце захисту прав людини у цифровому просторі обіймає проблема їхньої реальності. Дослідник Л. О. Васечко визначає реальність прав людини як можливість дійсної реалізації, охорони, захисту та поновлення у разі порушення прав особи, що проявляється у відповідних гарантіях [2, с.

124]. Тому наразі одним із актуальних завдань міжнародного права є визначення обсягу, механізмів застосування та забезпечення прав людини у кіберпросторі, а також гарантій захисту таких прав [3, с. 168].

У якості зовнішнього закріплення таких прав та свого роду їхнього гаранта виступають різноманітні міжнародні акти. Тут, перш за все, доречно було б звернути увагу на такий документ, як Рекомендація CM/REC (2014) 6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо Посібника з прав людини для інтернет-користувачів. У ньому викладено наявні стандарти прав людини, а також наведено механізми для їх забезпечення; у вступі акцентується на тому, що ніхто не повинен бути підданий втручанню у використанні своїх прав у онлайн-режимі; тобто посібник призначений для того, щоб ознайомити людей з їхніми правами та обов'язками як користувачів Інтернету. Ще одним надзвичайно важливим актом є Резолюція 32-ої сесії Ради ООН з прав людини під назвою «Заохочення, захист і здійснення прав людини в Інтернеті», яка була прийнята в 2016 році. В ній наголошується на тому, що всі права, як належать людині «офлайн» мають бути забезпечені також і в Інтернет-мережі [4, с. 72].

Щодо інших міжнародних документів, які покликані сприяти міжнародному захисту прав людини в цифрову епоху, тут можна також згадати Рішення Постійної ради ОБСЄ №633 «Сприяння толерантності і свободі ЗМІ в Інтернеті» 2004 року, яке закріплює важливість усесторонньої поваги права на свободу думки та свободу вираження поглядів, що фактично утверджуються за допомогою Інтернету. Також, наприклад, не варто забувати про Вашингтонську декларацію, прийняту в рамках ЮНЕСКО в 2011 р., яка теж закликає держав-членів визнавати та забезпечувати принцип свободи вираження поглядів в Інтернеті та інших інформаційних технологіях аналогічно, як і в традиційних формах медіа [3, с. 169].

Якщо ж розглядати даний процес у контексті регулювання питань, пов'язаних з правопорушеннями в Глобальній мережі, то тут провідну роль відіграє Конвенція про кіберзлочинність, яка була прийнята Радою Європи у 2001 році з метою запобігання правопорушенням в Інтернет-просторі. Зокрема, в ній визначаються різновиди порушень цифрових прав, таких як порушення конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем; кіберзлочини; правопорушення, пов'язані з вмістом; та порушення авторських та суміжних прав. Також детально розглядаються аспекти додаткової відповідальності і санкцій [5, с. 53].

Отже, на основі вищезазначеного ми можемо зробити певні висновки. По-перше, сучасна цифрова епоха визначає нові види прав, що включають у себе концепції конфіденційності, цілісності, доступності даних та систем, а також правопорушення, пов'язані з вмістом та авторськими правами. По-друге, виокремлені проблеми, які стосуються захисту цифрових прав, становлять безпосередню загрозу для прав та свобод користувачів у цифровому середовищі. У зв'язку з цим, надзвичайно важливу роль на сучасному етапі відіграють наявність і дотримання положень певних

міжнародних актів, які регулюють сферу цифрових прав. Це свідчить, зокрема, про важливість глобального підходу до захисту прав людини в цифровому просторі та необхідність співробітництва між країнами та міжнародними організаціями.

Список використаних джерел:

1. Петришин О. В., Гиляка О. С. Права людини в цифрову епоху: виклики, загрози та перспективи. Вісник Національної академії правових наук України. Том 28. № 1. 2021. С. 17-35
2. Васечко Л. О. Еволюція прав людини під впливом процесів глобалізації. Форум права. 2010. № 4. С. 121–126.
3. Яцишин М. Ю. Міжнародно-правовий захист прав людини у кіберпросторі. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право. 2017. Вип. 14. С. 166-174.
4. Бабійчук В. С. Міжнародний захист прав людини у сфері інформаційно-телекомунікаційних технологій. Молодий вчений. 2020. № 10(1). С. 71-73.
5. Кривдіна І., Гайтан В. Проблема нормативного забезпечення захисту прав людини у мережі інтернет: міжнародний досвід та вітчизняні реалії. Філософія та гуманізм. 2020. Вип. 1. С. 51-59.

*Поліщук Поліна Сергіївна,
студентка 2 курсу, група 201 ННІ
№1, Національна академія
внутрішніх справ
Науковий керівник:
Чижов Денис Анатолійович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національна
академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЖІНОК ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Дана проблематика є надзвичайно важливою, оскільки вона стосується забезпечення безпеки та порушень основних прав жінок у сімейному оточенні.

Жіноче домашнє насилля є світовою проблемою, яка стосується суспільства в цілому. Кожна жінка має право жити в безпеці, захищеності та гідності, але, на жаль, домашнє насилля перешкоджає їм реалізувати ці права. Насилля може приймати різні форми, включаючи фізичне, емоційне, сексуальне та економічне. Саме ці форми насилля поступово руйнують життя жінок, їх фізичне та психологічне здоров'я і мають серйозні соціальні наслідки.

Забезпечення захисту прав жінок від домашнього насилля має стати нашим пріоритетом, оскільки це має великий потенціал покращити становище жінок і всього суспільства. Моя доповідь спрямована на дослідження причин

і наслідків домашнього насилля, оцінку ефективних стратегій його запобігання та захисту жертв, а також розгляд можливостей глобальної співпраці для більш ефективного розв'язання цієї проблеми.

Робота базується на проведенні емпіричних досліджень, аналізі статистичних даних, а також на вивченні міжнародних норм та принципів, пов'язаних з правами людини. Ми прагнемо виявити головні труднощі у запобіганні домашнього насилля та забезпеченні захисту жінок, щоб розробити рекомендації та стратегії, спрямовані на подолання цієї проблеми. Основною метою даної доповіді є привернення уваги до проблеми домашнього насилля проти жінок та сприяння обміну знаннями та ідеями з метою розробки більш ефективного підходу для її вирішення.

Від 01 листопада 2022 року увійшла до чинності Конвенція Ради Європи «Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», іншими словами Стамбульська конвенція, яка спрямована на захист, запобігання та протидію насильству стосовно жінок та домашньому насильству.

Даний документ спрямований на:

- a) захист жінок від усіх форм насильства й недопущення, кримінальне переслідування та ліквідація насильства стосовно жінок і домашнього насильства;
- b) сприяння ліквідації всіх форм дискримінації стосовно жінок та заохочення дійсної рівності між жінками та чоловіками, у тому числі шляхом надання жінкам самостійності;
- c) розробка всеосяжних рамок, політики та заходів для захисту всіх жертв насильства стосовно жінок і домашнього насильства та надання їм допомоги;
- d) заохочення міжнародного співробітництва з метою ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства;
- e) забезпечення підтримки та надання допомоги організаціям та правоохоронним органам в ефективному співробітництві для прийняття комплексного підходу до ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства. [4, ст.1, п.1]

Жінки всього світу стають жертвами зґвалтувань та зазнають побутового насилля, до того ж, масштаби та істинна природа такого насильства інколи приховані від оточення та уваги. Домашнє насильство – проблема, яку досить складно досліджувати. Оскільки фізичне, сексуальне, психологічне, економічне насильство однієї або кількох людей над іншою у сімейних відносинах може мати приховані форми. Інколи як агресор, так і потерпілий, вважають свої стосунки «нормальними» та досить «адекватними». Нерідко люди навіть не розуміють, що зустрічаються саме з домашнім насильством. Існує думка, що домашнє насильство це лише застосування фізичної сили та тілесного контакту. Однак насправді воно може бути не лише фізичним чи сексуальним. Це і психологічний тиск – образи, залякування, заборона спілкуватися зі своїм оточенням, приниження, ігнорування почуттів особи, і

економічні обмеження — заборона працювати чи навчатися, контроль сімейного бюджету, позбавлення житла тощо.

Слід звернути увагу що саме в собі приховують різні види насильства. Фізичне насильство це коли вас б'ють чи штовхають, не випускають з власного дому або не пускають до нього, змушують до вживання алкоголю чи наркотиків, вам погрожують позбавити життя чи навмисно створюють ситуації, які можуть становити загрозу вашому здоров'ю та безпеці, проти вашої волі вас переміщують у межах однієї держави або за кордон із застосуванням сили, погроз чи обману. Сексуальне - коли вас примушують до небажаних статевих стосунків, торкаються до інтимних частин вашого тіла без згоди тощо. Психологічне – коли вами маніпулюють задля власної вигоди. Економічне - коли вам забороняють працювати, у вас вилучають ваші власні кошти, особисте майно пошкоджують або ламають, вам незаконно обмежують доступ до житла чи позбавляють його тощо. [5]

За даними МВС, у першому півріччі 2020 року до поліції надійшло на 48% більше звернень за захистом від домашнього насильства, ніж за такий самий період 2019 року – понад 101,5 тис. проти 68,4 тис. При цьому страждають від домашнього насильства не лише жінки, а й чоловіки, діти, батьки, інші члени родини. [3]

В Україні за домашнє насильство введена кримінальна відповідальність. Кривдникам можуть загрожувати громадські роботи, арешт до 6 місяців, обмеження волі до 5 років або позбавлення волі до 2 років, а також спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству, зокрема: терміновий заборонний припис стосовно кривдника; обмежувальний припис стосовно кривдника. Проте на жаль тільки завдяки існуючим покаранням проблема насильства над жінками нікуди не зникне, як вже вказувалося вище, з кожним роком насилля прогресує та розповсюджується.

Хоча насильство над жінками поширене в Україні (зокрема, якщо говорити про жінок, які мали або мають партнера, то психологічного насильства з боку партнера зазнали дві з трьох жінок, а фізичного — кожна четверта жінка), більшість таких жінок не звертається до поліції або інших організацій. Перепоною цьому стають сором і/або, страх перед кривдником, брак довіри до організацій, які мають надати жертвам підтримку й відповідні послуги, а також низький рівень обізнаності щодо прав та можливостей ними скористатися. Майже половина жінок, які повідомили поліцію про випадки насильства, лишилися незадоволеними результатом такого звернення. [1, с. V]

Один із ключових аспектів боротьби з цим соціальним злом - освіта та підвищення обізнаності. Україна має розвивати широкомасштабну інформаційну та освітню кампанію, яка підніме свідомість суспільства щодо обсягу проблеми, наслідків насильства та інших аспектів. Важливим є також підтримка активних жінок та жіночих організацій, які беруть участь у боротьбі з насильством та пропагують рівність та правдиву репрезентацію жінок у суспільстві.

Необхідно також покращити доступ до умов тимчасової підтримки, яку можуть надати жінкам на даний час, коли вони знаходяться у найбільш вразливому стані. Потрібно враховувати та допомагати зі самостійним фінансовим забезпеченням постраждалих жінок, шляхом надання можливостей для трудової зайнятості та професійного розвитку.

Важливо зазначити, що боротьба з домашнім насильством - це колективна відповідальність. Уряд, правоохоронні органи, громадські організації та громадяни повинні спільно працювати, щоб забезпечити безпеку жінок від насильства та надати їм надійну та справедливу підтримку, адже домашнє насильство є одним із найаморальніших та неприпустимих явищ, яке може лише загострюватися і при цьому залишатися невидимим.

Таким чином, розгляд належної ретельності є істотним для будь-якої оцінки конструктивного знання. Для того, щоб провести таку оцінку, слід брати до уваги конкретні умови домашнього насильства, а також вимогу належної ретельності у швидкому розслідуванні випадку домашнього насильства і наданні захисту жертві. У ході розслідування потрібно переконатися, чи були раніше випадки знущань; попередньо заявлені випадки; судимості винуватця; володіння, використання чи доступ до зброї, наявність дітей, погрози на адресу жертви, а також ознаки проблем психічного здоров'я, наркотичної чи алкогольної залежності — всі ці фактори впливають на проведення оцінки ризику смертельних наслідків. У рамках цього можна виявити співпадіння фактів та доказів, на які покладається аргументація щодо порушення матеріального аспекту статті 2 або 3 Конвенції та неможливістю вжити належних слідчих та запобіжних заходів у відповідь на попередній інцидент, який сам по собі породжує процесуальне порушення статті 3 Конвенції. [2, с.8]

Докази примусової поведінки, присутні в ситуаціях домашнього насильства, є важливим фактором, яким повинні керуватися органи влади. Примусова поведінка може являти собою як фізичну, так і не фізичну загрозу. Докази відносин, за яких потерпіла жінка була змушена підкоритися винуватцю, релевантні для визначення існування примусової поведінки, яка зробила б згоду недійсною. Підкорення може бути зумовлене різноманітними ситуаціями, в тому числі тими, у яких потерпіла особа має будь-які залежні стосунки (сімейні чи особисті, фінансові, юридичні або професійні) з винуватцем.

Фундаментально важливим є запровадження гендерної ситуації щодо домашнього насильства. З першопричинами та проявами такого насильства можна ефективно боротися, тільки якщо ті, хто відповідає за його запобігання, розуміють його гендерний характер, який був неунікно присутній. Гендерно-зумовлене насильство це – надзвичайно серйозна проблема. Щоб змінити ситуацію на краще, думаю, треба продовжувати працювати на різних рівнях і у різних форматах, продовжувати покращувати застосування існуючого законодавства та усувати його недоліки.

Застосування гендерної перспективи вимагає особливої уваги не лише до структурних нерівностей між жінками і чоловіками, а й до гострої вразливості жертв домашнього насильства, а також до гендерних стереотипів, які надто часто застосовують до очікуваної поведінки жертв домашнього насильства та підозрюваних, у тому числі у разі подружнього зґвалтування. Особливий обов'язок покладений на національні слідчі органи та суди, а також регіональні та міжнародні суди і механізми — застосовувати гендерну перспективу в усіх питаннях, що стосуються домашнього насильства, для ефективної боротьби з системним характером цих порушень. [2, с.16]

Необхідно вжити невідкладних заходів для зміни ситуації домашнього насильства над жінками. Співпраця між урядом, правоохоронними органами, соціальними службами та громадськими організаціями є критично важливою для забезпечення адекватного захисту прав жінок. Необхідно забезпечити достатній бюджетний ресурс для реалізації програм та проектів, спрямованих на попередження домашнього насильства та надання підтримки жінкам, які з ним стикаються. Також потрібно зосередитися на підвищенні освіти і свідомості громадян щодо прав жінок і негативного впливу домашнього насильства на саму жертву та суспільство загалом. Широка кампанія з просвітництва та освіти може допомогти змінити настанови щодо ставлення до жінок, розповсюджувати інформацію про ресурси та послуги, доступні жертвам насильства.

Список використаних джерел:

1. Дослідження насильства над жінками в Україні. Проведено під керівництвом ОБСЄ. «Добробут і безпека жінок»
2. Керівництво Європейського центру захисту прав людини (ЄЦЗПЛ) щодо ведення судових справ про насильство стосовно жінок.«Домашнє та сексуальне насильство». Написане і підготовлене Європейським центром захисту прав людини Мідлсекський університет, Лондон Грудень 2020 р.
3. Офіційний вебпортал Міністерства юстиції України: Правова допомога постраждалим від домашнього насильства URL: <https://minjust.gov.ua/>
4. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція), від 01.11.2022, 2319-IX
5. Офіційний вебпортал МВС України URL: <https://mvs.gov.ua/>

*Пономаренко Євгенія Василівна,
студентка 2 курсу, група 201 ННІ
№1, Національна академія
внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Чижев Денис Анатолійович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національна
академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Право на охорону здоров'я є одним з ґрунтових соціальних прав людини і громадянина, оскільки здоров'я – це стан повного соціального благополуччя, яке повністю пов'язане з людиною. Саме держава визнає право громадян України на охорону здоров'я і забезпечує його захист.

Захист права на охорону здоров'я та діяльність, пов'язана зі зміцненням і підтримкою здоров'я, вимагають постійної підтримки з боку держави, яка має вживати всіх необхідних заходів для сприяння збереженню та покращенню здоров'я кожного та запобігання будь-яким формам порушення здоров'я громадян.

Основою захисту прав людини в охороні здоров'я є виникнення правового конфлікту в контексті надання медичної допомоги. Під таким різновидом конфлікту розуміється зіткнення протилежних інтересів, що впливає з особливостей реалізації правового статусу суб'єкта медико-правових відносин. Суб'єктами юридичного конфлікту в сфері надання медичної допомоги виступають фізичні (пацієнт, законний представник, медичний працівник, лікар, що займається приватною практикою тощо) і юридичні (наприклад, заклад охорони здоров'я, орган управління охороною здоров'я) особи [1].

Право на охорону здоров'я є фундаментальним правом кожної людини і грає важливу роль в сучасному українському суспільстві. Україна здійснила певні кроки для забезпечення цього права, але також стикається із викликами і завданнями на шляху до повного захисту прав людини на охорону здоров'я. Права людини в галузі охорони здоров'я в Україні захищені цілою низкою ратифікованих міжнародних документів, зокрема, такими як: Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Конвенція про права інвалідів, Конвенція про права дитини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Європейська соціальна Хартія. Національне законодавство базується передусім на Конституції України, Законах України, серед яких провідну роль відіграє Закон України «Основи законодавства

України про охорону здоров'я», постановах Кабінету Міністрів України, відомчих нормативно-правових актах[1].

Загалом, права пацієнтів у сфері надання медичних послуг включають в себе: право на недоторканність приватного життя, інформацію, життя та якісне лікування, а також свободу від дискримінації, тортур і жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження.

Зміст конституційного права на охорону здоров'я деталізується у Розділах I і II Конституції України. У ст. 3 Основного Закону чітко зазначено: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [2]. Дані цінності та їх забезпечення складають основний напрямок діяльності держави. Скасування або обмеження прав людини суворо забороняється, окрім випадків, що тимчасово можуть встановлюватися в умовах надзвичайного чи військового стану.

У попередньому конституційному приписі здоров'я визначено як цінність і первинну та вихідну передумову життєдіяльності кожної людини. Тому із численних прав, які передбачає Основний Закон нашої держави, можна виділити право людини на охорону здоров'я як право, яке гарантує її фізичне існування і є умовою забезпечення здійснення всіх інших прав людини. Законодавство України визначає здоров'я як стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів (ст. 93 «Основ законодавства України про охорону здоров'я») [3].

Окрім вище зазначеної статті, ст. 49 Конституції України встановлює, що кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Держава сприяє створенню умов для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно. Однак, постає питання, хто саме цей «кожен»: громадянин України, іноземний громадянин, апатрид чи біпатрид, особа без громадянства. Після аналізу нормативно-правових актів із питань правового положення іноземців та численних міждержавних та міжнародних актів, конвенцій, угод, виходить, що норми Конституції щодо охорони здоров'я стосуються всіх осіб, незалежно від їх громадянства чи відсутності такого. Але питання їх безоплатності набагато складніше. Усе зрозуміло стосовно громадян України, які проживають у країні. Саме для них «у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно» (ч. 3 ст. 49) [2].

У законодавстві України, котрі гарантують захист прав людини на охорону здоров'я, слід виділити Цивільний кодекс України (далі – ЦКУ). Ст. 283 ЦКУ вказує, що фізична особа має право на охорону її здоров'я та охорона здоров'я забезпечується системною діяльністю державних та інших організацій, передбаченою Конституцією України та законом [4].

Конституцією також передбачено, що «охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм».

Кажучи про гарантії захисту права на охорону здоров'я, слід відзначити, законодавством закріплено, що держава має обов'язок створювати умови для доступного для усіх громадян та відповідного медичного обслуговування, надання безкоштовної медичної допомоги в медичних установах охорони здоров'я.

Охорону здоров'я, безпосередньо, здійснюють такі види установ, як: науково-медичні, лікувально-профілактичні, фізкультурно-оздоровчі, аптечні, санаторно-курортні, санітарно-профілактичні та інші. Крім того, держава заохочує та забезпечує індивідуальну підприємницьку діяльність у сфері охорони здоров'я.

Різноманітні соціально-економічні, медико-санітарні, оздоровчо-профілактичні програми охорони здоров'я забезпечуються відповідним державним фінансуванням. Держава бере на себе зобов'язання з реалізації прав в сфері охорони здоров'я в ході створення розширеної мережі установ охорони здоров'я, надання громадянам однакового рівня медико-санітарної допомоги, здійснення загального контролю та нагляду в сфері охорони здоров'я, притягнення до відповідальності за порушення прав та законних інтересів громадян в цій сфері [5].

Конституційні норми дають нам змогу виявити сукупність факторів, що складають систему охорони прав здоров'я людини, це: - право на вибір лікаря та медичної установи; - право на згоду або відмову від медичного втручання, на повну інформацію стосовно характеру медичного втручання; - право на медичну таємницю стосовно встановленого діагнозу, незалежну медичну експертизу; - право на відшкодування збитків, спричинений внаслідок неналежного надання медичної допомоги, тощо.

Таким чином, захист прав людини на охорону здоров'я в Україні вимагає постійних зусиль з боку влади, громадських організацій і громадян. Конституцією України та міжнародними договорами визначено, що: особа незалежно від раси, віросповідання, політичних переконань, економічного і соціального статусу, має повне право на найвищий досяжний рівень здоров'я. Для покращення реалізації права людини на здоров'я, та в разі порушення забезпечити можливість його судового захисту, держава повинна вжити всіх можливих заходів.

Список використаних джерел:

1. Права людини в сфері охорони здоров'я : практич. посібник / За наук. ред. І. Сенюти. – Львів : Вид-во ЛОБФ «Медицина і право», 2012.
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1996. - № 30. - С. 141. (В редакції станом на 01.01.2020).
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801 URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.

4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (зі змінами та доповненнями)

URL:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/43515?test=XX7MfyrCSgkyy/jIZieeZ226HI45Ms80msh8Ie6>

URL:<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/28570/1/21.doc.pdf>

Пятецька Сніжана Олександрівна
здобувач вищої освіти 206 н.г. ННІ №1
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Халюк Сергій Олександрович
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національної
академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Вторгнення РФ на територію України з метою загарбання територій та окупації влади тягне за собою величезну кількість наслідків: зруйновані будинки, знищені культурні та архітектурні пам'ятки, вбиті ракетними атаками громадяни України та інших країн, що на цей час перебували в Україні. У зв'язку з цим Президент Володимир Зеленський підписав Указ № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні».

Військове командування разом із Міністерством внутрішніх справ України, іншими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування має забезпечити передбачені Законом України «Про правовий режим воєнного стану» заходи й повноваження, необхідні для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави. ^[1]

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»: воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. ^[2]

У зв'язку із запровадженням в Україні воєнного стану тимчасово можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини та громадянина,

передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, а також впроваджуватися тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб.

Обмеження певних визначених Законом прав людини і громадянина зроблено з метою забезпечити збереження життів громадян та зберегти цілісність території України.

Якщо у мирний час надання мобільного телефону для перевірки це добровільна справа, що лише в окремих випадках відбувається лише за відповідного рішення суду, то під час воєнного стану право громадян на таємницю листування, телефонних розмов та іншої кореспонденції обмежується.

У постанові Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 року №1456 затверджено перелік осіб, які мають право на перевірку документів у осіб, огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, під час воєнного стану. Цим правом наділені працівники Національної поліції, Служби Безпеки України, Національної гвардії, Державної прикордонної служби, Державної міграційної служби, Державної митної служби та Збройних сил України.

Згідно зі статтею 114² Кримінального кодексу України, передбачена також кримінальна відповідальність за несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану. Такі дії, залежно від частини цієї статті, караються позбавленням волі на строк від трьох до дванадцяти років.

Окрім можливості бути притягнутим до кримінальної відповідальності, поширення такої інформації в соціальних мережах, публікація її в пресі чи повідомлення стороннім особам може призвести до ворожих авіа- чи ракетних ударів по місцях скупчення українських військовослужбовців, що завдає непоправної шкоди обороноздатності країни. При цьому страждає і цивільне населення, руйнується інфраструктура та завдаються збитки економіці держави.

Щоб покращити механізм захисту прав людини під час воєнного стану, Україна може Ратифікувати Римський статут Міжнародного кримінального суду. Основний зміст Римського статуту МКС полягає у створенні міжнародної юридичної системи для переслідування осіб, які вчинили злочини проти миру, людства та воєнних злочинів. Так як в Кримінальному кодексі України немає такого поняття як «злочини проти людяності», значно складніше притягнути рф до кримінальної відповідальності за злочини, які вчиняються на території України. Ратифікація мала б полегшити цю процедуру, враховуючи те, що Україна тісно співпрацює з Міжнародним кримінальним судом. Він [статут] забезпечує можливість переслідування осіб,

які вчинили злочини проти миру, людства та воєнні злочини, тим самим забезпечуючи правовий захист громадян.

Механізм притягнення рф до кримінальної відповідальності за вчинення геноциду українського народу постійно удосконалюється. Саме тому важливо встановлювати особу кожного російського військовослужбовця, керівника та командирів, адже таким чином буде значно простіше притягнути їх до відповідальності у Міжнародному кримінальному суді.

Список використаних джерел:

1. Президент України. Президент підписав указ про запровадження воєнного стану в Україні, Верховна Рада його затвердила / ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ // Офіційне інтернет-представництво. 2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-ukaz-pro-zaprovadzhennya-voennogo-stanu-73109>.
2. Закон України \"Про правовий режим воєнного стану\". 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
3. Конституція України : Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

***Ружнілова Вікторія Віталіївна**
студентка 2 курсу, група 201 ННІ
№1, Національна академія
внутрішніх справ
Науковий керівник:
Чижев Денис Анатолійович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національна
академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Під час воєнного стану, який є особливо тяжким періодом для України та значно ускладнюється одночасним етапом реалізації прагнень нашою державою відновити економіку внаслідок загострення пандемічної нестабільності, а також через глобальну макроекономічну дестабілізацію, важливим фактором є дотримання прав людини. За умов кризи, людські ресурси, будучи носіями унікальних знань, вмінь та досвіду, залишаються ключовими факторами, що необхідні країні для збереження безперервності роботи економічного, політичного і соціального секторів. Відповідно, права і свободи людини є найвищою цінністю, проте їх характерною ознакою, як принципово важливої риси прогресивного суспільства, є історична нестійкість, мінливість та підпорядкованість соціально-економічним

процесам у державі, що суперечить ustalеним принципам гуманізму, однак залишається характерним в умовах війни.

Права людини в умовах війни – це невід’ємна від прогресивного сучасного соціуму цінність; вона виступає ключовим об’єктом конституційного і нормативно-правового регулювання, що є безумовною функцією національного законодавства.

Аспектам реалізації прав людини в умовах воєнного стану приділено праці багатьох дослідників сучасності. Активні дискусії навколо проблематики тривають, оскільки питання набуло актуальності та стало важливим для України в контексті збереження людського потенціалу під час збройної агресії з боку Російської Федерації. Зокрема, проблематика реалізації прав людини всебічно досліджена у працях О.Прієшкіної, М.Ковалів [1], Т.Заворотченко, А.Олійника, Л.Демидової, В.Свердліченко [2], О. Буханевич, А.Мерник, О.Петришин [3], В.Пилипенко, П.Пилипишина, Н.Раданович [4], С.Кузніченко [5] та ін.

Так, М.Ковалів детермінує важливість процесів визнання і реалізації прав людини в умовах сучасного прогресивного суспільства. Узагальнюючи загальну практику реалізації прав громадян, науковець отримав висновок, що існує прямий зв’язок між розвитком держави, суспільства та організаційно-правового механізму забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина; цей зв’язок «виражається в тому, що в тоталітарній державі з нестабільною політичною і економічною обстановкою не може бути досконалого організаційно-правового механізму забезпечення захисту прав людини» [1, с. 75]. Відповідно, якість життя громадян, навіть в умовах воєнного стану, безпосередньо залежить від досконалості правового регулювання прав кожного із вище окреслених суб’єктів правовідносин.

В. Свердліченко досліджує актуальний феномен зловживання правом на честь, гідність та ділову репутацію в умовах воєнного стану. Визначено, що зловживання правом є одним із найпопулярніших способів затягування судових процесів в умовах дії спеціального/воєнного правового режиму. Проте, в ході перманентних досліджень проблематики науковець доводить, що зловживання правом на честь, гідність та ділову репутацію в умовах війни унеможлиблюється, зокрема призначення права проявляється через «усвідомлювання кожною особою своєї цінності, суспільної значущості та моральної рівності поряд з іншими особами», навіть в умовах війни [2, с. 359].

Організаційні аспекти впорядкування суспільних відносин, що виникають у зв’язку з надзвичайними та військовими ситуаціями, досліджують О.Буханевич, А.Мерник, О.Петришин. Як зазначають науковці, воєнний стан, будучи одним із проявів введення спеціального правового режиму, передбачає застосування сукупності специфічних правових засобів, які визначають права людини, надають громадянам певні дозволи, заборони чи обмеження, при цьому, акцентуючи свою увагу на регуляторних функціях правових інструментів чи конкретного правового режиму [3, с. 77]. Окрім того, аспектам реалізації прав і свобод людини під час збройних конфліктів

відведено значну увагу у працях В.Пилипенко, П.Пилипишина, Н.Раданович. Науковці здійснили ретроспективний аналіз прав людини у рамках міжнародного права прав людини та у рамках міжнародного гуманітарного права [4, с. 46-47], узагальнили еволюцію прав людини в умовах збройного конфлікту, що розпочався в Україні у 2014 році, а також визначили перспективність подальших трансформацій в умовах сьогоденних подій.

С. Кузнiченко, О. Буханевич, А.Мерник також досліджують зарубіжний досвід реалізації прав людини в умовах воєнного стану. В ході детермінування різних аспектів забезпечення реалізації прав громадян науковці визначили, що в умовах озброєної агресії актуалізуються імперативні методи, зокрема у формах екстреного порядку регулювання суспільних відносин, іноді спираючись на засоби примусу [5, с. 64].

На сьогоднішній день проблематика є детально дослідженою вищезазначеними науковцями, обізнаними та компетентними в питаннях реалізації прав людини в умовах війни чи воєнного стану. Однак, питання актуалізується внаслідок тих жахливих подій, що відбуваються на теренах сучасної України, а, відповідно, вимагає нових досліджень, обґрунтувань і узагальнень.

Стаття 3 Конституції України регламентує, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [6]. Права громадян та їх гарантії відображають зміст, функціональні обов'язки і стратегічну спрямованість діяльності держави, яка, як учасник соціально-економічних відносин, не лише зобов'язана виконувати певні функції, а й нести відповідальність перед людиною за свою діяльність. Таким чином, утвердження і забезпечення прав та свобод людини є головним обов'язком держави, в тому числі в умовах воєнного стану. Конституція, будучи найвищим законом в Україні та маючи потужний регуляторний потенціал, надає пріоритет правам людини над потребами чи інтересами держави, що є свідченням модифікації відносин між зазначеними суб'єктами та стверджує про виведення на якісно новий рівень механізму реалізації прав громадян в умовах сучасного соціуму.

Цікавою практикою детермінування прав людини як соціальної категорії є теорія, яку розробив французький юрист чеського походження Karel Vařák. Він стверджував про існування декількох поколінь прав людини, що виникли в ході їх еволюції [7, с. 41]. Така теоретична концепція, з огляду на контекст введеного воєнного стану в сучасній Україні, є особливо важливою, оскільки підтверджує існування цілого спектру прав громадян, які були історично сформовані та не можуть бути відібрані у людини навіть за умови озброєного конфлікту.

Автономність людини в умовах війни – це її право на відстоювання власної думки, громадянської позиції; «це визнання права людини на формування та збереження особистісного, суверенного простору, який необхідний для кожної особи задля незалежного волевиявлення, самовизначення, що ґрунтується на альтернативному виборі норм моралі,

релігії, права, і має бути гарантовано захищений від втручання інших суб'єктів, зокрема держави» [8].

Теорія права свідчить про існування сукупності прогресивних концепцій, які лише підтверджують високу значимість конституційних прав, визначених із врахуванням ментальності громадян, унікальності нації та стратегічних пріоритетів. Умови воєнного стану спричиняють специфічні обмеження для життєдіяльності громадян, проте вони в жодному разі не стосуються скасування таких безумовних прав, як [6, ст. 64; 9, ст. 20]: рівність громадян щодо конституційних прав і свобод та рівність перед законом (ст. 24); заборона позбавлення громадянства, права зміни громадянства (ст. 25); невід'ємне право на життя (ст. 27); право на повагу до гідності людини (ст. 28); право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29); право направляти індивідуальні/колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових/службових осіб цих органів (ст. 40); право на житло (ст. 47); рівні права і обов'язки подружжя у шлюбі та сім'ї; рівні правадітей (ст. 51, 52); право на судовий захист (ст. 55); право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 56); право знати свої права і обов'язки (ст. 57); незворотність дії в часі законів, нормативно-правових актів (ст. 58); право на професійну управничу допомогу (ст. 59); право не виконувати явно злочинні розпорядження чи накази (ст. 60); право не бути двічі притягненим до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення (ст. 61); презумпція невинуватості (ст. 62); право не давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом (ст. 63).

Постає питання: які обставини можуть спричинити обмеження прав громадян і чому саме в умовах війни, коли стійкість суспільних взаємозв'язків і так втрачає свою силу, а рівень загальнонаціональної деморалізації набуває безпрецедентних показників, відбувається обмеження прав людини? А пов'язані такі обмеження із потребою щодо зниження суб'єктивного впливу на стратегію врегулювання збройного конфлікту. Зокрема, відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан – це «особливий правовий режим, що вводиться в державі чи в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності, територіальній цілісності країни» [9]. Беззаперечним є той факт, що більшість цивільних громадян не володіють навіть базовими навичками реалізації

заходів, необхідних задля протидії агресору, а їх судження ґрунтуються переважно на суб'єктивних поглядах, індивідуальних інтересах чи власних спостереженнях, які можуть суперечити стратегії і тактики ведення бойових дій. Це зумовлює потребу в обмеженні прав громадян у певних аспектах, проте повністю унеможлиблює порушення визначених Конституцією базових прав і свобод. Важливим джерелом прав людини в контексті міждержавних конфліктів, зокрема в актуальних умовах жорстких проявів збройної агресії Російської Федерації в Україні, є міжнародне гуманітарне право (далі –МГП) або право збройних конфліктів. Це саме та галузь міжнародного права, що визначає ключові норми і принципи захисту прав людини, містить обмеження щодо застосування насильства під час збройних конфліктів, висуваючи такі вимоги [10, с. 1]: □ по-перше, щадити тих, хто не бере або припинив брати безпосередню участь у воєнних діях; □ по-друге, обмежувати насильство обсягом, необхідним для досягнення мети конфлікту, а вона може полягати (незалежно від причин, через які конфлікт розпочався) лише у тому, щоб послабити військовий потенціал супротивної сторони. Специфіка захисту прав людини закладена у ключових нормах МГП, одна із яких відома як «декларація (застереження) Мартенса». Це положення вперше було включене до преамбули Гаазької конвенції про закони і звичаї сухопутної війни 1899 р. на пропозицію юриста-міжнародника та дипломата Ф.Ф.Мартенса, і пізніше стало самостійною нормою, яка з редакційними змінами включалась до наступних конвенцій з МГП. Її було включено до статей, присвячених правовим наслідкам денонсації Женевських конвенцій I-IV (ст. 63/62/142/158), а також до п. 2 ст. 1 Додаткового Протоколу до Женевської конвенції I, де декларацію Мартенса викладено у такій редакції: «У випадках, не передбачених цим Протоколом або іншими міжнародними угодами, цивільні особи та комбатанти залишаються під захистом і дією принципів міжнародного права, що походять зі сталих звичаїв, з принципів гуманності та з вимог суспільної свідомості» [10, с. 3].

Отже, у ході дослідження було визначено, що права людини в умовах воєнного стану – це найвища цінність, історично невід'ємні права громадян, що одночасно акцентують увагу на: 1) з одного боку, безумовній цінності людини, а також необхідності її підтримки у складних обставинах; 2) з іншого боку, обмеженні впливу громадян на стратегію і тактику вирішення збройного конфлікту, зокрема завдяки унеможливленню прийняття суб'єктивних рішень чи неефективних дій громадянами. В Україні основу правової бази формують саме конституційні права, які за своєю сутністю є і політичними, і економічними, і солідарними. Їх скасування неможливе незалежно від правового режиму, що запроваджено у державі. Серед не менш важливого джерела права в умовах війни є міжнародне гуманітарне право.

Ключова сукупність прав людини відображена у Конституції України та детермінована у науковій роботі. Проте, життєдіяльність громадян в умовах воєнного стану є особливо важким періодом для України, а тому концепції та

практика реалізації прав людини вимагають вдосконалення, що зумовлює перспективність проблематики та формує вектори для подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Ковалів М.В. Захист прав і свобод людини та громадянина як одне із завдань держави. Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції: мат. доп. учасників VII-го Всеукраїнського круглого столу. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 74–77.
2. Сverdlichenko V. P. Аналіз категорії «зловживання правом на честь, гідність та ділову репутацію» в умовах надзвичайного або воєнного стану. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. No 5. С. 356–361. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.119930>
3. Bukhanevych O.M., Mernyk A.M., & Petryshyn O.O. Approaches to understanding the category “special legal regimes”. Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine. 2021. No28(1). pp. 71–78. DOI:10.37635/jnalsu.28(1).2021.71-78
4. Pylypenko V.F., Pylypyshyn P.B., & Radanovych N.M. Features of legal regulation of human rights in armed conflicts. Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine. 2021. No28(1). pp. 43–51. DOI: 10.37635/jnalsu.28(1).2021.43-51
5. Bukhanevych O.M., Kuznichenko S.O., & Mernyk A.M. Foreign experience unconstitutional and legal regulation of restrictions on human rights in conditions of emergency and martial law. Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine. 2021. No28(2). pp. 55–65. DOI:10.37635/jnalsu.28(2).2021.55-65
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 No254к/96-ВР. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
7. Малоожон О.І. Четверте покоління прав людини в контексті української сучасності. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. No 12. С. 41–44. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-12/6>
8. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 No389-VIII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/389-19>
9. Бунчук О. Новітні людські права: прийняти не можна заборонити. Available at: <https://law.chnu.edu.ua/novitni-liudski-prava-priyniaty-nemozhna-zaboronyty/>
10. Гнатковський М.М. Повага до прав людини в умовах збройного конфлікту в Україні застосування судами норм міжнародного гуманітарного права та стандартів захисту прав людини, Київ. 2017. С. 22. Available at: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/Report_Respect-for-HR-in-Conflict_Gnatovsky_UKR.pdf .

*Салимонов Ілля Ігорович,
студентка 2 курсу, група 201 ННІ
№1, Національна академія
внутрішніх справ
Науковий керівник:
Чижов Денис Анатолійович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національна
академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАВО ЛЮДИНИ ВІЛЬНО КОРИСТУВАТИСЯ РІДНОЮ МОВОЮ У СУСПІЛЬНОМУ ТА ПРИВАТНОМУ ЖИТТІ

Право людини на вільне користування будь-якою мовою у суспільному та приватному житті є однією з фундаментальних складових гідності та основних прав людини. Це право визнає не лише важливість комунікації як елементу соціального взаєморозуміння, але й відображає унікальність та різноманіття культур, що становлять невід'ємну частину світового спадку.

Вільність обирання мови, якою користується людина, у суспільних і приватних сферах, покликана сприяти розвитку особистості, збагаченню культурного досвіду та зміцненню соціального взаєморозуміння. Це право, як основоположний принцип, визнається міжнародними документами та правовими актами, що закріплюють права людини, а також підтримується та захищається на різних рівнях національного та міжнародного законодавства.

Забезпечення можливості вільного вибору мови сприяє створенню відкритого та толерантного суспільства, де кожен індивід може виражати свою ідентичність та переконання. Це право, нероздільне від загального принципу рівності та недискримінації, визнає важливість культурної різноманітності як джерела збагачення для глобальної спільноти. Вільність користування мовою не тільки виражається у тексті закону, але й має бути втілена у реальному житті через активну підтримку та захист з боку влади та громадянського суспільства. Виконання цього права сприяє розбудові гуманістичного суспільства, де різноманіття мов вважається джерелом сил та можливостей для кожного члена спільноти.

Розгляд Загальної декларації прав людини та інших міжнародних інструментів є ключовим для розуміння та визнання суті права на свободу мови. У Загальній декларації прав людини, стаття 19 проголошує: "Кожен має право на свободу думки, совісті та вираження своїх думок словом або письмом." Це визначення визначає не лише свободу висловлення, але й право вибору мови для цього висловлення. [1, с.760]

Визнання права на свободу мови є невід'ємною частиною захисту загальних прав людини. Свобода висловлення дозволяє людині виражати свої переконання, висловлювати думки та участь у громадському діалозі. Це не лише сприяє розвитку особистості, але і формує структуру відкритого,

демократичного суспільства. Захист цього права має перспективне значення для підтримки прав і свобод кожної людини, сприяючи взаєморозумінню, толерантності та культурній різноманітності. Таким чином, визнання та дотримання права на свободу мови є стратегічним компонентом будь-якого сучасного суспільства, яке прагне забезпечити повноцінний захист прав людини.

Історія розвитку права на свободу мови є складною та включає в себе численні ключові події та моменти, які формували цей принцип в різних культурах та епохах. Ось кілька важливих етапів в історії розвитку цього права:

1. Культурні спільноти в історії: Впродовж історії людство формувало культурні спільноти з унікальними мовами, традиціями та обрядами. Свобода вибору мови завжди була важливим елементом збереження культурної ідентичності та спадщини.

2. Розквіт торгівлі та культурного обміну: Епохи розквіту торгівлі та культурного обміну, такі як Шовковий шлях чи обмін між країнами Європи в середньовіччі, демонстрували необхідність волі обирати спосіб спілкування для полегшення взаєморозуміння.

3. Мовна політика імперій: У різних імперіях, де існували різні етнічні групи, можливість вільного вибору мови часто розглядалася як спосіб збереження соціокультурної гетерогенності. Однак імперська мовна політика може також впливати на це право.

4. Народні рухи за права мови: У різних країнах виникали народні рухи за визнання права користуватися рідною мовою. Це включало боротьбу за офіційне визнання мов, організацію шкіл та установ, де викладання велося на рідних мовах.

5. Міжнародні угоди: У другій половині 20 століття існуючі міжнародні угоди і конвенції, зокрема такі, як Конвенція про права людини та інші документи ООН, визнавали право людини на вільний вибір мови у суспільному та приватному житті.

Ці історичні етапи відображають поступовий розвиток усвідомлення важливості права людини вибирати мову для спілкування та ведення свого життя, враховуючи культурні та соціальні аспекти цього питання.

Спілкування на рідній мові відіграє важливу роль у збереженні та розвитку культур, а також формує самоідентифікацію та національну свідомість. Мова є не лише засобом комунікації, але й носієм культурних цінностей. Спілкування на рідній мові дозволяє передавати традиції, звичаї, легенди та інші аспекти культури з покоління в покоління. Це сприяє збереженню унікальності та багатству культурної спадщини. Розвиток мовної культури. Спілкування на рідній мові сприяє розвитку мовної культури, включаючи літературні традиції, власні виразові засоби та мовні ігри. Це важливо для того, щоб мова відображала не лише повсякденні реалії, але й висловлювала таутологію культурного сприйняття світу.

Мова є ключовим елементом самоідентифікації. Спілкування на рідній мові допомагає людям розуміти своє місце в світі, відчувати зв'язок з минулим

та приймати свою історію. Це сприяє формуванню стійкої ідентичності та розумінню власного культурного контексту. Якщо спілкування на рідній мові відбувається в колективі, вона сприяє формуванню спільної ідентичності та відчуттю належності до конкретної нації. Мова є символом єднання та спільності. Кожна мова вносить свій унікальний внесок у глобальну культурну мозаїку, і збереження цієї різноманітності важливо для культурного багатства країни.

В Україні існують різні юридичні акти та положення, які визначають та підтримують право спілкування на рідній мові. Нижче розглянуті конкретні аспекти національного законодавства України, а також порівняно з міжнародними нормами:

Конституція України: Стаття 10. Конституція України гарантує свободу мови. Кожен має право вибирати мову спілкування та вираження своїх думок [3];

Закон України "Про національні меншини (спільноти) України": Закон України, прийнятий з метою визначення особливостей суспільних відносин щодо забезпечення реалізації прав і свобод особами, які належать до національних меншин (спільнот) України [2, ст.5];

Закон України "Про освіту": визначає, що державна мова у сфері освіти є українська. Однак він також передбачає можливість вивчення інших мов як предметів чи мов спілкування в навчальних закладах [4, ст.7].

За міжнародних законодавством у відповідності до міжнародних нормативно-правових актів:

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція): Ця конвенція гарантує право на свободу вибору мови (Стаття 10). Україна як член Ради Європи повинна враховувати ці міжнародні стандарти у своєму законодавстві;

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Стаття 27 гарантує право етнічним, релігійним або мовним меншинам користуватися своєю мовою разом з можливістю вивчення та використання державної мови [5, с.812];

Рамкова конвенція про захист національних меншин (Рада Європи): У статті 10 цієї конвенції зазначено право на захист мовних ідентифікацій меншин та їх право на спілкування на власній мові [6, с.623].

Взаємодія національного законодавства України та міжнародних норм покликає забезпечити захист права громадян на свободу мови та вільний вибір мови спілкування, з урахуванням інтересів національних меншин та зобов'язань перед міжнародним співтовариством.

Право на спілкування російськомовних українців рідною мовою, особливо в умовах конфлікту чи війни є необхідним правом. Історія нашої країни та світу свідчить про те, що війни ставлять перед суспільством виклики, вимагаючи від людей вибору та прийняття найскладніших рішень. Однак, важливо залишати недоторканими ті цінності, які складають основу гідності та людського існування. Серед цих цінностей - право на вибір мови

спілкування. Російськомовні українці, як громадяни нашої країни, мають право вільно вибирати рідну мову для спілкування. Це право є не тільки актом особистої свободи, але й визначається особливістю культурного багатства нашого суспільства. Мова - це не тільки засіб комунікації, але і ключовий елемент культури. Кожна мова несе в собі унікальність, традиції та спосіб вираження ідентичності. Забороняти чи ганьбити людей за їхній вибір мови означає атакувати їхню культуру, і це порушує принципи рівності та прав людини. Навіть у періоди війни, коли напруженість та виклики для кожного із нас стають найвищими, важливо пам'ятати про збереження культурного різноманіття та визнавати право на вільний вибір мови. Мова - це не тільки національний атрибут, але й основний елемент ідентичності кожної окремої людини.

Список використаних джерел:

1. Задорожній О. В. . Загальна декларація прав людини // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. /Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. — К: Знання України, 2004
2. Закон України «Про національні меншини (спільноти) України», {Із змінами, внесеними згідно із Законом № 3389-ІХ від 21.09.2023 }
3. Конституція України, Розділ І стаття 10.
4. Закон України «Про освіту», (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380)
5. Скринька Д. В.. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. — К.:Знання України, 2004
6. Євтух В. . Рамкова конвенція про захист прав національних меншин // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – К.: Парламентське видавництво, 2011

Салюк Ірина Олегівна, здобувач наукового ступеня доктора філософії кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чижов Денис Анатолійович, доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЗАГАЛЬНОПРАВОВИЙ ДИСКУРС

Сучасні геополітичні реалії, в яких перебуває Україна, викликають чималий інтерес до питання гарантування прав і свобод людини і громадянина. Перш за все, це пов'язано з відсутністю подальшої можливості нормального функціонування та співіснування держави та суспільства. Як відомо, саме права та свободи виступають тими засобами регулювання, що обмежують публічну владу держави, спрямовуючи її на дотримання демократично-правового режиму.

Стаття 3 Конституції України покладає обов'язок створення необхідних та достатніх умов для забезпечення прав людини і громадянина саме на державу. Більше того, законодавець акцентує, що права і свободи людини є тим явищем, яке визначає напрям діяльності держави, її функціональну спрямованість і саме держава є відповідальною за реалізацію та утвердження прав людини [1].

Таким чином, запровадження воєнного стану на території України жодним чином не може звільнити державу від виконання покладеного на неї обов'язку щодо забезпечення прав людини і громадянина.

Так, відповідно до положень Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації, було постановлено ввести в Україні воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб [2].

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»: «Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози

небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [3].

Таким чином, введення воєнного стану на території нашої держави слугує легітимною підставою для обмеження прав і свобод людини та громадянина, що в свою чергу можна охарактеризувати як звуження змісту та обсягу наявних прав і свобод. Як відомо, загальною нормою, що викладена у частині 1 статті 64 Основного Закону України, врегульовано, що права людини не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України [1]. Невідчужуваність та непорушність прав людини витікає з самої природи інституту прав та свобод, який покликаний розкрити можливості задоволення основоположних потреб людини як найвищої соціальної цінності.

Вищезазначена теза знаходить свій подальший розвиток у частині 2 статті 64 Конституції України, де встановлено механізм запровадження обмежень прав та свобод людини і громадянина, що полягає у можливості введення обмежень виключно протягом певного часу і лише в тих межах, які не вплинуть на сутнісний зміст прав і свобод, тих фундаментальних прав, що не підлягають обмеженню за жодних обставин: «в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть установлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції» [6]. Цікавим є той факт, Венеціанська комісія у своєму висновку наголосила, що «каталог прав, які не можуть бути обмежені в умовах воєнного чи надзвичайного стану в Україні є надто широким» [4].

Для більш ґрунтовного дослідження питання обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина в умовах воєнного стану пропонуємо детальніше дослідити положення Закону України «Про правовий режим воєнного стану», метою якого є «гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб» [3].

Важливо звернути увагу, що пунктом 5 частини 1 статті 6 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» врегульовано, що в указі Президента України про введення воєнного стану, який, власне, і слугує правовою підставою його запровадження, зазначається вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3].

За таких обставин, постає важливе питання «Звідки ж береться розуміння того, які саме права та свободи необхідно обмежити?». Можливо, ключ відповіді криється в міжнародних стандартах у сфері прав людини. Так, Конвенція про захист прав та основоположних свобод, а саме стаття 15 закріпила, що «під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує

життю нації, держава може відступати від зобов'язань, взятих вказаною Конвенцією в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом» [5]. Проте, в зазначеному контексті важливо дотримуватися саме процедурного аспекту, який розкривається в тому, що країна зобов'язана в повному обсязі проінформувати Генерального секретаря Ради Європи щодо введених обмежень та їх причини, а також повідомити про час їх запровадження.

В свою чергу, положення Загальної декларації прав людини, без конкретизації виду прав та обсягу можливих обмежень, закріплюють, що «при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві» (стаття 29) [6].

Неабияку роль в цьому питанні відіграють положення Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, де стаття 4 визначає, що «під час надзвичайного становища в державі, допускається відступ від зобов'язань в мірі, в якій це диктується гостротою становища, при умові, що такі заходи не є несумісними з їх іншими зобов'язаннями за міжнародним правом і не тягнуть за собою дискримінації виключно на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження» [7].

Таким чином, хочу зазначити, що сам по собі воєнний стан націлений на відновлення та належне функціонування необхідних і достатніх умов для реалізації людиною гарантованих державою прав і свобод. Саме права людини й визначають можливості держави щодо запровадження воєнного стану, а також правових засобів, які підлягатимуть використанню. Більше того, на законодавчому рівні чітко закріплена неможливість обмеження ряду фундаментальних прав та свобод, а ті обмеження, що можуть вводитися державою повинні забезпечити баланс індивідуальних та публічних інтересів й гарантувати збереження сутнісного змісту і правової природи обмежених прав і свобод.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 29 вересня 2022 р. № 389-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
4. Opinion on the constitution of Ukraine adopted by the Commission at its 30th Plenary Meeting in Venice, on 7-8 March 1997 No CDL-INF (97) 2.

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
6. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

*Сєдова Ольга Олександрівна,
помічник судді Господарського
суду міста Києва*

«ЦИФРОВА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ВПЛИВУ НАУКИ»

В сучасному розвитку науки особливе місце займає розвиток цифрових технологій, які є механізмом та способом реалізації людиною її прав на свободу думки, слова, поглядів та переконань.

Розвиток технологій дав змогу людині вільно висловлюватися на актуальні суспільству теми, впливати та формувати суспільну думку, яка в подальшому може переростати в суспільні процеси, як в негативному так і в позитивному сенсі.

Одним із способів вираження людиною власної думки та переконання є поширення інформації за допомогою цифрових технологій в мережі Інтернет (соціальні мережі).

При використанні цифрових технологій в процесі реалізації людиною права вільно збирати, використовувати і поширювати інформацію необхідно пам'ятати про інформаційну та цифрову культуру.

Загалом інформаційну культуру можна охарактеризувати як основу загальнолюдської культури, оскільки вона регулює будь які інформаційні взаємодії. [4, с. 128]

Головко О.М. наголошує, що поняття «цифрова культура» є вужчим та дотичним з поняттям «електронна культура», яка передбачає стимулювання та мотивування поширення здобутків у сфері культури за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Дотримання цифрової та інформаційної культури одночасно може забезпечити адаптацію інших суб'єктів інформаційної діяльності до встановлених норм (правил поведінки) даної сфери, що дасть змогу мінімізувати можливість порушення прав особистісного характеру.

Підвищення рівня таких понять як «цифрова культура» та «інформаційна культура», судячи з національного законодавства, має створити умови для забезпечення інформаційної безпеки людини [1, с. 38].

Ця думка також підтверджується багатьма вченими, зокрема Дзьобань О.П. наголошує, що рівень інформаційної культури суб'єкта прямо

пропорційний рівню інформаційної безпеки. Причому, що вище рівень інформаційної культури – то менше загроз останньої (тобто то вище рівень інформаційної безпеки) [3, с. 77].

Збільшенням темпів розвитку цифрових технологій, впровадження їх у побут та у всі сфери життєдіяльності спричиняє необхідність підвищення якості та розвитку суспільства задля забезпечення їхньої готовності до можливості опанування та осмислення чогось нового, зумовленого глобальною цифровізацією.

Глобальна цифровізація дотична і до правової системи України в результаті чого вимагається постійне удосконалення та оновлення законодавства, яке дало б змогу здійснювати належний захист прав громадян оперативно та в тенденції з розвитком цифрових технологій.

Кабінетом Міністрів України ще у 03.03.2021 розпорядженням № 167-р схвалено Концепцію розвитку цифрових компетентностей та затверджено план заходів задля її реалізації у строк до 2025 року.

Формування і розвиток цифрової компетенції в суспільстві здійснюється, зокрема, шляхом підвищення рівня обізнаності громадян щодо небезпек в Інтернеті.

Рівень інформаційної та цифрової культури є основним маркером загального рівня розвитку суспільства та окремої особи, що відображається у здозі адекватно реагувати на інформаційні атаки та протидіяти їм у передбачений законодавством спосіб, при тому не порушуючи права та інтереси інших суб'єктів.

Прикладом вразливості людини, посягання на її честь та гідність стали неодноразові інформаційні атаки країни – агресора у зв'язку із активізацією воєнних дій на території України.

Саме штучно створена інформаційна повістка, висвітлена серед широкого кола громадян, може створювати умови поширення дезінформації та тим самим посягати на безпеку людини, громадянина та держави в цілому.

На прикладі зовнішніх інформаційних атак можна прослідкувати досить різні показники рівнів інформаційної культури (обізнаності) громадян в залежності від прошарку населення, рівня освіченості, інформаційної обізнаності та цифрової культури, оскільки надання людині доступу до цифрових технологій не свідчить про їх раціональне та свідоме використання, без шкоди оточуючим, національним та державним інтересам.

Новітні цифрові технології, наприклад такі як можливість публікацій в соціальних мережах, надають людині спосіб швидко розповсюджувати серед широкого кола «споживачів» інформацію, яка за наслідками осмислення перетвориться в думку, яка в тому числі може порушувати приватність інших, бути націленою на приниження честі та гідності або ж бути недостовірною та навмисно викривленою.

За цих умов актуальною постає проблема пошуку балансу між захистом думки та потребами захисту інформаційної і національної безпеки. Тобто, в умовах правової держави та розвитку інформаційного суспільства мають бути

законодавчо визначені обмеження довільного поводження з правами людини, зокрема, в інформаційній сфері [5, с. 182].

Право на приватність забезпечується статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка не містить вичерпного визначення приватності або приватного життя, оскільки це поняття дуже широке та включає в себе, зокрема, професійну і ділову діяльність, особисту репутацію та інформацію, захист даних, інформація про здоров'я особи, тощо.

Порушення права на приватність та особистий простір третіх осіб шляхом здійснення публікацій в мережі Інтернет, які принижують особу та є недостовірними свідчать знову ж таки про низьку самосвідомість та правову культуру виконавця (поширювача інформації).

Така недостовірна інформація, яка порушує немайнові права особи, підлягає спростуванню, що тим самим забезпечить захист та відновлення порушеного права згідно положень статті 277 Цивільного кодексу України.

Труднощі захисту та відновлення порушеного права виникають у особи з анонімним цифровим суб'єктом, який діє у віртуальному просторі, оскільки регулювання подібних відносин передбачає модернізацію багатьох юридичних процедур у чинному праві, пов'язаних, зокрема, з ідентифікацією особи як суб'єкта права, з реалізацією прав людини в цифровому просторі, з фінансовими цифровими технологіями, з використанням баз даних, з визначенням поняття віртуальної речі, виявленням її творців тощо [18, с. 30].

Так, процеси розвитку науки та цифрових технологій є взаємопов'язаними та такими, що відбуваються постійно, проникаючи у кожен сферу життєдіяльності людини, що відповідно потребує готовності суспільства до їх вивчення, удосконалення їхнього механізму правового регулювання та контролю, а також свідомого застосування задля уникнення загрози наслідків порушення прав та свобод людини.

Список використаних джерел:

1. Головка О.М. Цифрова культура та інформаційна культура: права людини в епоху цифрових трансформацій». Інформація і право. № 4(31)/2019. С. 37-44.
2. Гордеюк А.О. Проблема правового регулювання приватноправових відносин в умовах їх віртуалізації. Форум права. 2018. № 2. С. 27–36.
3. Дзьобань О.П., Мануйлов Є.М. Інформаційна безпека в контексті інформаційної культури. Інформація і право. № 1(20)/2017. С. 74-81.
4. Макаренко Л.Л. Інформаційна культура особистості: Історико-педагогічний аналіз. Науковий часопис НПК ім. М. Драгоманова. Випуск 53/2016. С. 128-141.
5. Хаустова М.Г. Стандарти прав людини в сфері цифрових технологій під впливом глобалізаційних викликів. Збірник наукових праць НДІ ПЗІР НАПрН України. Вип. 5: Цифрові трансформації України 2021: виклики та реалії : за матеріалами II круглого столу (м. Харків, 20 вересня 2021 року) / за ред. С.В. Глібка, К.В. Єфремової. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. С. 180–189.

*Случанова Надія,
студентка 2 курсу, група 201 ННІ
№1, Національна академія
внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Чижев Денис Анатолійович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національна
академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

НЕГАТИВНІ ПРОЯВИ ДИСКРИМІНАЦІЇ ПРЕДСТАВНИКІВ ЛГБТ-СПІЛЬНОТИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМАТИКА ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

На сьогоднішній день дискримінація представників ЛГБТ-спільноти в Україні є серйозною проблемою, яка існує на всіх рівнях суспільства. ЛГБТ-рух в Україні є невід'ємною частиною інституціоналізації громадянського суспільства в країні.[1] Його члени є громадянами України і мають право користуватися всіма правами і свободами, закріпленими в Конституції України. Однак на практиці українське суспільство не прагне прийняти нетрадиційну сексуальну поведінку як норму для певних соціальних груп, що призводить до звуження їхніх правових можливостей та дискримінації щодо представників. Основним завданням цієї спільноти є домагатися змін у законодавстві, спрямованих на забезпечення рівних прав гендерних і сексуальних меншин. Йдеться про права, закріплені в законі нарівні з іншими, а не про винятки чи унікальні привілеї.

Дискримінація членів ЛГБТ-спільноти проявляється у різних формах, включаючи насильство, цькування, дискримінацію в сфері праці та освіти, а також відсутність юридичного захисту. Насильство є однією з найпоширеніших форм дискримінації в Україні. До нього відносяться фізичні напади, погрози, переслідування та домагання. За даними правозахисних організацій, в 2022 році в Україні було зафіксовано понад 200 випадків насильства проти ЛГБТ-людей. Цькування над представниками ЛГБТ є ще однією формою загальної дискримінації. Воно може виражатися в словесних образах, жартах, глузуваннях та інших формах переслідування. Знищення можуть призвести до серйозних психологічних проблем, таких як тривога, депресія та суїцидальні думки. На превеликий жаль, в нашій країні немає закону, який би прямо забороняв дискримінацію за ознакою сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності. Це означає, що ЛГБТ-люди не мають повного юридичного захисту від дискримінації.

Європейський суд з прав людини визнає сексуальну орієнтацію як підставу для заборони дискримінації. І хоча в ст. 14 Європейської конвенції з прав людини[5] не згадуються сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність,

ЄСПЛ у процесі розгляду багатьох справ неодноразово зазначав, що ознака сексуальної орієнтації входить до переліку «інших» ознак, що захищаються за ст. 14 (справи «С. Л. проти Австрії»[6]). Гендерна нерівність розбалансовує людей, державу, суспільство.[3] Саме вона виступає одним із головних порушень прав людини, що виявляється в нерівних можливостях жінок і чоловіків у різних сферах суспільного життя, включаючи політичне представництво та участь у прийнятті рішень; економічні та фінансові можливості та доступ до професій, ресурсів, правосуддя; належну оплату праці та кар'єрне зростання, повноваження на рівні сім'ї та вразливість до дискримінації й насильства. Нормативно-правова база України з питань реалізації права представників сексуальних меншин на недискримінацію є недосконалою. У Законі України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [4] відсутня згадка сексуальної орієнтації як однієї з дискримінаційних ознак, однак можна припустити, що вона входить до «інших ознак, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними». Негативною є відсутність покарання за підбурювання до ненависті, мотивованою нетерпимістю до представників сексуальних меншин у Кримінальному кодексі України.

Говорячи про законодавче закріплення заборони дискримінації осіб в тій чи іншій сфері, перш за все, варто звернути увагу на Основний закон нашої держави, Конституції України, а саме на статтю 24 в якій безпосередньо закріплено основні засади заборони дискримінації осіб за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. [2]

Відтак, формулювання «за іншими ознаками» свідчить про невичерпний перелік. Так на мою думку, до них може бути віднесена й ознака належності осіб до ЛГБТ-спільноти. З усього вищезазначеного можна зробити висновок, що законодавчий захист прав сексуальних меншин, реалізація їхнього права на недискримінацію є недоступними в Україні в сучасних реаліях. Однак, зважаючи на активну участь громадських організацій у розробці антидискримінаційного законодавства для захисту прав сексуальних меншин, можна говорити про те, що в Україні є шанси вийти зі скрутного становища.[7]

Окрім того, використання досвіду країн ЄС дасть можливість поліпшити ситуацію з дискримінацію сексуальних меншин у нашій країні.

Проблеми реалізації представників ЛГБТ-спільноти, з якими вони стикаються в Україні можна розділити на дві основні категорії:

1. соціально-економічні проблеми:

- дискримінація в сфері праці та освіти. ЛГБТ-представники часто стикаються з цією проблемою. Їм може бути відмовлено в прийомі на роботу, підвищенні по службі або навіть звільнено з роботи через їхню сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність. ЛГБТ-діти також можуть бути дискриміновані в школах, де їм може бути важко знайти підтримку та друзів.

- соціальна ізоляція. Багато ЛГБТ-людей відчувають соціальну ізоляцію та можуть боятися бути відкритими про свою сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність, щоб не бути дискримінованими або зацькованими. Це може призвести до депресії, тривоги та інших психологічних проблем.

- економічні проблеми. ЛГБТ-люди можуть мати труднощі з працевлаштуванням або просуванням по службі через дискримінацію. В свою чергу це може призвести до економічних проблем, таких як бідність і безробіття.

2. юридичні проблеми:

- відсутність законодавчої бази про заборону дискримінації. В Україні немає закону, який би прямо забороняв дискримінацію саме за ознакою сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності. Це означає, що ЛГБТ-люди не мають повного юридичного захисту від дискримінації.

- недостатня робота правоохоронних органів. Правоохоронні органи часто не реагують на випадки насильства та дискримінації проти ЛГБТ-людей, що може призвести до того, що ЛГБТ-люди будуть боятися звертатися за допомогою, навіть якщо вони стали жертвами злочину.

На нашу думку для подолання проблеми дискримінації ЛГБТ-спільноти необхідно зокрема, доповнити Закон України «Про засади запобігання та боротьби з дискримінацією в Україні», включивши до нього сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність, ухвалити низку законодавчих ініціатив щодо криміналізації злочинів на ґрунті ненависті до сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності та заборони дискримінаційних висловлювань щодо представників спільноти, а також створити ефективні інститути захисту прав сексуальних меншин та модернізувати систему адміністративних органів.

Список використаних джерел:

1. Горелов Д.М. «Стан та проблеми ЛГБТ-руху в Україні». Аналітична записка. Відділ стратегій розвитку громадянського суспільства
[URL:https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gromadyanske-suspilstvo/stan-ta-problemi-lgbt-rukhu-v-ukraini-analitichna-zapiska](https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gromadyanske-suspilstvo/stan-ta-problemi-lgbt-rukhu-v-ukraini-analitichna-zapiska)

2. Конституція України : Верховна Рада України; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР
[URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text)

3. Про затвердження Методичних рекомендації щодо ідентифікації випадків гендерної дискримінації та механізм надання правової допомоги : Наказ, Методичні рекомендації від 12.03.2019 № 33
[URL:https://ips.ligazakon.net/document/MUS31752](https://ips.ligazakon.net/document/MUS31752)

4. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI
[URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text)

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини) : Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ, Протокол від 04.11.1950
[URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text)

6. Рішення палати у справах «L. та V. проти Австрії» та «S.L. проти Австрії» : Комюніке Секретаря Суду. (Chamber Judgments in the Cases of L. and V. v. Austria and S.L. v. Austria) [URL:http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=573](http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=573)

7. Пряміцин В.Ю., Пороховата Є.О., Актуальні проблеми становлення прав сексуальних меншин в Україні: проблема дискримінації. Юридичний бюлетень. Випуск 18. 2021

[URL:http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2021/18/10.pdf](http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2021/18/10.pdf)

Сокол Олександра Іванівна,

студент ННІ № 2 НАВС, 101 групи МСЕ, спеціальність 081 «Право» (спеціалізація «Судова експертиза»)

Науковий керівник:

Славна Оксана Володимирівна

доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАХИСТ ПРАВ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОПОЛОНЕНИХ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну, що розпочалося 24 лютого 2022 року, є найбільшим збройним конфліктом у Європі з часів Другої світової війни, що загрожує міжнародному миру та безпеці, порушує суверенітет і територіальну цілісність України, спричиняє гуманітарну кризу та масові порушення прав людини. Саме тому Україна як держава, суверенні права якої порушуються, потребує активної підтримки з боку міжнародної спільноти, зокрема із захисту прав військових, що потрапили в полон до держави-агресора.

Захист прав українських військовополонених в російсько-українській війні є одним із найгостріших та найбільш болючих питань для нашої держави. За даними Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій станом на листопад 2023 кількість військових в російському полоні становить 3574 осіб [2]. Норми міжнародного гуманітарного права досить чітко регламентують статус та відповідне поведження із військовополоненими. Перш за все, захист прав військовополонених ґрунтується на принципі гуманності. Відповідно до статті 13 Женевської конвенції про поведження з військовополоненими, з військовополоненими повинні поводитися гуманно. Будь-яка незаконна дія або бездіяльність з боку держави, в якій утримуються військовополонені, що може призвести до їхньої смерті або поставити під загрозу їхнє здоров'я, забороняється і вважається серйозним порушенням Конвенції. Зокрема, жоден військовополонений не може бути підданий

фізичному каліцтву або науковим чи медичним дослідям, не пов'язаним з його лікуванням [4, с.427].

Військовополонених можуть піддавати допитам, але міжнародне право забороняє застосування фізичних або психічних тортур чи інших методів примусу. Усі військовополонені повинні надавати лише інформацію, що стосується їхньої особи. Військовополоненим має бути дозволено зберігати свої особисті речі та предмети вжитку, і вони повинні бути забезпечені всім необхідним для життя, наприклад, водою, їжею та одягом [4, с.427].

Росія досі не визнає міжнародний збройний конфлікт з Україною і називає його «спеціальною воєнною операцією». З цієї причини українські військовополонені називаються «противниками спеціальних військових операцій», і їм не гарантований правовий статус військовополонених. Цивільні особи, затримані на окупованій території або під час бойових дій, також вважаються «особами, які протистоять спеціальним військовим операціям». Таке порівняння правового статусу суперечить нормам міжнародного гуманітарного права. Саме існування військовополонених у XXI столітті та масштаби цього явища викликають особливу тривогу. Російська Федерація порушує гарантії прав українських військовополонених, передбачені Женевськими конвенціями. Росія стверджує, що військовополонені не є комбатантами, і відмовляє їм у статусі військовополонених. Крім того, Російська Федерація не створила Національне довідкове бюро для військовополонених, приховуючи інформацію про військовополонених, їхнє місцез перебування, правовий статус і стан здоров'я [6, с.609].

Російська Федерація порушує похідні права військовополонених, включно з правом на спілкування та отримання посилок і передач. Військовополонені утримуються в жахливих умовах, позбавлені медичної допомоги та належного харчування. Згідно з міжнародним гуманітарним правом, військовополонених мають утримувати в таборах з умовами, аналогічними умовам утримання військовослужбовців сил звичайного противника [6, с.609].

За даними ООН, Росія та її збройні формування вчиняють серйозні порушення прав людини та воєнні злочини проти українських військовополонених, включно з тортурами, позасудовими стратами, сексуальним насильством і незаконними викраденнями [7]. Міжнародні організації, такі як ООН, Міжнародний комітет Червоного Хреста, Рада Європи та ОБСЄ, уповноважені забезпечувати захист прав українських військовополонених. Ці організації мають право відвідувати військовополонених, контролювати умови їхнього утримання, надавати гуманітарну допомогу, сприяти їхньому обміну та звільненню, а також документувати та засуджувати порушення їхніх прав. Однак росіяни часто перешкоджають відвідуванням військовополонених і відмовляються визнавати їхній статус, називаючи їх терористами або, як було зазначено вище, незаконними комбатантами [1;5].

Безпорадність даних міжнародних організації та міжнародної спільноти загалом в контексті жорстокого поводження із військовополоненими можна спостерігати на трагічному прикладі, що стосується масового вбивства щонайменше 50 українських військовополонених з «Азовсталі» у селищі Оленівка під Маріуполем у ніч на 29 липня 2022 року [3]. Безкарність держави-агресора породжує ще більші її зусилля із спекуляцій та маніпуляцій фактами, доказами, життями людей, що використовуються для ослаблення України та подальшого насильницького загарбання.

Тоді ООН ухвалила рішення розпустити місію зі встановлення фактів, пов'язаних з інцидентом. Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш ухвалив таке рішення через труднощі з відправленням експертів на місце. Речник Генерального секретаря пояснив, що причиною розформування місії стала неможливість отримання необхідних гарантій безпеки та доступу. Однак він уточнив, що місія може бути відновлена в майбутньому, якщо у подальшому не буде досягнуто прогресу. Прес-секретар зазначив, що обставин заборони на доступ не було уточнено, але висловив думку, що повернення членів місії до нормальної роботи є розумним заходом у найближчому майбутньому. Прес-секретар додав, що місія відновить свою роботу, щойно ООН отримає необхідні гарантії безпеки. Дмитро Лубінець, уповноважений Верховної Ради України з прав людини, зазначив, що ООН навіть не звинуватила Росію в перешкоджанні роботі місії в Оленівці. Українська влада неодноразово зверталася до Міжнародного комітету Червоного Хреста з проханням направити гуманітарну місію в Оленівку. В офісі президента наголошували, що якщо організація не виконуватиме свої функції, то українська сторона порушить питання про її розпуск. Міжнародний комітет Червоного Хреста заявив, що готовий направити представників в Оленівку, але їх не допускали [3].

Безкарність російської федерації демонструє її найпотворнішу сутність, якій абсолютно байдуже на норми міжнародного права загалом, оскільки випадки порушення прав військовополонених не поодинокі, чому наявні фото- та відеодокази. Жодний міжнародний механізм відповідальності не були застосовані до держави-терориста, жодна з міжнародних організацій, що уповноважена здійснювати контроль та забезпечувати захист прав військовополонених, не відреагувала належним чином, що, власне, свідчить про колосальну безпомічність створених міжнародних органів миру та безпеки. Міжнародна спільнота із великою стурбованістю, але із бездіяльністю спостерігає як росія чинить екологічну та гуманітарну катастрофу, винищує домівки та знищує український народ.

Отже, попри вимоги міжнародного гуманітарного права, російська федерація не виконала жодний із пунктів своїх зобов'язань із гуманного поводження із військовополоненими. Ігнорування норм міжнародного права спричинено безкарністю, а безкарність - безпорадністю міжнародних організацій перед реальними загрозами та викликами. Дана ситуація свідчить про абсолютну провальність міжнародного механізму із забезпечення прав

людини, миру та безпеки. Доки народ та уряд України вимагає справедливого та об'єктивного розслідування всіх злочинних діянь держави-окупанта, міжнародні організації приймають позицію «страуса», тому, на нашу думку, необхідна повна перебудова міжнародної системи організацій із забезпечення миру та безпеки людська в умовах та на основі досвіду російсько-української війни, оскільки після країна-вбивця не має уникнути покарання за жодне відібране життя як захисника України, так і цивільної особи.

Список використаних джерел:

1. World Report 2023: Україна. Human Rights Watch. URL: <https://www.hrw.org/uk/world-report/2023/country-chapters/383664> (дата звернення: 02.12.2023).
2. Аналітичний портал «Слово і діло». Названа кількість українців, які перебувають у російському полоні. 2023. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/11/17/novyna/suspilstvo/nazvana-kilkist-ukrayincziv-yaki-perebuvaют-у-російському-полоні>#:~:text=%D0%A2%D0%B0%D0%BA%2C%20%D1%83%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D1%96%20%D1%80%D1%84%20%D0%B7%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%88%D0%B0%D1%8E%D1%82%D1%8C%D1%81%D1%8F,3574%20%D0%B2%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%20%D1%82%D0%B0%20763%20%D1%86%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85. (дата звернення: 01.12.2023)
3. Бадюк. О. Трагедія в Оленівці. Хто і коли відповідатиме за смерть українських військових? Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovya-trahediya-vybukh-olenivka-oon-rozsliduvannya-poloneni-azovstal/32226088.html> (дата звернення: 04.12.2023).
4. Марков К.А., Свистунова А.В. Захист поранених, військовополонених та цивільного населення під час збройних конфліктів. Юридичний науковий електронний журнал. № 12. 2021. С. 426-429.
5. Росія порушила усі норми Женевських конвенцій – омбудсмен про страту. Радіо Свобода. 2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-lubnets-polonenyu-strata-rosiya-viyna/32361853.html> (дата звернення: 03.12.2023)
6. Царенко О.М., Тична Б.М., Федчук Т.Ю. Порушення норм міжнародного гуманітарного права в умовах російської збройної агресії. № 4 Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. С. 607-611. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/287378/281278> (дата звернення 02.12.2023).
7. Яновські К. Організація Об'єднаних Націй. Україна. Прес-Реліз. Управління ООН з прав людини в Україні презентувало доповіді щодо поводження з військовополоненими та загальної ситуації з правами людини в Україні. 2023. URL: <https://ukraine.un.org/uk/224744-%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8% %B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%B7> (дата звернення: 03.12.2023)

Стельмах Олександра Леонідівна
здобувач вищої освіти ННІ №1
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Халюк Сергій Олександрович
доцент кафедри конституційного
права та прав людини, Національної
академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

За час війни у нашій державі кожна без винятку українська дитина у будь-якому разі зазнала порушень своїх законодавчо закріплених прав. Навіть якщо у дитини відсутні тілесні ушкодження, дитина не зазнала експлуатації, що завдають шкоди будь-якому аспекту її добробуту, сексуального насилля, катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання, має місце порушення її основних прав.

Нинішнє покоління дітей в Україні є завтрашніми громадянами з усіма належним їм правами та обов'язками, тому їх захист та їхній розвиток є передумовою розвитку України, як демократичної, правової держави. З огляду на зазначене, підвищення добробуту, рівня забезпеченості, виховання та забезпечення усього кращого дітям стає головною метою не лише України, а й інших, за рідкісним виключенням, країн.

Напрочуд актуальним для України в сучасних умовах, в умовах збройного нападу РФ постало питання захисту прав дитини, насамперед в частині права дитини на життя. В довоєнний період Україна багато чого зробила для забезпечення прав дитини - від належної імплементації в національне законодавство міжнародних норм у цій сфері до удосконалення процедури впровадження цих норм в життя. Однак, «звірське, тваринне» відношення військовослужбовців РФ до питання збереження життя дітей-українців у цій війні, станом на ранок 05.05.2022 року, більше ніж 631 дитина постраждала в Україні. За офіційними даними загинуло 223 дитини, поранено понад 408, повідомляє офіс генпрокурора.

Ці цифри не остаточні, оскільки триває робота з їх встановлення в місцях ведення активних бойових дій, на тимчасово окупованих та звільнених територіях. Найбільше постраждало дітей у Донецькій області - 139, Київській - 116, Харківській - 95, Чернігівській - 68, Херсонській - 46, Миколаївській - 44. Луганській - 37, Запорізькій - 27, Сумській - 17, у м. Києві - 16, Житомирській - 15.

Україна, починаючи з 2014 року, проводить заходи щодо захисту прав дітей на територіях, окупованих РФ, в умовах обмеженого доступу до цих територій. Тяглість порушень з боку РФ та відмова виконувати свої

зобов'язання щодо забезпечення прав дитини зумовлюють необхідність пошуку нових засобів захисту за вичерпання попередніх.

Утім, після повномасштабного вторгнення неправомірна політика рф поширилася на нові території та пришвидшилася реалізація заходів насильницької інтеграції цих окупованих територій України та їхнього населення до рф — зокрема, переведення навчання на російську програму та впровадження різноманітних позашкільних заходів (культурні заходи, заходи військово-патріотичного виховання, спортивні змагання тощо), переслідування за навчання за українською програмою дистанційно, примусова паспортизація та нав'язування російського громадянства, активізація депортації українських дітей до рф.

На виконання Указу Президента України Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України разом з Національним інформаційним бюро, Офісом Генерального прокурора, Національною поліцією України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Офісом Президента в особі радниці-уповноваженої з прав дитини і дитячої реабілітації об'єднано зусилля задля створення платформи «Діти війни». Це єдина платформа, на якій зібрана інформація про дітей, які постраждали внаслідок війни (загиблі, поранені, зниклі безвісти, депортовані), а також інформація про випадки, коли дітей вдалося розшукати і повернути.

Крім того, платформа слугує каналом повідомлення правоохоронним органам (зокрема, Національній поліції України, Офісу Генерального прокурора), а також Національному інформаційному бюро про випадки зникнення дитини, злочину, скоєного проти дитини, виявлення дитини без супроводу дорослих, депортації, примусової зміни громадянства та документів та інші порушення прав дитини під час війни через реєстрацію звернень на сайті.

Ще одним значним кроком для захисту дітей під час воєнного стану стало запровадження загальнонаціональної програми «Дитина не сама». Цю програму запроваджено Офісом Президента України спільно з Дитячим фондом ООН UNICEF Ukraine та Міністерством соціальної політики. Програма являє собою чат-бот «Дитина не сама» – ресурс допомоги дітям у воєнний час, зі змістом якого можна ознайомитися в мережі Інтернет.

Щодня війна розлучає дітей із батьками, декого лишають у фільтраційних таборах окупанти, хтось губиться, рятуючись від обстрілів, а хтось, на жаль, гине. Завдяки запровадженню чат-бота «Дитина не сама» кожен громадянин України може отримати відповідь на будь-які питання з приводу тимчасового прихистку дитини у сім'ю, пошуку дитини, яка загубилася; а також кожна небайдужа людина може повідомити про відомі їй випадки перебування дитини без нагляду. Крім того, на цьому ресурсі розміщено багато корисної інформації для осіб, не обізнаних у тому, як можна захистити права дітей в умовах воєнного стану, а саме:

- наведено низку норм і стандартів, що утворюють нормативно-правову базу для захисту прав дітей в умовах збройного конфлікту, що складається з українського законодавства та норм міжнародного права;
- зазначено контакти служб та органів для захисту та підтримки дітей в залежності від ситуації (порушення прав дітей, надання психологічної підтримки дитині, торгівля дітьми та інше);
- висвітлені основні запитання та відповіді на тему: «Що робити та куди звертатися, якщо в умовах війни права дитини були порушені»;
- наявний розділ для родичів та піклувальників, який містить інструкції стосовно того, що слід робити родичам та надавачам прихистку, та як спілкуватися з дітьми, що зазнали травми;
- наведено інструкції та правила спілкування з дітьми, що пережили травму, для психологів та журналістів.

Наша країна не ізольована від проблем дітей, в умовах війни необхідно терміново прийняти законодавче регулювання деяких питань захисту прав дітей, які неможливо вирішити за існуючого загального порядку в мирний час. Зрозуміло, що воєнний стан та активні бойові дії в Україні визначають нову реальність сьогодення, а звичайні процедури захисту прав дітей згідно з чинним законодавством, яке діє в мирний час, у більшості випадків просто не працюють. В умовах воєнного стану постало питання про можливість реального захисту прав дітей, які постраждали від російської агресії, залишилися без піклування батьків або перебувають у скрутному становищі. Під час війни порушуються всі права дитини: право на життя, право бути з сім'єю і громадою, право на здоров'я, право на розвиток особистості, а також право на турботу і захист

Тарасова Юлія Сергіївна
 студентка 2 курсу, група 201 ННІ
 №1, Національна академія
 внутрішніх справ
Науковий керівник:
Чижов Денис Анатолійович,
 доцент кафедри конституційного
 права та прав людини Національна
 академія внутрішніх справ,
 кандидат юридичних наук, доцент

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЛЮДИНИ НА ВИРАЖЕННЯ ОСОБИСТИХ ПОГЛЯДІВ ТА ДУМОК

В своїй науковій роботі я пропоную розглянути досить важливе питання, а саме, право на свободу власних думок. Чому право на вираження своїх власних думок є важливим елементом нашого суспільства, і як ми можемо спільно підтримувати це право, забезпечуючи розвиток нашої громади на шляху до більш відкритого, демократичного і розвиненого світу.

Розпочну дослідження даного питання саме з визначення прав людини.

Права людини – це моральні права, які має кожна особа у світі просто лише завдяки тому, що він або вона є людиною. Вимагаючи дотримання наших прав людини, ми морально вимагаємо, зазвичай від уряду нашої країни, не робити чогось, тому що це є втручанням у мою особисту сферу, посяганням на мою особисту гідність. Ані інша людина, ані будь-який уряд не можуть позбавити нас наших прав людини[2]. Ці права захищають гідність та свободу кожної особи і формують основу справедливого та гуманного суспільства. А звідки ж виникли права людини? Вони виникають не лише тому, що ми є фізичними істотами, ми – це моральні і духовні людські істоти. Права людини необхідні для захисту і збереження кожного людського роду, для забезпечення того, щоб кожна особа могла вести життя, достойне людини[2].

Це право дає нам можливість висловлювати свої ідеї, переконання, сумніви та переживання, сприяючи розвитку креативності, культурного розмаїття та обговоренню проблем, що стосуються нашого суспільства. Воно дозволяє голосно висловлювати свою думку, навіть коли вона відрізняється від загальноприйнятої.

Всі гарантії прав та свобод прийнято поділяти на загальносоціальні та правові. Так, до загальних належать економічні, соціальні, політичні та духовні гарантії, тобто ті умови та засоби, які не пов'язані з юридичними, а полягають в об'єктивно наявних матеріальних та духовних об'єктах і явищах.

Свобода думки, слова і переконань є гарантом духовної і творчої свободи, не обмеженої обов'язковою ідеологією. Тому свобода думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань тільки тоді є реальними, коли вони спираються на право вільно збирати, використовувати і поширювати інформацію у будь-який спосіб на свій вибір, що має забезпечуватися державою шляхом сприяння створенню розгалуженої і розвинутої системи, державних і недержавних засобів масової інформації, інших її джерел, державного переслідування всіх соціальних суб'єктів, що перешкоджають вільному отриманню і поширенню інформації[с.92, 3].

Важливість свободи думки й слова для демократичної, соціальної та правової держави є безсумнівною та очевидною. Саме тому у ст. 34 Конституції України стверджується, що кожному гарантується право на свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір[с.44, 4].

Конституція України є нормативним актом, який проголошує гарантії свободи думки та слова, але є і інші нормативно-правові акти.

Наприклад, одним з таких актів є Загальна декларація прав людини 1948 року. Стаття 19 даного акту говорить нам про те, що кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і

незалежно від державних кордонів[1]. Це означає, що кожна людина має право мати власні переконання, вільно виражати їх і займатися релігійною, філософською чи іншою діяльністю, яка відповідає їхнім переконанням. Люди мають право на доступ до інформації, на вільний обмін ідеями і думками, а також на вільне вираження своїх поглядів, якщо це не суперечить іншим правам та законним обмеженням в інтересах загального добробуту та безпеки.

Наступний акт, який також містить гарантії свободи думки і слова – це Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966). Про це нам каже Ст. 19 ч. 2: Кожна людина має право на вільне вираження свого погляду; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір[5].

До цього списку також можна віднести Європейську конвенцію з прав людини, а саме взяти до уваги Ст.10 ч.1 де проголошується, що кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств[6]. Ця стаття Європейської конвенції прав людини визнає важливість свободи виразу поглядів як основного права, що гарантує індивідам право на вільне висловлення своїх думок і отримання інформації незалежно від обмежень і кордонів, за винятком обґрунтованих випадків ліцензування масових засобів масової інформації відповідно до закону.

Століття, в якому ми зараз живемо, називають “століттям технологій”, багато нових винаходів та приладів, комп’ютери, засоби зв’язку та дуже багато інших. На сьогодні абсолютно всі люди мають можливість користуватися інтернетом і це говорить про те, що ми можемо висловлювати свої думки та погляди в інтернеті. З розвитком інтернету та соціальних мереж свобода вираження думки стала ще більш актуальною. Інтернет надає громадянам платформу для вільного обговорення і вираження думок, і важливо, щоб це право було захищено і в цьому середовищі. З одного боку, Інтернет надає можливість різним спільнотам і групам виражати свої погляди. З іншого боку, це може призвести до кібербулінгу, дискримінації та онлайн-зловживань, що підкреслює важливість балансу між свободою вираження думки і безпекою в Інтернеті. Тому свобода вираження думки в інтернеті також певним чином має бути захищеною.

Хотілося б додати про свободу художнього вираження поглядів. Європейський суд із прав людини вважає, що створення і поширення творів мистецтва значною мірою сприяє обміну ідеями та думками, а тому є важливим складником будь-якого демократичного суспільства. Мистецтво може «відкривати громадськості очі на найважливіші питання сьогодення». Відповідно свобода вираження поглядів це робота митців, а також діяльність

галерей або кінотеатрів. Урівноважування різних прав може виявитися складним завданням з точки зору свободи художнього вираження поглядів. Наприклад, Європейський суд із прав людини встановив, що свобода вираження поглядів, у тому числі в художній формі, може переважати над правом приватних осіб контролювати свої зображення[с.36, 7].

Право на вільне вираження власних думок і поглядів містить дуже багато актуальних проблем, які варто розглянути.

Цензура. Багато країн мають системи цензури, які обмежують доступ до інформації та виразу думок. Це може включати усунення чи обмеження інтернет-ресурсів, книг, фільмів, новин та інших джерел інформації, що суперечать офіційному погляду влади. У демократичних суспільствах цензура обмежується лише у випадках, коли існує чітка потреба в обмеженні свободи думки для захисту інших важливих цінностей, таких як безпека чи громадська мораль. В інших випадках цензура може бути розглянута як порушення права на свободу думки та свободу слова. Важливо підтримувати баланс між цими двома принципами, забезпечуючи свободу вираження думок та ідей, але також дотримуючись закону та вживаючи обмеження в інтересах суспільства, якщо це необхідно.

Самоцензура. Іноді індивіди відмовляються виражати свої думки через страх перед репресіями або негативними наслідками. Ця самоцензура може обмежувати свободу думки та обміну ідеями. Люди можуть зволікати або уникати виразу контroversійних чи нещодавно важливих думок, щоб уникнути негативних наслідків. Самоцензура може обмежити різноманітність поглядів і обмін ідеями в суспільстві. Я особисто знаю деяких людей, які через осуд за їхнє вираження своїх поглядів, перестали в суспільстві виражати думки, адже вони бояться можна сказати повторного сценарію, і можливо не хочуть показатися дурними або не такими як всі просто через те, що тепер бояться це робити, щоб не було насмішок. І це досить розповсюджена ситуація, таких людей безліч у світі. Тому це не привід насміхатися з людини, якщо вона просто інакше мислить.

Зловживання свободою думки. Свобода думки може використовуватися для поширення дезінформації, ненависті, образ та інших шкідливих виразів. Це створює конфлікти і підриває громадську гармонію. Важливо розрізняти між правом на свободу думки і зловживанням цим правом. Право на свободу думки не дозволяє вчиняти шкідливі або злочинні дії, і воно підлягає певним обмеженням у випадках, коли це необхідно для захисту інших важливих цінностей, таких як права та безпека інших людей чи громадська мораль. Зловживання свободою думки може мати правові наслідки, і особи можуть бути притягнуті до відповідальності за незаконні дії, навіть якщо вони вказують на свободу виразу як на підставу для своїх дій. Варто бачити межу і розуміти, де краще сказати, а де краще промовчати, щоб не образити ту чи іншу людину або не виникло певних конфліктів.

Кіберзагрози. Інтернет і соціальні медіа можуть стати інструментами для порушення приватності і поширення дезінформації, що погрожує свободі думки та безпеці користувачів.

Дезінформація. З поширенням інформації в інтернеті зростає проблема фейкових новин та дезінформації. Це може створити загрозу для суспільної діалогу та довіри до медіа. Читаючи якісь фейк-новини, людина може просто розгубитися. Вирішення цієї проблеми вимагає балансу між боротьбою з дезінформацією і збереженням свободи поглядів.

Отже, аналізуючи все вище сказане, ми зрозуміли, що право людини на вираження своїх власних думок та поглядів закріплюється низкою нормативно-правових актів, включаючи Загальну декларацію прав людини, Європейську конвенцію прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, і звичайно Конституцію України. Це право є не тільки гарантією свободи слова, але й важливим засобом зміцнення демократії та соціального прогресу.

Виразити свої думки і погляди - це не лише можливість, але й обов'язок кожної людини. Це сприяє обміну ідеями, розвитку суспільства, розв'язанню конфліктів і побудові кращого майбутнього. Вільне вираження думок сприяє розвитку культури діалогу і розуміння між людьми з різних соціальних, політичних і культурних груп. Але разом з цим, право на вираз власних поглядів накладає на нас відповідальність. Ми повинні пам'ятати, що це право не дозволяє використовувати слово для поширення ненависті, дискримінації, образ та погрози. Свобода виразу повинна відбуватися в межах закону і з повагою до прав і свобод інших.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version->
2. Посібник з освіти в області прав людини за участі молоді. Питання і відповіді про права людини. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/questions-and-answers-about-human-rights>
3. А. Ю. Строган. Право громадянина на свободу слова та думки в національних та міжнародних нормативно-правових актах: порівняльний аналіз. Економіка та держава №6. 2008. Ст. 91-93. – URL: http://www.economy.in.ua/pdf/6_2008/27.pdf
4. Богатов Д.Е., Кичко А.М. Право на свободу думки і слова. *Юридичний науковий електронний журнал.* №6. 2020. Ст. 43-46. – URL: http://lsej.org.ua/6_2020/10.pdf
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. N 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
6. Європейська конвенція з прав людини. № 475/97-ВР від 17.07.97. - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

7. Бенедик В., Кетteman M., Свобода вираження поглядів та інтернет. 2013. – URL: <https://rm.coe.int/168059936a>

*Топінко Тетяна Вячеславівна,
студентка 2 курсу, група 201 ННІ
№1, Національна академія
внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Чижов Денис Анатолійович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національна
академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ДОТРИМАННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРИНЦИПІВ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Захист прав людини є одним з найважливіших завдань держави. Україна, як демократична країна, зобов'язана захищати права своїх громадян та забезпечувати їх реалізацію.

Одним з найважливіших документів, які гарантують права людини, є конституція. Згідно зі статтею 27 Конституції України, Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави - захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. Крім того, Конституція гарантує право на свободу думки та слова, право на вільне вираження своїх поглядів, право на свободу думки та релігії [1, ст. 27].

Конституцією України визначено, що держава зобов'язана захищати життя людини і тим самим забезпечувати право на життя. Тому, відповідно до Конституції України, Україна несе певні обов'язки щодо захисту життя людини. Перш за все слід розглянути такі зобов'язання: встановлення юридичної відповідальності за незаконне посягання на життя іншої особи та незаконне позбавлення життя іншої людини; заборона свавільного позбавлення життя будь-якої особи; заборона на депортацію особи до країни, де може бути застосована смертна кара; запровадження організаційно правових засобів захисту права на життя, зокрема за умов, коли існує висока вірогідність абсолютної загрози життю людини; запровадження правових гарантій захисту особи, яка захищає своє життя і здоров'я чи життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань.

Україна гарантує турботу та захист своїм громадянам за межами своїх кордонів. Це слід розуміти як прояв турботи щодо громадян України закордоном. Ці обов'язки покладаються на дипломатичні представництва і консульські установи України та їх працівників, які зобов'язані вживати заходів для забезпечення громадянам України можливості в повному обсязі користуватися правами, наданими законами держави в якій вони перебувають.

В разі необхідності мають уживатися заходи для поновлення порушених прав та захисту громадян України.

Основою функціонування демократичної держави є реалізація прав та захисту людини. Декларативне закріплення прав людини не гарантує належну реалізацію цих прав, їх захист і забезпечення. Міжнародне співтовариство на універсальному рівні в межах ООН та її структурних підрозділів важливу увагу приділяє реалізації положень Загальної декларації прав людини ООН від 10 грудня 1948 р. Сьогодні дата прийняття цього унікального документа, безсумнівно, стала наріжним каменем сучасної глобальної та існуючої регіональної системи захисту прав людини, і щорічно відзначається в усьому світі як "День прав людини".

Але давайте перегорнемо сторінку історії права і дозволимо собі ознайомитися з новітніми аспектами захисту прав людини, котрі пов'язані з процесами юридичного гарантування прав людини у Європейському Союзі (далі – ЄС), зокрема торкнутися значення Загальної Декларації як предтечі нині головного інструменту захисту прав людини в ЄС – Хартії основоположних прав Європейського Союзу (далі – Хартія ЄС).

Спочатку коротко охарактеризуємо значення цього акта для України:

По-перше, переважна більшість прав, які закріплені у Хартії – це права людини. Отже, знання можливостей людини, які зафіксовані у ній, є важливим для тих громадян України, які перебувають у країнах ЄС або ж мають намір виїхати туди.

По-друге, низка положень даного документа вносять суттєві новели у сучасне розуміння тих можливостей, котрі складають інститут прав людини, а тому аналіз Хартії ЄС є важливим з огляду на перспективи удосконалення конституційно - правового механізму охорони і захисту прав та свобод людини та громадянина в Україні.

По-третє, положення Хартії визначають критерії оцінки діяльності органів ЄС в усіх сферах, зокрема у сфері зовнішньої політики, а отже, й у відносинах ЄС з одним із його партнерів на європейській арені – Україною [2, ст. 28-29].

Отже, захист прав людини є однією з найважливіших функцій держави, і в Україні існують різноманітні органи та механізми, які забезпечують моніторинг порушень прав та захист прав населення. До того ж, декларативне закріплення прав людини не є достатнім, і важливо, щоб держава гарантувала їх реалізацію та захист. У цьому контексті важливим є аналіз нових аспектів захисту прав людини, зокрема у Європейському Союзі, а також значення Хартії основоположних прав Європейського Союзу для України.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (далі - Уповноважений), який у своїй діяльності керується Конституцією України,

законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [3, ст.1].

Уповноважений контролює дотримання прав людини та громадянина у всіх сферах життя, включаючи діяльність державних органів, і забезпечує дотримання законодавства про права людини та громадянина. Основні завдання Уповноваженого полягають у захисті прав людини та громадянина від порушень соціальних, економічних, політичних та інших прав, сприянні розбудові демократичного суспільства та правової держави, залученні громадськості до захисту прав людини та громадянина, здійсненні моніторингу порушень прав та проведенні розслідувань.

На стадії захисту прав і свобод, яка вступає в дію, на відміну від стадії охорони, коли певне право людини вже порушене, діяльність Уповноваженого має на меті захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України, захист конфіденційної інформації про особу, а також поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина.

Розглядаючи стадію закріплення прав людини, слід зазначити, що одним із важливих аспектів діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини є те, що він виступає засобом забезпечення безпосереднього діалогу між парламентом і громадянами. Це питання сьогодні є досить актуальним. Позитивний підхід до його вирішення повинен сприяти більш глибокому контакту парламенту з населенням, дати законодавчому органу країни можливість володіти найбільш повною інформацією щодо питання про права людини в державі загалом і в окремих її регіонах, а також законодавчим шляхом сприяти усуненню негативних тенденцій у цій сфері [4, ст.11].

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини має важливу роль у захисті прав людини під час війни. Він повинен здійснювати моніторинг порушень прав людини та громадянина під час війни, проводити розслідування та звертатися до міжнародних органів захисту прав людини. Також важливо залучати громадськість до захисту прав людини та громадянина під час війни.

Умови війни можуть створювати серйозні загрози для прав людини та громадянина, такі як насильство, знищення майна, дискримінація та інші порушення. Тому держава повинна забезпечити ефективний захист прав людини під час війни. Норми міжнародного гуманітарного права, які регулюють ведення бойових дій, спрямовані на те, щоб уникнути або звести до мінімуму випадкову загибель цивільного населення та пошкодження цивільних об'єктів.[5, 11]

Отже, захист прав людини є однією з найважливіших задач української держави. Умови війни можуть створювати серйозні загрози для прав людини та громадянина. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини має важливу роль у захисті прав людини під час війни, здійснюючи моніторинг порушень прав і звертаючись до міжнародних органів захисту прав людини.

Залучення громадськості до захисту прав людини також є важливим елементом цього процесу. Захист прав людини під час війни потребує ефективної дії з боку уряду, правоохоронних органів та громадськості, а також підтримки від уповноваженого з прав людини.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. //Відомості Верховної Ради України.-1996.-№30.-ст.141.
2. Права людини: філософські, теоретико-юридичні та політологічні виміри: збірка статей учасників II Міжнародного круглого столу (м. Львів, 24–26 листопада 2017 року). – Львів: ЛОБФ «Медицина і право», 2018. – 258 с.
3. Закон України “Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини” від 23.12.1997 № 776/97-ВР.
4. Юридичне забезпечення прав людини в Україні: навч. посіб. / О.В.Шмоткін, В.Б.Барчук. – НА СБ України, 2010. – 194 с.
5. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах війни та післявоєнний період: матеріали наукового семінару (23 червня 2022 р.) / упор. Д.Є. Забзалюк, М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, Н. Я. Лепіш. Львів: ЛьвДУВС, 2023. 253 с.

*Франчук Юлія Олександрівна,
слухач 2 курсу магістратури
Навчально-наукового інституту №
1 Національної академії внутрішніх
справ*

Науковий керівник:

*Осауленко Андрій Олександрович,
доцент кафедри конституційного
права та прав
людини Національної академії
внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор*

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

В умовах сучасного світу, де воєнні конфлікти та гострі кризи стають складнішими та тривожнішими, тема захисту прав дітей набуває вельми актуального та нестримного значення. Діти, що опиняються в умовах військових дій, стають особливо вразливими, стикаючись із загрозами для свого фізичного та психологічного благополуччя, а також втратою освітніх можливостей. Забезпечення ефективного захисту прав дітей в умовах воєнного стану – це не лише моральний обов'язок суспільства перед найвразливішими його членами, але й стратегічне завдання для забезпечення майбутнього стабільного та гуманітарного суспільства. У цьому контексті,

вивчення та обговорення проблем захисту прав дітей в умовах військових конфліктів стає важливою дискусійною темою, що вимагає не лише ретельного аналізу, але й розробки та впровадження практичних рішень для надання дітям найбільш ефективного захисту та можливості належного розвитку.

Теоретико-правові спеціально-правові дослідження проблеми захисту прав дитини у різні роки здійснили такі українські науковці, як І. Бандурка, С. Коталейчук, Н. Крестовська, С. Несинова, Н. Оніщенко, Н. Опольська, Н. Ортинська та ін. В свою чергу проблеми соціальної підтримки та правового захисту дітей досліджували такі науковці як: О. Мордань, О. Пономаренко, Н. Савельєва, Р. Чубук, С. Чернета, Ю. Щербяк, Д. Чижов та ін.

Які ж права дітей порушуються та чому на даний час зросла ще більша потреба у їх захисті? Відповідь очевидна.

Реальний захист прав дитини для багатьох держав є досить складним у мирний час, але ще складнішим стає у період збройного протистояння [1, с. 309]. Звернемось до статистики: воєнні дії на сході України стали причиною кризи для понад 5 млн. людей, зокрема й 1,7 млн дітей. За інформацією Дж. Барберіс, представника Дитячого фонду Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) (ЮНІСЕФ) в Україні, станом на червень 2015 року в результаті воєнних дій на сході України принаймні 68 дітей було вбито і 180 дітей поранені, починаючи з березня 2014 року [2]. А внаслідок повномасштабної збройної агресії російської федерації (далі – рф) в Україні постраждало більше ніж 1659 дітей. Станом на ранок 29 листопада 2023 року за офіційною інформацією ювенальних прокурорів 511 дітей загинули та понад 1148 отримали поранення різного ступеня тяжкості [3]. Діти не тільки гинуть і зазнають поранень, а й вимушено залишають свої будинки, пропускають навчання та позбавляються переваг безпечного та спокійного життя. Таким чином дії рф порушують права дітей на життя та безпеку, гарантовані Конвенцією ООН про права дитини.

Що ж таке права дитини? Як влучно зазначає Н. Оніщенко, права дитини – це певні можливості дитини щодо її гармонійного розвитку і росту в певних соціальних, економічних і духовних умовах, що відповідають певним координатам часу і простору [4, с. 27]. То які ж права порушуються?

Найбільшою цінністю й основою для всіх інших прав є право дитини на життя. В умовах повномасштабного вторгнення до України порушується право дитини на охорону здоров'я, адже багато дітей поранено. Об'єктами обстрілів збройних сил рф стають заклади охорони здоров'я, автомобілі швидкої та гуманітарної допомоги [5, с. 99]. В Україні основним законом, що регулює ситуацію з дітьми в умовах збройних конфліктів є Закон України «Про охорону дитинства» [6].

Ще одним жахливим і жорстоким порушенням прав дітей є звалтування й інші форми насильства щодо них. Згідно зі ст. 10 вищевказаного Закону, держава здійснює захист дітей від усіх форм домашнього насильства та інших

проявів жорстокого поводження з дитиною, експлуатації, включаючи сексуальне насильство, зокрема з боку батьків або осіб, які їх замінюють.

В умовах війни порушується і право дитини на освіту, що має важливе значення для її особистісного розвитку. У зоні проведення активних бойових дій не мають змоги функціонувати дошкільні, загальноосвітні та позашкільні навчальні заклади, які часто стають об'єктами бомбардувань військ РФ.

Росія вдається і до примусової депортації українських дітей-сиріт з окупованих територій на свою територію. Це вкотре засвідчує порушення прав дитини: права на свободу, фізичну та психологічну безпеку, нормальне існування та розвиток, на сімейне виховання, житло, на достатній життєвий рівень, на громадянство, вільне переміщення тощо. Багатьох дітей досі не вдалося вивезти з територій, що опинилися в районах активних бойових дій та в тимчасово окупованих областях [5, с. 100]. Ці діти стикаються з серією обмежень у щоденному житті, особливо щодо нормального фізичного та особистісного розвитку. Психологічні травми, які переживають багато з них, невідворотні та важко перетворюються на важкі виклики для їхнього душевного здоров'я та емоційного благополуччя.

Отже, захист прав дитини під час війни, включає в себе захист прав:

- На життя (безпечне життя);
- Бути з сім'єю та громадою;
- На здоров'я;
- На особистий розвиток;
- На піклування та захист;
- На захист від усіх форм фізичного та психологічного насильства;
- Захист від катувань та інших жорстоких, нелюдських або тих що принижують гідність видів поводження чи покарань.

Вважаємо за потрібне додати, що основними міжнародно-правовими актами, що закладають в собі основу для захисту дітей у ситуаціях збройного конфлікту є:

- Конвенція ООН про права дитини;
- Женевські конвенції;
- Додаткові протоколи до Женевських конвенцій;
- Конвенція № 182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці;
- Римський статут Міжнародного кримінального суду та низка Резолюцій Ради Безпеки ООН, прийнятих між 1999 і 2009 роками [7].

Очевидно, що воєнний стан та активні бойові дії в Україні визначають нові реалії сьогодення, і встановлений чинним законодавством загальний порядок захисту прав дітей, який діяв у мирний час, у більшості випадків просто перестав працювати. Ефективне впровадження стандартів, передбачених цими нормативно-правовими актами, досі є значною проблемою в багатьох частинах світу, і, зокрема, в Україні. В умовах воєнного стану виникло гостре питання про реальну можливість захисту прав дітей, які

стали жертвами російської агресії. Отже, слід зробити висновок, що тема захисту дітей в умовах воєнного стану в Україні є вкрай актуальною через ряд обставин.

– Гуманітарна криза: бойові дії на території України призвели до гострої гуманітарної кризи, де тисячі дітей опинилися серед постраждалих.

– Порушення прав дітей: війна призводить до масових порушень прав дітей, включаючи загрози для їхнього життя, заборони на освіту, фізичні травми та психосоціальні стреси.

– Потреба в реабілітації: діти, які пережили воєнний конфлікт, потребують ефективної медичної допомоги, психологічної реабілітації та підтримки для відновлення нормального життя.

– Екстремальні умови для навчання: руйнація інфраструктури та переривання навчання створюють труднощі для доступу дітей до якісної освіти.

– Потреба у міжнародній допомозі: Україна потребує міжнародної співпраці та підтримки для реалізації ефективних заходів з захисту та реабілітації дітей в умовах воєнного конфлікту.

Отже, забезпечення захисту та реабілітації дітей в умовах воєнного стану стає важливим завданням для українського суспільства, влади та міжнародних партнерів і вимагає комплексного підходу для забезпечення безпеки, благополуччя та нормального розвитку дітей.

Список використаних джерел

1. Ромащенко К. Ю., Павлова С. Л., Карпова І. Г. Деякі аспекти соціальної та правової підтримки дітей в умовах війни в Україні. *Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади*: матер. IV всеукр. наук.-практ. конф. (м. Суми, 09 черв. 2022 р.). Суми: Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2022. С. 309–312.
2. The War on Children: Time to End Violations Against Children in Armed Conflict 12.04.2022. URL:<https://www.savethechildren.net/sites/default/files/waronchildren/pdf/waronchildren> (дата звернення: 29.11.2023).
3. Офіс генерального прокурора. Ювенальні прокурори: 511 дітей загинули в Україні внаслідок збройної агресії рф. URL:<https://www.gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalni-prokurori-511-ditei-zaginuli-v-ukrayini-vnaslidok-zbroinoyi-agresiyi-rf> (дата звернення: 29.11.2023).
4. Оніщенко Н. М., Богініч О. Л., Львова О. Л., Сунегін С. О. Права і свободи дитини: забезпечення та захист у контексті сучасних викликів. *Бюлетень Мін'юсту України*. 2020. № 4. С. 22–33.
6. Ярмол Л., Карпюк А. Порушення прав дитини в умовах війни в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2022. № 4 (36). С. 96–105.
7. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 29.11.2023).

8. Алла Олійник. Сучасні виклики та актуальні проблеми захисту прав та інтересів дітей у цивільних справах в умовах воєнного стану. Презентація. URL:https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Zahist_ditei_voen_stan.pdf (дата звернення: 29.11.2023).

*Хоменко Софія Сергіївна,
студентка 2 курсу, група 201 ННІ
№1, Національна академія
внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Чижов Денис Анатолійович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національна
академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

РОЗВИТОК РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ У ХХ СТОЛІТТІ: ІСТОРІОГРАФІЧНІ ВИТОКИ

Протягом історії людство створювало та вдосконалювало інституції для захисту та гарантування основоположних прав людини. Цей процес знайшов своє відображення в актах та законодавчих документах, які відображають еволюцію та розвиток правової бази у глобальному контексті. Важливим аспектом є розгляд історичних етапів становлення прав людини та їх конкретизації в міжнародних і національних нормативно-правових актах. Від стародавніх цивілізацій до сучасних демократичних держав.

Людство пройшло тернистий шлях до утвердження прав і свобод людини, обмежуючи всевладдя держави і поширюючи принцип рівності на ширше коло осіб і відносин між особами на ширше коло індивідуальних і міжособистісних відносин. Боротьба за права людини, за нові свободи і за нові ступені свободи часто є боротьбою за утвердження прав і свобод людини. Історія прав людини відображає постійний пошук найкращого способу захисту та гарантування непорушних прав і свобод людини.

Український юрист Теліпко В.Е казав, що: «Формування уявлень і понять про права людини почалося з найдавніших часів людської історії, з витоків людської цивілізації. Першим і, безумовно, найважливішим письмовим свідченням цього тривалого процесу є Біблія, у якій стверджувалося найголовніша істина — людина — найцінніше з-поміж усього створеного Богом... Біблія є, безперечно, одним із визначних джерел, з яких поступово розвинулися існуючі нині уявлення про права людини» [1, с. 366].

При цьому слід зазначити, що положення Загальної декларації прав людини (прийнятої в середині ХХ століття) за своїм змістом ідентичні з Біблією. Пізніше, у VI-V ст. до н.е., до ідеї рівності всіх людей звернули увагу давньогрецькі філософи - софісти (Лікофрон, Антифонт, Алкідам). За словами

філософів, усі люди від народження мають однакові, зумовлені природою права, оскільки створені Космосом.

Протягом історії люди набували прав та обов'язків, будучи частиною таких груп, як сім'ї, корінні народи, релігії та нації.

Багато в кого були традиції, схожі на "золоте правило" "Робіть іншим так, як ви б їх зробили вам". Індуїстські Веди, Біблія, Коран та Аналекти Конфуція - це чотири найстаріших письмових джерел, які стосуються питань обов'язків, прав та обов'язків людей.

Документи, які підтверджують індивідуальні права, такі як англійський Білль про права (1689), Французька декларація про права людини і громадянина (1789), Конституція США та Білль про права - написані попередниками багатьох сучасних документів про права людини. Однак у багатьох з цих документів, переводячись на політику, були виключені жінки, люди кольору та члени певних соціальних, релігійних, економічних та політичних груп [2, с. 210].

Сучасне міжнародне законодавство про права людини та створення Організації Об'єднаних Націй (ООН) є важливими історичними доповненнями. Спроба у 19 столітті заборонити торгувати рабами - яскравий приклад.

Брисяга Ю.М. каже : «Витоки явища, яке згодом стали називати правами людини, беруть свій початок з найдавніших часів людської історії. Ідеї про цінність і недоторканність життя, про рівність людей перед вищими силами містяться ще в прадавніх міфах і віруваннях. А згодом в античні часи подібні погляди набули широкого поширення у Стародавній Греції. Вони стали закономірним наслідком полісної форми демократії і були пов'язані переважно з поняттям громадянства, яке передбачало рівність усіх членів полісу в користуванні правами та свободами, насамперед політичними.» [3, с. 9].

Вперше в законодавстві було інтегровано кілька понять, пов'язаних з правами людини. Що стосується Великої хартії свобод, прийнятої в Англії в 1215 р., яку підписав король внаслідок якої і повсталими проти нього англійськими баронами. Хартія вважається першим правовим документом, який заклав основу концепції права людини, які створюють передумови для подальшого утвердження свободи і волі людей.

Дух прав людини свідомо і несвідомо передається від покоління до покоління. Треба згадати Загальну декларацію прав людини ООН, прийнята Генеральною Асамблеєю в 1948 році, права людини можна вважати універсальними, невідчужуваними і неподільні, права надаються однаково всім людям незалежно стать, раса, національність та економічне становище.

Сидоренко Н. вважає: « Поворотним пунктом у історії людства в його боротьбі за утвердження прав людини, без сумніву, стала Велика французька революція, яка створила без перебільшення документ історичної ваги - Декларацію прав людини та громадянина 1789 р. Декларація вперше на законодавчому рівні закріпила принцип формальної рівності всіх громадян перед законом, заклала основи універсальної концепції прав людини. Були

проголошені свобода совісті, свобода слова, презумпція невинуватості, недоторканність особи та її майна, а також встановлювалися обов'язок держави забезпечувати та гарантувати права і свободи людини і право громадян на опір гнобленню. При цьому свобода розумілась як можливість робити все, що не шкодить іншому. У ній зазначалося, що причиною будь-якого суспільного лиха є «забуття прав людини і зневага до них» [4, с. 68-77].

У ст. 1 Декларацію прав людини ООН сказано: «Люди народжуються і залишаються вільними і рівними в правах. Суспільні відмінності можуть базуватись тільки на міркуваннях загального блага» [5].

У минулому столітті стали поширюватися думки про необхідність захисту культурних прав від ліберальних або соціалістичних концепцій прав людини. Останні концепції, на мою думку, є генітичною спадщиною західного панування над відновленням світу.

Список використаних джерел:

1. Теліпко В. Е., Овчаренко А. С. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. За заг. ред. Теліпко В. Е. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 608с).
2. Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право : навч. посіб. / Н. В. Пронюк. — 2-е вид., змін. та допов. — К. : КНТ, 2010. — 344 с.
3. Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Белов Д.М., Данканич М.М. Права людини. —Ужгород, 2003.-189 с.
4. Сидоренко Н. Історія становлення та розвитку інституту захисту прав людини в Європі// Вісник Львів.Ун-ту.1999, No 34 -100 с.
5. «Загальна декларація прав людини» Документ від 10.12.1948 № 995_015:// База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015. Дата звернення: 14.11.2023

Чекарєва Тетяна,
студентка 2 курсу, група 201 ННІ №1, Національна академія внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чижов Денис Анатолійович,
доцент кафедри конституційного права та прав людини Національна академія внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК ЯК ОБ'ЄКТА ГЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Україна, як суверенна країна зі своєю власною конституцією та законами, наділяє права жінок особливою увагою та визнає їх як обов'язковий об'єкт захисту. Це відображено в ряді законодавчих актів та міжнародних

зобов'язаннях, які Україна взяла на себе. Першим з законів, які ми розглянемо буде Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні: рівні права жінок і чоловіків – відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі; рівні можливості жінок і чоловіків – рівні умови для реалізації рівних прав жінок і чоловіків.

Дискримінація за ознакою статі – ситуація, за якої особа та/або група осіб за ознаками статі, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами або привілеями в будь-якій формі, встановленій Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», крім випадків, коли такі обмеження або привілеї мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.[1]

Якщо розглядати міжнародні договори та угоди, то варто відзначити Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок нагадуючи, що дискримінація жінок порушує принцип рівноправності та поваги людської гідності, перешкоджає участі жінок нарівні з чоловіками в політичному, соціальному, економічному та культурному житті своєї країни, заважає зростанню добробуту суспільства і сім'ї та ще більше перешкоджає повному розкриттю можливостей жінок на благо своїх країн та людства. [2]

То наскільки дієві вище наведені законодавчі акти? В Україні прийнято вважати, що жінки мають рівні можливості з чоловіками. Проте фахівці та статистика свідчать про хибність цього погляду, оскільки українки стикаються з дискримінацією на основі статі.

Опираючись на статтю Радіо Свобода можна виділити такі основні критерії порушення жіночих прав:

- А) домашнє насильство.
- Б) отримання меншої заробітної плати.
- В) меншинство у владі.
- Г) обмеження у кар'єрі. [3]

Як зазначав уповноважений Верховної Ради з прав людини Дмитро Лубінець, 25 листопада – Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства щодо жінок. Його оголосила Генасамблея ООН у 1999 році.

«За інформацією ПРООН, від фізичного домашнього насильства в Україні страждає близько 2 мільйонів людей. Статистика говорить, що у понад 80% це насильство чоловіків щодо жінок. Щороку від домашнього насильства гинуть 600 українських жінок». [4]

Підіймаючи тему заробітної плати, можна також процитувати міністерку економіки України Юлія Свириденко, яка зазначала, що в Україні, згідно з даними Держстату, у 2021 році жінки заробляли в середньому на 18,6% менше, ніж чоловіки. А цей показник суттєво скоротився за останні 7 років – ще у 2015 році він складав 26%. Прийняття і реалізація Національної стратегії щодо подолання гендерного розриву в оплаті праці до 2030 року

допоможе Уряду вдосконалити законодавство про рівну оплату праці, осучаснити трудове законодавство і прийняти закон «Про працю».

Розглядаючи статистику аналітичного звіту Ради Європи, можна дійти також до одного невтішного висновку – чим вищий орган влади, тим менше там жінок. За результатами останніх національних виборів, 46% жінок потрапило у селищні і сільські ради. В обласні – вже 28%. В ради великих міст, обласних центрів –15%. І в парламент ще менше – 12%. Тільки 6% жінок в Україні посідають посади міністрів та заступників міністрів. Також відповідно до цього звіту, Україна перебуває в групі країн із найнижчим представництвом жінок у владі.

Відсоток жінок в парламенті становить всього 12%, у складі Кабінету міністрів України — 12.5%, серед державних службовців, які обіймають керівні посади (категорії А) — 16.7% Різниця у зарплатах чоловіків і жінок складала в середньому 25% у 2016 р. Та близько 21% у 2017 р., а в окремих галузях зайнятості сягала 40%.

На національному рівні українське законодавство гарантує рівність чоловіків та жінок в Основному законі (системне тлумачення ст. 21-24 Конституції України), Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та Законі України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» тощо. [5]

Розглядаючи кожен з цих пунктів окремо, можна дійти до висновку, що наразі в Україні з захистом прав і свобод жінок не все так добре, як ми гадаємо, і що робота щодо покращення прав і свобод жіночої частини населення в Україні ще не завершена і вимагає наших подальших зусиль.

***ЧИЖОВ Денис Анатолійович,**
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національної
академії внутрішніх справ;
науковий співробітник Науково-
дослідного інституту державного
будівництва та місцевого
самоврядування національної
академії правових наук України,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПОВНОВАЖЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ПРАВА У СФЕРІ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ, ЇХ ПРАВОВИЙ СТАТУС

Однією з найбільш важливих проблем теорії національної безпеки постає питання визначення суб'єктів правових відносин у сфері забезпечення національної безпеки. Питання національної безпеки й оборони України неодноразово висвітлювалися і досліджувалися у працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, суб'єктів забезпечення національної системи

й оборони досліджували В. О. Антонов, О. С. Бодрук, О. С. Власюк, А. М. Михненко, С. П. Пономарьов, К. В. Тарасенко, В. І. Ткаченко та інші [2, с. 32].

Систему забезпечення національної безпеки України складає сукупність органів законодавчої, виконавчої, судової державної влади та державні органи зі спеціальним статусом, а також органи громадянського суспільства, які здійснюють заходи правового, політичного, економічного, воєнного, організаційного і іншого характеру, що спрямовані на забезпечення безпеки особи, суспільства та держави [3, с. 613].

Україна має розвинуту систему захисту національної безпеки, яка передбачає участь різних суб'єктів у її забезпеченні. Згідно з законодавством України, до суб'єктів національної безпеки можна віднести:

1. Держава є головним суб'єктом національної безпеки і відповідає за створення умов для забезпечення безпеки населення та території країни. Для цього держава забезпечує функціонування органів державної влади, які мають повноваження з питань захисту національної безпеки.

2. Органи державної влади є суб'єктами національної безпеки і забезпечують реалізацію державної політики у цій сфері. Їх завдання включає виявлення, аналіз та оцінку загроз національній безпеці, прийняття відповідних рішень щодо їх усунення, контроль за виконанням законодавства з питань національної безпеки.

3. Органи місцевого самоврядування є суб'єктами національної безпеки і забезпечують реалізацію державної політики в цій сфері на місцевому рівні.

4. Громадські організації та інші громадські формування можуть бути залучені до роботи з питань захисту національної безпеки в межах своїх повноважень та статутною діяльністю [4].

Об'єктами національної безпеки є:

- 1) людина і громадянин – їхні конституційні права і свободи;
- 2) суспільство – його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище і природні ресурси;
- 3) держава – її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність [5, с. 239].

Систему суб'єктів забезпечення національної безпеки й оборони України складає:

- 1) керуюча підсистема (Президент України);
- 2) керована підсистема: сили безпеки та сили оборони, оборонно-промисловий комплекс, громадяни та громадські об'єднання;
- 3) допоміжні ланки системи.

Суб'єктами забезпечення національної безпеки, відповідно до Закону України «Про Національну безпеку України» є: Президент України; Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; Рада національної безпеки та оборони України; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; Національний банк України; суди загальної юрисдикції; прокуратура України; місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування; Збройні

сили України, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України інші військові формування, утворені згідно із законами України; громадяни України та їх об'єднання [6].

Характерними ознаками притаманними суб'єктам забезпечення національної безпеки є:

- займають особливе місце у відносинах влади тому, що саме вони, здійснюють владу в системі забезпечення національної безпеки;
- наділені винятковими повноваженнями;
- дії і вчинки суб'єктів системи забезпечення національної безпеки переважно мають владно-імперативний характер;
- наділені неоднаковими правами й обов'язками, тобто різною за змістом державно-правовою правоздатністю;
- специфікою окремих суб'єктів є те, що вони виступають лише як суб'єкти конституційно-правових відносин у сфері забезпечення національної безпеки і не можуть бути суб'єктами інших правових відносин [7, с. 376].

Згідно ст. 13 Закону України «Про національну безпеку України» Президент України, як суб'єкт у сфері забезпечення національної безпеки України наділений рядом повноважень, що визначений чинним законодавством України [8].

Верховна Рада України є наступним суб'єктом забезпечення національної безпеки України і в межах повноважень, визначених Конституцією України, визначає засади внутрішньої та зовнішньої політики, основи національної безпеки, формує законодавчу базу в цій сфері, схвалює рішення з питань введення надзвичайного і воєнного станів, мобілізації, визначення загальної структури, чисельності, функцій Збройних Сил України та інших військових формувань, створених згідно із законами України [6].

Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, вживає заходи щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, обороноздатності, національної безпеки України, громадського порядку і боротьби зі злочинністю [6].

Суб'єктом забезпечення національної безпеки України згідно ст. 14 Законом України «Про національну безпеку України» є Рада національної безпеки та оборони України яка координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у сферах національної безпеки і оборони, вносить Президенту України пропозиції щодо уточнення Стратегії національної безпеки України [6; 3];

Згідно ст. 15 Закону України «Про національну безпеку України», Міністерство оборони України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань національної безпеки у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період [8].

Збройні Сили України є суб'єктом забезпечення національної безпеки і відповідно до ст. 16 Закону України «Про національну безпеку України» є

військовим формуванням, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності [1]. Збройні Сили України забезпечують стримування та відсіч збройної агресії проти України, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України, у випадках, визначених законом, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом.

Відповідно до ст. 18 ЗУ «Про національну безпеку України» Міністерство внутрішніх справ України є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах: забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання громадської безпеки і правопорядку, а також надання поліцейських послуг; захисту державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні; цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності; міграції (імміграції та еміграції), зокрема протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, зокрема біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів [8].

Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує громадську безпеку і порядок, охорону прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидію злочинності, а також надає визначені законом послуги з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, призначеним для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з іншими органами - із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону України, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань, організованих злочинних груп та організацій [8].

Державна прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення, що реалізує державну політику у сфері безпеки державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сферах цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій,

проведення аварійно-рятувальних робіт, пожежогасіння, пожежної та техногенної безпеки, роботи рятувальних служб під час аварій, а також гідрометеорологічної діяльності.

Державна міграційна служба України є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), зокрема протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, зокрема біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів [8].

Міністерства, Служба безпеки України та інші центральні органи виконавчої влади в межах повноважень забезпечують виконання передбачених Конституцією і законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України завдань, реалізують концепції, програми у сфері захисту національної безпеки, підтримують у стані готовності до застосування сили та засоби забезпечення національної безпеки [6].

Згідно ст. 19 Закону України «Про національну безпеку України», Служба безпеки України є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, що забезпечує державну безпеку, здійснюючи з неухильним дотриманням прав і свобод людини і громадянина [1].

Суди загальної юрисдикції здійснюють судочинство у справах про злочини, що завдають шкоди національній безпеці України [6].

Прокуратура України здійснює повноваження у сфері національної безпеки України відповідно до КУ та ЗУ «Про прокуратуру України» [8].

Суб'єкти забезпечення національної безпеки мають певні функції, необхідні їм для здійснення своєї безпосередньої діяльності і основними з них є: вироблення і періодичне уточнення Стратегії національної безпеки України і Воєнної доктрини України, доктрин, концепцій, стратегій і програм у сфері національної безпеки, планування і здійснення конкретних заходів щодо протидії та нейтралізації загроз національним інтересам України; створення нормативно-правової бази, необхідної для ефективного функціонування системи національної безпеки [8]; постійний моніторинг впливу на національну безпеку процесів, що відбуваються в політичній, соціальній, економічній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній, воєнній та інших сферах, релігійному середовищі, міжетнічних відносинах; прогнозування змін та потенційних загроз національній безпеці; розроблення науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень із метою захисту національних інтересів України; запобігання та усунення впливу загроз і дестабілізуючих чинників на національні інтереси; оцінювання результативності дій щодо забезпечення національної безпеки; участь у дво- і багатосторонньому співробітництві в галузі безпеки, якщо це відповідає національним інтересам України; спільне проведення планових та оперативних заходів у межах міжнародних договорів у галузі національної безпеки [8].

Отже, можна зробити висновок, що у сфері національної безпеки України функціонують різні суб'єкти зі своїми повноваженнями та правовим

статусом. Загальна відповідальність за забезпечення національної безпеки лежить на державі, яка створює відповідні інституції та органи для цього. До суб'єктів національної безпеки входять, зокрема, армія, правоохоронні органи, розвідка та інші відомства, які мають свої визначені повноваження та функції. Усі ці суб'єкти мають правовий статус та регулюють свою діяльність на підставі відповідних законів та правил.

Список використаних джерел:

1. Конституційно-правові засади національної безпеки України: монографія / Антонов В. О.; наук. ред. Шемшученко Ю. С., Київ: ТАЛКОМ, 2017. 576 с.
2. Нестеренко О. В. Право і безпека – law and safety. ORCID. URL: <https://orcid.org/0000-0001-5892-9435>
3. Тарасенко К. В. Місце Ради національної безпеки і оборони України в системі органів, що забезпечують національну безпеку і оборону в Україні. Форум права. 2009. No 3. С. 610–620. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2009_3_96.pdf
4. Державна політика та управління національною безпекою / О. М. Ільїн, О. В. Стельмах, О. А. Литвинов та інші. - Київ: Вид-во Центр учбової літератури, 2017
5. Бліхар В., Бліхар М., Копитко М., Омельчук О., Башук В., Живко З., Б69 Вінчук М., Стадник М. Національна безпека держави: філософсько-правовий і соціально-економічний аналіз: монографія. Хмельницький: Вид-воХУУП ім. Л. Юзькова, 2021. 404 с.
6. Основи національної безпеки. Новини. URL: <https://bsm.com.ua/index.php/advanced-stuff/menedzhment/126-osnovy-natsionalnoi-bezpeky>
7. Антонов В. О. Конституційно-правові засади національної безпеки України: монографія . Київ: ТАЛКОМ, 2017. 576 с.
8. Характеристика змісту та обсягу повноважень Президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України | Аналітично-порівняльне правознавство. Home Page. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.9>

Шатило Ангеліна Дмитрівна
студентка 2 курсу ННІ №3
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Романенко Людмила Миколаївна
доцент кафедри конституційного
права
і прав людини Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних

ПРАВОВИЙ ЗВ'ЯЗОК МІЖ СУЧАСНОЮ НАУКОЮ ТА ПРАВАМИ ЛЮДИНИ

В сучасному світі спільна діяльність науки та прав людини є ефектом поєднання зусиль та невід'ємною складовою соціального прогресу та розвитку. Взаємодія науки та правових норм визначає нові реалії, де висуваються вимоги до захисту прав та свобод особи в контексті наукового прогресу. Цей взаємозв'язок розглядається як ключовий фактор формування етичних стандартів, регулювання та використання наукових досягнень, а також створення сприятливого середовища для гармонійно розвитку суспільства.

Сила синергії в теорії права людини виявляється і поширюється на різні галузі юридичної науки. Сама синергія - це дія, що посилює ефект взаємодій двох або більше факторів, які характеризуються тим, що спільна їх дія суттєво перевищує звичайну суму їхніх дій. Сучасна наука в парі з інститутом прав людини має значно більший вплив на права людини, а особливо це проявляється в доступі та можливостях застосування своїх прав та їх захисту.

Права людини — це невід'ємні, невідчужувані та універсальні права, які належать кожній людині просто внаслідок її існування. Ці права гарантуються різними міжнародними та національними актами з метою забезпечення гідності, свободи і безпеки кожного індивіда.

Основні категорії прав людини включають політичні, економічні, соціальні, культурні та громадянські права. Ці права охоплюють широкий спектр аспектів, включаючи свободу слова, право на життя, освіту, право на вільний вибір роботи, віри та інші.

Міжнародні документи, такі як Загальна декларація прав людини, Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод виступають основою для захисту прав людини на світовому рівні. У кожній окремій країні існують також внутрішні закони та гарантії для захисту прав людини та громадянина на національному рівні.

В Україні права людини закріплені не тільки міжнародними актами, а й внутрішніми законодавчими актами. До основних правових актів, які закріплюють права людини і громадянина в Україні належить Конституція

України, яка як основний закон країни гарантує основні права і свободи людини і громадянина.

Вплив сучасної наука на права людини відбувається в різноманітний спосіб, сприяючи розвитку технологій, медицини та знань, що водночас породжує етичні та правові питання.

Аспекти цього наукового впливу на права людини можуть мати абсолютно різні джерела. До прикладу, розвиток медичних технологій та нових досягнень у медицині дозволяють поліпшувати якість життя та продовжувати його тривалість. Але в підсумку ці досягнення породжують питання щодо конфіденційності медичної інформації, генетичного інженерінгу та права людини на вибір лікування.

Інформаційні технології створюють нові можливості, але суттєво порушують питання приватності особи та захисту її особистих даних.

Прогрес у науці, в свою чергу, дозволяє покращити якість освіти та розширити можливості для здобуття знань. Однак невідноє забезпечення рівного доступу до освіти кожному, що сприяє дискримінації за певними ознаками.

Наукові дослідження щодо гендерної рівності вносять свій вклад у розуміння гендерних питань, що викликають дебати етичності використання отриманих знань.

Прогрес у біотехнологіях, таких як генетичне редагування, породжує етичні ділеми та ставить питання щодо прав людини на визначення власного генетичного коду та недоторканості особи.

Вільний доступ до засобів масової інформації через соціальні мережі та Інтернет може як зміцнити свободу слова, так і водночас викликати проблематику пов'язану з фейками, дезінформацією, кіберзагрозою, шахрайством та ін. Інформаційна свобода є необхідною складовою розвитку науки, але має забезпечуватись інформаційною грамотністю та обмежуватись правдивою інформацією.

Розвиток цифрових технологій надає неймовірний доступ до інформації, але також породжує серйозні питання щодо приватності та захисту особистих даних. Забезпечення конфіденційності в еру високих технологій вимагає розвитку нових правових норм.

Сучасні наукові досягнення повинні бути інклюзивними та доступними не обмеженому колу осіб, а всім, хто цього прагне. Забезпечення рівного доступу до новітніх технологій та знань є ключовим для зміцнення прав людини на освіту та інформацію.

Використання наукових досліджень для здобуття знань повинно відбуватися в рамках визначених етичними стандартами, що запобігатиме надмірній владі одних та захищати права інших.

Ключовим завданням у використанні нових технологій стало встановлення балансу між розвитком науки та забезпеченням основних прав та свобод людини в рамках етичних стандартів.

Вплив сучасної науки на права людини, який супроводжує науковий прогрес, відображає як великі можливості, так і важливі виклики. Як зазначено, розвиток медичних технологій створив можливості для поліпшення якості життя, але одночасно викликав етичні питання щодо приватності та мораторію на генетичні модифікації. Цифрові технології зробили інформацію більш доступною, але підняли питання захисту особистих даних. Інформаційна свобода стала ключем до прогресу, проте породила великий шельф дезінформації.

Отже існування тісного взаємозв'язку між наукою, правом та етикою є стратегічно важливим для забезпечення розвитку та захисту прав людини в умовах сучасного наукового прогресу. Заходи з гармонізації та узгодженості цих трьох аспектів дозволять забезпечити безпеку, свободу та доступ до переваг сучасних технологій для всього суспільства.

Тільки шляхом збалансованого розвитку та вдосконалення правових стандартів можливо забезпечити взаємозв'язок між сучасною наукою та правами людини в сучасному світі.

*Шевчук Крістіна Вікторівна,
тудентка 2 курсу, група 201 ННІ
№1, Національна академія
внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Чижов Денис Анатолійович,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національна
академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (далі - Уповноважений), який у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [стаття 1].

Статтею 4. Закону визначено правовий статус Уповноваженого, з якого можна вбачати:

Уповноважений є посадовою особою, статус якої визначається Конституцією України, цим та іншими законами України.

Уповноважений здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб. Діяльність Уповноваженого доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина,

не відміння їх і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод.

Повноваження Уповноваженого не можуть бути припинені чи обмежені у разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України або її розпуску (саморозпуску), введення воєнного або надзвичайного стану в Україні чи в окремих її місцевостях.

Уповноважений має печатку із зображенням малого Державного Герба України та своїм найменуванням.

Місцезнаходженням Уповноваженого є столиця України - місто Київ.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, діяльність якого врегульована ст. 55, 85, 101 Конституції України, є однією із інституційних гарантій додержання прав і свобод людини, що встановлюється державою. Загалом, для визначення служби, що безпосередньо займається захистом прав і законних інтересів людини, пов'язаних з відносинами з органами виконавчої влади і управління, у світі використовується термін «омбудсман».

Прийнято вважати, що термін «омбудсман» походить від давньошведського слова «ombud», що у перекладі означає «представник», або «особа, котра користується довірою і котра представляє інтереси інших осіб»[с. 46-47].

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини є незалежним, політично нейтральним, одноосібним контрольно-наглядним, правозахисним органом державної влади у формі посадової особи, який покликаний за власною ініціативою чи зверненнями здійснювати на постійній основі парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини й громадянина в межах і порядку, передбачених Конституцією і законами України та міжнародно-правовими договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Історичний досвід держав був значною мірою врахований при запровадженні інституції омбудсмана в Україні. В Конституції України, а саме в ст.101 передбачено, що створення нового конституційного органу, а саме Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини для здійснення парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина. Стаття 55 Конституції України проголошує право кожного звертатися до Уповноваженого з прав людини за захистом своїх прав. Включення цієї норми до статті Конституції, яка передбачає основні правові механізми захисту прав і свобод людини, свідчить про конституційне значення діяльності Уповноваженого по контролю за дотриманням прав і свобод людини в Україні. Уповноважений з прав людини є невід'ємним елементом конституційної системи захисту прав і свобод людини і громадянина, яка включає в себе в першу чергу систему судів України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та міжнародні судові та інші органи, членом або учасницею яких є Україна [с.138].

Конституція України, прийнятий на її основі 23 грудня 1997 р. Закон України “Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини” передбачають створення “сильної” моделі омбудсмана, яка характеризується такими особливостями:

високим конституційним статусом Уповноваженого з прав людини, який закріплено в ст.55, 85, 101 Конституції України;

незалежністю Уповноваженого від будь-якого органу державної влади або місцевого самоврядування, їх посадових осіб;

запровадженням єдиної моделі омбудсмана на національному рівні;

широкою юрисдикцією Уповноваженого, яка поширюється як на органи державної влади, включаючи суди, так і на органи місцевого самоврядування та їх посадових осіб;

значними повноваженнями щодо проведення проваджень та перевірок, у тому числі з власної ініціативи для виявлення випадків порушень прав людини та здійснення постійного моніторингу за станом дотримання прав і свобод людини;

правом ініціювати обов’язкові для розгляду подання з викладенням рекомендацій щодо усунення виявлених порушень прав і свобод людини органами державної влади, місцевого самоврядування, об’єднаннями громадян, підприємств, установ організацій незалежно від форми власності, їх посадовими та службовими особами;

можливістю безпосереднього звернення до Уповноваженого широких верств населення;

гнучкістю та неформальністю процедури, свободою дій щодо відкриття провадження у тій чи іншій справі та інші.

Сфера компетенції українського омбудсмана є досить широкою. Оскільки в законі немає жодних винятків щодо поширення юрисдикції Уповноваженого на конкретних посадових осіб, то предметом його контролю є діяльність усіх посадових та службових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування. У тому числі підпадає під юрисдикцію Уповноваженого і діяльність суддів. Безумовно, суди у своїй діяльності є незалежними і під час здійснення своїх функцій не можуть зазнавати жодного впливу. У своїй діяльності вони підкоряються лише закону. Тому контрольні функції Уповноваженого щодо діяльності суддів стосуються не суті судових рішень, а пов’язані, зокрема, з порушенням термінів розгляду справ у судах, недотриманням процесуальних норм. Сфера компетенції Уповноваженого поширюється також на інших осіб, які в тому чи іншому обов’язку виконують державно-владні функції [ст.472].

Уповноважений проводить перевірку на підставі: звернень громадян України, іноземців, осіб без громадянства чи їх представників; за зверненнями народних депутатів України або за власною ініціативою. При цьому законом встановлено, що такі звернення повинні подаватись Уповноваженому протягом року з моменту виявлення порушень прав та свобод людини і громадянина.

Для виконання передбачених законом функцій, Уповноважений наділений широким комплексом прав, а саме:

- невідкладного прийому Президентом України, Головою Верховної Ради, Прем'єр-міністром, Головами Конституційного, Верховного та вищих спеціалізованих судів України, Генеральним прокурором України, керівниками інших державних органів, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадовими та службовими особами;

- безперешкодно відвідувати будь-які органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, в тому числі місця тримання затриманих, установи пенітенціарної системи, психіатричні лікарні, опитувати осіб, які там перебувають, та отримувати інформацію щодо умов їх тримання;

– запрошувати посадових та службових осіб, громадян України, іноземців, осіб без громадянства для отримання від них усних або письмових пояснень щодо обставин, які перевіряються по справі;

– знайомитися з документами, у тому числі таємними, в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, установах, організаціях, органах прокуратури, включаючи справи, які знаходяться в судах;

– бути присутнім на засіданнях судів усіх інстанцій, у тому числі на закритих судових засіданнях, за умови згоди суб'єкта права, в інтересах якого судовий розгляд оголошується закритим, особисто або через свого представника брати участь у судовому процесі у випадках і порядку, встановлених законом, а також звертатися до суду із заявами про захист прав і свобод людини і громадянина, які за станом здоров'я або з інших причин не можуть цього зробити самостійно (ст.13 закону).

Стаття 14. Обов'язки Уповноваженого:

Уповноважений зобов'язаний додержуватися Конституції України і законів України, інших правових актів, прав та охоронюваних законом інтересів людини і громадянина, забезпечувати виконання покладених на нього функцій та повною мірою використовувати надані йому права.

Уповноважений зобов'язаний зберігати конфіденційну інформацію. Це зобов'язання діє і після припинення його повноважень.

У разі розголошення таких відомостей Уповноважений несе відповідальність у встановленому законодавством порядку.

Уповноважений не має права розголошувати отримані відомості про особисте життя заявника та інших причетних до заяви осіб без їхньої згоди.

Уповноважений здійснює парламентський контроль за дотриманням права на доступ до публічної інформації.

Секретаріат Уповноваженого з прав людини за дорученням Уповноваженого забезпечує оприлюднення та надання інформації за запитами, адресованими Уповноваженому з прав людини, відповідно до Закону України "Про доступ до публічної інформації".

14 квітня 1998 р. Верховна Рада України обрала першого в історії України Уповноваженого з прав людини – Ніну Іванівну Карпачову. У 2003 і 2007 рр. Н. І. Карпачова знову отримала кредит довіри й була переобрана Верховною Радою України на цю ж саму посаду.

24 квітня 2012 р. Верховна Рада України обрала другого в історії України Уповноваженого з прав людини – Валерію Володимирівну Лутковську.

Становлення й утвердження інституту Уповноваженого з прав людини відбувалося в Україні в умовах відсутності його належної підтримки з боку органів державної влади України, які відповідно до чинного законодавства зобов'язані забезпечувати належні умови діяльності цього інституту. Попри це, Омбудсман України з перших днів своєї роботи прагнула допомогти усім, хто до неї звертався і потребував захисту порушених прав.

Закон України «Про Уповноваженого ВРУ з прав людини» визначив метою парламентського контролю такі пункти:

- захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України;
- дотримання та повага до прав і свобод людини і громадянина суб'єктами, зазначеними у статті 2 вище згаданого Закону;
- запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню;
- сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність з Конституцією України, міжнародними стандартами у цій галузі;
- поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина;
- запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод;
- сприяння правовій інформованості населення та захист конфіденційної інформації про особу.

На сьогодні в Україні Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини призначено Лубінеця Дмитра Валерійовича.

Список використаних джерел:

1. Конституція України Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (ВД) «Законодавство України / Верховна Рада (ВР) України. URL: [<http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр>].
2. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 23 грудня 1997 Документ 776/97-ВР URL [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97>]
3. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини в системі гарантій конституційних прав і свобод, Головань В. [с. 138]

4. Марцеляк О.В. Конституційно-правовий статус інституту омбудсмана: світовий досвід та українська модель : дис. ... док-ра юрид. наук: 12.00.02. Одеса, 2004.[с. 472]

5. Закоморна К.О. Особливості законодавчого регулювання діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Право України. 2000. № 1.[с. 46-47]

Шуманевська Крістіна Анатоліївна
здобувач вищої освіти 205 н.з. ННІ №1
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Халюк Сергій Олександрович

доцент кафедри конституційного
права та прав людини, Національної
академії внутрішніх справ

доктор юридичних наук, доцент

ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ ЯК ГАРАНТІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Важливою гарантією дотримання прав підозрюваного та обвинуваченого у кримінальному процесі та обов'язковою складовою справедливого судового розгляду є презумпція невинуватості. Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду; ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину; обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях; усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь (ч. 1, 2, 3 ст. 62 Конституції України). Конституційний Суд України зауважує, що елементом принципу презумпції невинуватості є принцип «in dubio pro reo», згідно з яким при оцінюванні доказів усі сумніви щодо вини особи тлумачаться на користь її невинуватості.

Презумпція невинуватості особи передбачає, що обов'язок доведення вини особи покладається на державу. Рішення Великої палати Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368-2 Кримінального кодексу України від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019.

Рішення Великої палати Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368-2 Кримінального кодексу України від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019 [1].

Структурними елементами презумпції невинуватості виступають: правило про недопустимість доказів; правило про обов'язок доведення вини; норми, що забезпечують свободу оскарження в апеляційному та касаційному порядку вироку та інших судових рішень; правило про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої безпідставним засудженням. Узагальнення наукових позицій вчених щодо змісту та сутності принципу «презумпції невинуватості» дає змогу стверджувати, що здебільшого вона розглядається як закріплена на конституційному рівні правова гарантія, яка не допускає формування передчасної позиції щодо винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення доти, доки її вину не буде доведено у встановленому кримінальним процесуальним законом порядку і підтверджено обвинувальним вироком суду, який набрав законної сили. Це означає, що поведження з особою, вина якої у вчиненні кримінального правопорушення не встановлена обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, має відповідати поведженню з невинуватою особою. До набрання обвинувальним вироком суду законної сили не допустимо стверджувати про таку вину публічно, у тому числі у засобах масової інформації. Як справедливо зазначає В.Т. Нор, призначення презумпції невинуватості насамперед полягає у протистоянні у кримінальному судочинстві обвинувальному ухилу, суб'єктивізму, тенденційності чи навіть свавіллю всьому, що перетворює кримінальне судочинство у зняряддя розправи над обвинуваченим, ототожнює обвинуваченого з винуватим, робить його фактично безправним [2, с. 26].

Принцип презумпції невинуватості насамперед адресований державним органам і посадовим особам, котрі ведуть кримінальний процес і на котрих законодавчо покладається обов'язок доказування. Це означає, що слідчий, прокурор, органи дізнання повинні відстояти свою правову позицію шляхом проведення процесуальних дій, спрямованих на формування обвинувальної доказової бази та на її обґрунтування у процесуальних рішеннях. Таким чином держава гарантує, що вина особи (підозрюваного, обвинуваченого) буде доведена або спростована у межах процесуального закону належними, неспростовними доказами. Аналізуючи вищевикладене, можна констатувати, що принцип презумпції невинуватості - це закріплена у Конституції України й у Кримінальному процесуальному кодексі України правова гарантія, яка виступає запобіжником формування передчасної обвинувальної позиції у суб'єктів кримінального процесу, а саме у слідчого прокурора, слідчого судді й у суспільства загалом щодо винуватості підозрюваного, обвинуваченого, доки їх вина не буде доведена у змагальному судовому процесі, обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили. Презумпція невинуватості слугує запорукою гарантій у кожному кримінальному провадженні. Її суть полягає у тому, що будь-яке висунуте проти особи обвинувачення має бути обґрунтоване та надійно доведене.

Отже, презумпція невинуватості забезпечує також право особи, щодо якої сформульовано обвинувачення, на незалежний і безсторонній суд, оскільки принцип презумпції невинуватості є одним із елементів

справедливого судового розгляду. З огляду на актуальність досліджуваного питання виникає наукова та практична потреба подальшого поглибленого вивчення й аналізу проблемних аспектів реалізації принципу презумпції невинуватості у кримінальному судочинстві [2].

Список використаних джерел:

1. Рішення Конституційного Суду України від 8 червня 2022 року № 3-р(П)/2022 у справі за конституційною скаргою Кротюка Олександра Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 частини першої статті 284 Кримінального процесуального кодексу України (справа щодо презумпції невинуватості);
2. Конституція України: Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>;
3. Конституційно правовий зміст презумпції невинуватості URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/173>;
4. Нор В.Т. Презумпція невинуватості як конституційна засада кримінального судочинства та її застосування в практиці Європейського Суду з прав людини. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2011. № 1 (3). С. 1–34.